

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

Л. В. Голяк

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник

МАУП

Київ 2006

ББК 67.9(4УКР)304я73
Г63

Рецензенти: *С. Сливка*, д-р юрид. наук, засл. юрист України
М. Дячок, канд. юрид. наук, проф.

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом (протокол № 1 від 27.01.04)*

Голяк Л. В.

Г63 **Господарське право: Навч.-метод. посіб. — К.: МАУП,
2006. — 200 с. — Бібліогр. у кінці семінарів.**

ISBN 966-608-435-X

Навчально-методичний посібник містить навчальну програму курсу “Господарське право”, методичні рекомендації до підготовки і проведення семінарських занять, плани семінарських занять з коротким висвітленням розглядуваних на них питань, питання для самостійного вивчення, питання для самоконтролю, теми курсових робіт, варіанти контрольних робіт, термінологічний словник.

Для студентів, викладачів і всіх, хто бажає опанувати конституційні основи сфери господарювання в Україні.

ББК 67.9(4УКР)304я73

ISBN 966-608-435-X

© Л. В. Голяк, 2006

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2006

Вступ

Здійснення господарської діяльності неможливе без знання правових засад цієї діяльності. Господарське законодавство України встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності (господарювання), що базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності.

Правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання і державного регулювання макроекономічних процесів виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність і визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Конституційні основи правового господарського порядку в Україні становлять право власності українського народу на землю та природні ресурси, право кожного громадянина користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону, забезпечення державою захисту прав усіх суб'єктів права власності та господарювання, соціальної спрямованості економіки, недопущення використання власності на шкоду людині й суспільству.

Здійснення державою економічної стратегії і тактики у сфері господарювання спрямовується на створення економічних, організаційних та правових умов, за яких суб'єкти господарювання враховують у своїй діяльності показники прогнозних і програмних документів економічного та соціального розвитку.

Законодавством України визначаються принципи державного прогнозування і розробки програм економічного та соціального розвитку України, загальний порядок розробки, затвер-

дження і виконання документів економічного розвитку, повноваження і відповідальність органів державної влади та місцевого самоврядування в цих питаннях.

Відносини у сфері господарювання регулюються Конституцією України, законами України, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також іншими нормативними актами.

З метою вдосконалення господарського законодавства прийнято новий Господарський кодекс України, який визначає основні засади господарювання в Україні й регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення і реалізацію продукції, виконання робіт, надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини.

Суб'єкти господарювання та інші учасники відносин у сфері господарювання повинні здійснювати свою діяльність у межах встановленого правового господарського порядку з дотриманням вимог законодавства України.

Завдання навчальної дисципліни “Господарське право”:

- вивчення нормативно-правового матеріалу з питань господарювання для якнайефективнішого розвитку підприємництва і підвищення на цій основі ефективності суспільного виробництва, його соціальної спрямованості відповідно до вимог Конституції України;

- формування у майбутніх спеціалістів свідомого та відповідального ставлення до виконання своїх обов'язків, дотримання законів при здійсненні господарської діяльності;

- забезпечення підвищення ділової активності майбутніх суб'єктів господарювання і розуміння того, що результати їхньої діяльності як суб'єктів господарювання багато в чому за-

лежатимуть від уміння захищати власні права й інтереси, для чого необхідні знання відповідного законодавства.

Мета вивчення курсу “Господарське право”:

- сформувати високу правову культуру;
- опанувати сукупність знань для здійснення в майбутньому ефективної господарської діяльності й досягнення економічних і соціальних результатів, правового регулювання майнових та управлінських відносин, що виникають між різними суб’єктами у сфері господарських відносин;
- сформувати практичні навички опрацювання норм чинного законодавства, наукової юридичної літератури, періодичних видань, навчитися систематизовувати їх для використання у практичній діяльності.

Після вивчення дисципліни студенти повинні:

- *знати* базові конституційні основи правопорядку у сфері господарювання; принципи господарювання в Україні й положення законодавства України, що регулюють господарську діяльність;
- *вміти* застосовувати норми чинного законодавства на практиці для ефективного здійснення своєї діяльності й захисту власних майнових і немайнових прав у сфері господарювання.

Навчально-тематичний план курсу “Господарське право”

№ пор.	Назва теми
1	Основні засади господарської діяльності
2	Основні напрямки і форми участі держави та органів місцевого самоврядування у сфері господарювання
3	Обмеження монополізму і захист суб'єктів господарювання та споживачів від недобросовісної конкуренції
4	Господарська комерційна діяльність (підприємництво) і некомерційна господарська діяльність
5	Суб'єкти господарювання
6	Майнові основи господарювання
7	Господарські зобов'язання
8	Визнання суб'єкта підприємництва банкрутом
9	Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання
10	Особливості правового регулювання в окремих галузях господарювання
11	Зовнішньоекономічна діяльність
12	Спеціальні режими господарювання

Навчальна програма курсу “Господарське право”

Тема 1. Основні засади господарської діяльності

Предмет регулювання. Учасники відносин у сфері господарювання. Господарська діяльність і господарські відносини. Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин. Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання. Загальні принципи господарювання. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності.

Тема 2. Основні напрямки і форми участі держави та органів місцевого самоврядування у сфері господарювання

Участь держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в господарській діяльності. Форми реалізації державою економічної політики. Основні напрямки економічної політики держави. Прогнозування і планування економічного та соціального розвитку. Засоби державного регулювання господарської діяльності. Державне замовлення. Державне завдання. Ліцензування, патентування і квотування у господарській діяльності. Стандартизація і сертифікація у сфері господарювання. Дотації та інші засоби державної підтримки суб'єктів господарювання. Податки в механізмі державного регулювання господарської діяльності. Обмеження монополізму і сприяння змагальності у сфері господарювання. Державний контроль і нагляд за господарською діяльністю. Захист прав суб'єкта господарювання та споживачів. Особливості управління господарською діяльністю в державному секторі економіки. Відносини суб'єктів господарювання з органами місцевого самоврядування. Особливості управління господарською діяльністю в комунальному секторі економіки.

Тема 3. Обмеження монополізму і захист суб'єктів господарювання та споживачів від недобросовісної конкуренції

Конкуренція у сфері господарювання. Обмеження конкуренції. Обмеження монополізму в економіці. Природні монополії. Зловживання монополічним становищем на ринку. Неправомірні угоди між суб'єктами господарювання. Дискримінація суб'єктів господарювання. Недобросовісна конкуренція. Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання. Створення перешкод суб'єктам господарювання у сфері конкуренції. Досягнення неправомірних переваг у конкуренції. Неправомірне збирання, розголошення та використання відомостей, що є комерційною таємницею. Відповідальність за недобросовісну конкуренцію. Правила професійної етики у конкуренції. Захист прав споживачів. Антимонопольно-конкурентне законодавство. Державний контроль за дотриманням антимонопольно-конкурентного законодавства.

Тема 4. Господарська комерційна діяльність (підприємництво) і некомерційна господарська діяльність

Підприємництво як вид господарської діяльності. Свобода підприємницької діяльності. Принципи підприємницької діяльності. Організаційні форми підприємництва. Право найму працівників і соціальні гарантії щодо використання їхньої праці. Загальні гарантії прав підприємців. Державна підтримка підприємництва. Відповідальність суб'єктів підприємництва. Діяльність іноземних підприємців в Україні. Припинення підприємницької діяльності.

Тема 5. Суб'єкти господарювання

Поняття суб'єкта господарювання. Утворення суб'єкта господарювання. Установчі документи. Державна реєстрація суб'єкта господарювання. Припинення діяльності суб'єкта господарювання. Загальний порядок ліквідації суб'єкта господа-

рювання. Порядок розрахунків з кредиторами в разі ліквідації суб'єкта господарювання.

Підприємство як організаційна форма господарювання. Види і організаційні форми підприємств. Організаційна структура підприємства. Управління підприємством. Майно підприємства. Господарські відносини підприємства з іншими підприємствами, організаціями, громадянами. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства. Соціальна діяльність підприємства. Об'єднання підприємств. Облік і звітність підприємства. Законодавство про підприємства.

Державні та комунальні унітарні підприємства. Державне комерційне підприємство. Казенне підприємство.

Господарські товариства: поняття і види. Акціонерні товариства. Установчі документи господарського товариства. Державна реєстрація господарського товариства. Наслідки укладення угод з реєстрації господарського товариства. Власність господарського товариства. Вклади учасників та засновників господарського товариства. Фонди господарського товариства. Права і обов'язки учасників господарського товариства. Управління господарським товариством. Припинення діяльності господарського товариства.

Підприємства колективної власності. Господарська діяльність кооперативів. Виробничий кооператив. Загальні умови створення і членство у виробничому кооперативі. Права та обов'язки членів виробничого кооперативу. Майно виробничого кооперативу. Управління виробничим кооперативом. Майнова відповідальність і припинення діяльності виробничого кооперативу.

Споживча кооперація. Підприємства споживчої кооперації. Підприємства об'єднань громадян, релігійних організацій.

Приватні підприємства. Орендне підприємство. Підприємство з іноземними інвестиціями. Іноземне підприємство.

Об'єднання підприємств. Види і організаційно-правові форми об'єднань підприємств. Промислово-фінансові групи. Асоційовані підприємства. Холдингові компанії.

Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу іноземних суб'єктів господарювання. Кредитні спілки у сфері господарювання. Особливості статусу благодійних та інших неприбуткових організацій у сфері господарювання.

Тема 6. Майнові основи господарювання

Правовий режим суб'єктів господарювання. Право власності — основне речове право у сфері господарювання. Організаційно-установчі повноваження власника. Право господарського відання. Право оперативного управління. Право оперативного використання майна. Майно у сфері господарювання. Джерела формування майна суб'єктів господарювання. Особливості правового режиму державного майна у сфері господарювання. Прибуток (дохід) суб'єкта господарювання. Підстави виникнення майнових прав і обов'язків суб'єкта господарювання. Приватизація державних і комунальних підприємств. Гарантії і захист майнових прав суб'єктів господарювання. Використання природних ресурсів у сфері господарювання. Використання в господарській діяльності прав інтелектуальної власності. Цінні папери в господарській діяльності.

Тема 7. Господарські зобов'язання

Поняття і підстави виникнення господарських зобов'язань. Майнові господарські зобов'язання суб'єктів господарювання. Організаційно-господарські зобов'язання. Соціально-комунальні зобов'язання.

Господарські договори: поняття і загальний порядок укладення. Істотні умови господарського договору. Особливості укладення господарських договорів на державне замовлення. Укладення господарських договорів за рішенням суду. Порядок зміни і розірвання господарських договорів.

Виконання господарських зобов'язань. Загальні умови припинення господарських зобов'язань. Розірвання господарського зобов'язання. Недійсність і наслідки визнання господарського зобов'язання недійсним.

Тема 8. Визнання суб'єкта підприємництва банкрутом

Неспроможність суб'єкта підприємництва. Кредитори неплатоспроможних боржників. Заходи запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва. Процедури, що застосовуються до

неплатоспроможного боржника. Майнові активи неплатоспроможного боржника. Державна політика з питань банкрутства. Відповідальність за порушення законодавства про банкрутство. Арбітражний керуючий і його роль у процесі визнання суб'єкта банкрутом.

Тема 9. Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання

Господарсько-правова відповідальність учасників господарських відносин. Господарські санкції як правовий захід відповідальності у сфері господарювання. Підстави господарсько-правової відповідальності. Межі господарсько-правової відповідальності. Зменшення розміру і звільнення від відповідальності. Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності.

Відшкодування збитків: склад і розмір, умови і порядок. Солідарне відшкодування. Регресні вимоги щодо відшкодування збитків. Відшкодування збитків у разі порушення грошових зобов'язань.

Штрафні санкції: розмір і порядок застосування.

Оперативно-господарські санкції: види, підстави і порядок застосування.

Адміністративно-господарські санкції: поняття і види.

Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Тема 10. Особливості правового регулювання в окремих галузях господарювання

10.1. Особливості правового регулювання господарсько-торгівельної діяльності

Поставка. Договір поставки. Предмет, кількість і асортимент поставки. Строки і порядок поставки. Якість товарів, що поставляються. Претензії у зв'язку з недоліками поставлених товарів.

Контрактація сільськогосподарської продукції. Особливості виконання договорів контрактації. Відповідальність за договором контрактації.

Договір енергопостачання. Кількість і якість енергії. Строки, ціни і порядок розрахунків за договором енергопостачання. Правила користування енергією.

Торговельно-біржова діяльність. Права й обов'язки товарної біржі. Правила біржової торгівлі.

Оренда майна і лізинг. Умови договору оренди. Основні права й обов'язки орендаря. Орендна плата. Оренда державного та комунального майна. Викуп (приватизація) об'єкта оренди. Оренда землі у сфері господарювання. Припинення договору оренди.

Міна (бартер) у сфері господарювання. Зберігання на товарному складі.

10.2. Комерційне посередництво (агентські відносини) у сфері господарювання

Агентська діяльність. Підстави виникнення агентських відносин. Предмет агентського договору. Схвалення угоди, укладеної комерційним агентом без повноваження на її укладення або з перевищенням повноважень.

Немонопольні та монопольні агентські відносини. Передавання прав комерційного агента. Взаєморозрахунки в агентських відносинах. Обов'язки щодо нерозголошення конфіденційної інформації в агентських відносинах. Відповідальність за порушення агентського договору. Припинення агентського договору.

10.3. Використання у підприємницькій діяльності прав інших суб'єктів господарювання (комерційна концесія)

Договір комерційної концесії. Форма і реєстрація договору комерційної концесії. Комерційна субконцесія. Винагорода комерційної концесії. Обов'язки правовласника. Обов'язки користувача. Обмеження прав сторін за договором комерційної концесії. Відповідальність правовласника за вимогами, що висуваються до користувача. Зміна і розірвання договору комерційної концесії. Наслідки зміни торговельної марки чи іншого позначення правовласника.

Тема 11. Зовнішньоекономічна діяльність

Поняття і суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності. Види зовнішньоекономічної діяльності й зовнішньоекономічні операції. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій. Зовнішньоекономічні договори (контракти). Державна реєстрація зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Захист державою прав та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Тема 12. Спеціальні режими господарювання

Визначення спеціальної (вільної) економічної зони. Територія і статус спеціальної (вільної) економічної зони. Типи спеціальних (вільних) економічних зон. Державні гарантії інвестицій у спеціальній (вільній) економічній зоні.

Концесійна діяльність в Україні. Засади концесійної діяльності. Концесійний договір. Припинення діяльності підприємства, майно якого передається в концесію.

Виключна (морська) економічна зона України. Особливості здійснення господарської діяльності на державному кордоні України. Особливості здійснення господарської діяльності в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, на територіях і об'єктах, що особливо охороняються. Порядок здійснення господарської діяльності в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації, воєнного стану.

Список рекомендованої літератури

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Господарський процесуальний кодекс України* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
4. *Кодекс України про адміністративні правопорушення* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
5. *Конвенція ООН о договорах международной покупки-продажи товаров 1980 г.* // *Международ. частное право: Сб. норм. док.* — М., 1994.
6. *ІНКОТЕРМС*. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 р.) // *Уряд. кур'єр*. — 2002. — 10 квіт.
7. *Закон України “Про аудиторську діяльність”* // *ВВР України*. — 1993.
8. *Закон України “Про банкрутство”* // *ВВР України*. — 1992. — № 31.
9. *Закон України “Про власність”* // *ВВР України*. — 1991. — № 20.
10. *Закон України “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України”* від 15 травня 2003 р. № 761-IV // *ВВР України*. — 2003.
11. *Закон України “Про господарські товариства”* // *ВВР України*. — 1991.
12. *Закон України “Про підприємства в Україні”* від 27 березня 1991 р. № 887-XII // *ВВР України*. — 1991. — № 24.
13. *Закон України “Про заставу”* від 2 жовтня 1992 р. // *ВВР України*. — 1992. — № 47.
14. *Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність”* // *ВВР України*. — 1991. — № 29.
15. *Закон України “Про міжнародний комерційний арбітраж”* // *ВВР України*. — 1994. — № 5.
16. *Закон України “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”* (у редакції від 1 червня 2000 р.) // *ВВР України*. — 2000. — № 38.

17. *Закон України “Про підприємництво”* // ВВР України. — 1991. — № 14.
18. *Закон України “Про селянське (фермерське) господарство”* в редакції від 22 червня 1993 р. № 3312–XII // ВВР України. — 1993. — № 32.
19. *Закон України “Про фермерське господарство”* від 19 березня 2003 р. № 979–IX // ВВР України. — 2003. — № 12.
20. *Закон України “Про колективне сільськогосподарське підприємство”* від 14 лютого 1992 р. // ВВР України. — 1992. — № 20.
21. *Закон України “Про промислово-фінансові групи в Україні”* від 21 листопада 1995 р. // ВВР України. — 1996. — № 23.
22. *Закон України “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”* від 21 грудня 2000 р. // ВВР України. — 2001. — № 10.
23. *Закон України “Про введення мораторію на примусову реалізацію майна”* від 19 листопада 2001 р. // ВВР України. — 2002. — № 10.
24. *Закон України “Відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов’язань”* від 22 листопада 1996 р. // ВВР України. — 1997. — № 5.
25. *Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”* // ВВР України. — 1996. — № 38.
26. *Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції”* // ВВР України. — 1996. — № 36.
27. *Закон України “Про Антимонопольний комітет України”* від 26 листопада 1993 р. // ВВР України. — 1993. — № 7.
28. *Закон України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”* від 23 вересня 1994 р. // ВВР України. — 1994. — № 40.
29. *Закон України “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту”* від 22 грудня 1998 р. // ВВР України. — 1999. — № 12–13.
30. *Закон України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”* від 23 березня 1996 р. // ВВР України. — 1996.

31. Закон України “Про рекламу” від 3 липня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
32. Закон України “Про природні монополії” від 20 квітня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 30.
33. Закон України “Про захист економічної конкуренції” від 11 січня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 12.
34. Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 14 травня 1992 р. (у редакції від 30 червня 1999 р.) // ВВР України. — 1999. — № 42–43.
35. Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”» від 3 квітня 2003 р. № 672–IV // ВВР України. — 2003.
36. Закон України “Про оренду державного та комунального майна” від 10 квітня 1992 р. (у редакції від 14 березня 1995 р.) // ВВР України. — 1995. — № 15.
37. Закон України “Про лізинг” від 16 грудня 1997 р. // ВВР України. — 1998. — № 16.
38. Закон України “Про майнову відповідальність за порушення умов договору підряду (контракту) про виконання робіт на будівництві об’єктів” від 6 квітня 2000 р. // ВВР України. — 2000.
39. Закон України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” від 1 червня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 36 (із змінами від 20 лютого 2003 р.) // ВВР України. — 2003. — № 23.
40. Закон України “Про цінні папери і фондову біржу” від 18 червня 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 38.
41. Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” від 15 березня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 21.
42. Закон України “Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов’язань” від 22 листопада 1996 р. // ВВР України. — 1997. — № 5.
43. Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про Антимонопольний комітет України”» від 13 липня 2000 р. // ВВР України. — 2000.

44. Закон України “Про охорону прав на сорти рослин” від 21 квітня 1993 р. (у редакції від 17 січня 2002 р.) // ВВР України. — 2002. — № 23.
45. Закон України “Про охорону прав на промислові зразки” від 15 грудня 1993 р. // ВВР України. — 1994. — № 7.
46. Закон України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” від 15 грудня 1993 р. // ВВР України. — 1994. — № 7.
47. Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” від 15 грудня 1993 р. // ВВР України. — 1994. — № 7.
48. Закон України “Про охорону прав на зазначення походження товарів” від 16 червня 1999 р. // ВВР України. — 1999. — № 32.
49. Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” // ВВР України. — 1996. — № 38.
50. Положення про Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва: Указ Президента України від 25.05.2000 // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 22.
51. Указ Президента України “Про основні напрями конкурентної політики на 2002–2004 роки” від 19.11.01 № 1097 // Офіц. вісн. України. — 2001.
52. Постанова Кабінету Міністрів України “Про переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню і ліцензуванню у 2002 р.” від 18.12.01 // Офіц. вісн. України. — 2001. — № 51.
53. Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до переліку документів, які подаються до заяви про видачу ліцензії окремого виду господарської діяльності” від 04.06.03 № 846 // Офіц. вісн. України. — 2003.
54. Постанова Кабінету Міністрів України “Про порядок надання Кабінетом Міністрів дозволу на узгоджені дії, концентрацію суб’єктів господарювання” від 28.02.02 № 219 // Офіц. вісн. України. — 2002.
55. Положення про державну реєстрацію суб’єктів підприємницької діяльності: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.98 // Офіц. вісн. України. — 1998.

56. *Постанова* Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику по справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31.03.95 // *Право України*. — 1995. — № 7.
57. *Постанова* Вищого господарського суду України “Боргові зобов’язання і ліквідація підприємств” від 28.05.03 № 11–26/2617 // *Офіц. вісн. України*. — 2003.
58. *Роз’яснення* Президії Вищого арбітражного суду України щодо захисту прав суб’єктів підприємницької діяльності від 13.11.98 // *Право України*. — 1999.
59. *Лист* Державного комітету України з питань регуляторної політики і підприємництва “Щодо створення суб’єкта підприємницької діяльності — юридичної особи” від 08.06.2000 № 2–211/1708 // *Офіц. вісн. України*. — 2000.
60. *Лист* Вищого арбітражного суду України “Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов’язані із здійсненням права власності та його захистом” від 31.01.01 № 01–8/98 // *Офіц. вісн. України*. — 2001.
61. *Розпорядження* Антимонопольного комітету “Про затвердження методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб’єктів господарювання на ринку” № 49-р від 05.03.02.
62. *Про* утворення міжвідомчої робочої групи із статистичного вивчення монопольного сектора в економіці України: Наказ Державного комітету статистики України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, Антимонопольного комітету України № 207/159/3 від 29.05.02.
63. *Наказ* Міністерства економіки України “Про виконання Агентством з питань банкрутства окремих повноважень державного органу з питань банкрутства” від 25.04.01 № 86.
64. *Порядок* подання пропозицій арбітражному суду щодо кандидатур арбітражних керуючих: Затв. наказом Міністерства економіки України від 25.04.01 № 87 // *Офіц. вісн. України*. — 2001. — № 20.
65. *Методичні* рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до ба-

нкрутства: Наказ Міністерства економіки і європейської інтеграції України від 17.07.01 № 10.

66. *Порядок* проведення органами державної податкової служби прощення (списання) і розстрочення (відстрочення) податкового боргу платників податків на підставі укладеної мирової угоди у справі про банкрутство: Затв. наказом Державної податкової адміністрації України від 21.11.2000 № 600 // *Офіц. вісн. України.* — 2000. — № 49.
67. *Положення* про Комісію з питань оцінки позитивних і негативних наслідків узгоджених дій, концентрації суб'єктів господарювання: Затв. Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції і Антимонопольним комітетом України 14.05.03.
68. *Положення* про порядок погодження з органами Антимонопольного комітету України рішень органів державної влади, органів адміністративно-господарського управління та контролю, органами місцевого самоврядування щодо демонополізації економіки, розвитку конкуренції та антимонопольного регулювання: Розпорядження Антимонопольного комітету України № 183-р від 14.06.02.
69. *Положення* про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 25.01.01.
70. *Андрушко П.* Фіктивне підприємництво: проблеми кваліфікації та вдосконалення відповідальності // *Підприємництво, господарство і право.* — 1998. — № 10–11.
71. *Бабенко Н.* Договори должны исполняться! А электронные? // *Юрид. практика.* — 2001. — № 41.
72. *Билик В.* Признание сделок недействительными // *Юрид. практика.* — 2002. — № 37.
73. *Бирюков А.* Реформа законодательства о банкротстве на Украине // *Юрид. практика.* — 2000. — № 18.
74. *Бринцев О.* Господарська сутність правового спору: кваліфікуюча ознака чи данина минулому // *Підприємництво, господарство і право.* — 2001. — № 3.
75. *Вінник О.* Закрите акціонерне товариство і товариство з обмеженою відповідальністю: порівняльна характеристика і проблеми вдосконалення правового регулювання // *Підприємництво, господарство і право.* — 1997. — № 8.

76. *Вінник О.* Закрите акціонерне товариство: доцільність збереження і вдосконалення правового становища // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 8.
77. *Вінник О.* Ключові поняття корпоративної конфліктології // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 12.
78. *Вінник О.* Проблеми майнової відповідальності посадових осіб органів акціонерного товариства // Підприємництво, господарство і право. — 1999. — № 3.
79. *Вінник О. М.* Господарські товариства і виробничі кооперативи: правове становище. — К., 1998.
80. *Гордієнко О.* Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.
81. *Господарське право: Курс лекцій / За ред. А. Пилипенка, В. Щербини.* — К.: Вентурі, 1996.
82. *Грузинський І. М., Кравчук В. М., Пограничний Є. П.* Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності: Наук.-практ. посіб. — Л., 2000.
83. *Джумагельдиева Г.* Арбитражный управляющий как особый субъект хозяйственного права // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 8.
84. *Джурович Р.* Руководство по заключению внешнеэкономических контрактов. — М., 1992.
85. *Зобов'язальне право: Теорія і практика: Навч. посіб. / За ред. О. В. Дзери.* — К., 1998.
86. *Коломієць О.* Право громадян на здійснення підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 4.
87. *Комаров С.* Ответственность в коммерческом обороте. — М., 1991.
88. *Кочергіна К.* Організаційно-правові форми комерційних юридичних осіб за законодавством України // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
89. *Кравчук В.* Зміна власника (засновника) приватного підприємства // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 1.
90. *Кравчук В.* Правові наслідки смерті (реорганізації) учасника господарського товариства // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 2.

91. *Красовська А.* Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 7.
92. *Кузнецова Н.* Общая характеристика конкурентного законодательства Украины // Юрид. практика. — 2002. — № 41.
93. *Кузьміна С.* Проблеми запобігання недобросовісній практиці в конкуренції // Право України. — 2000. — № 3.
94. *Кучеренко І.* Підстави для ліквідації юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 2.
95. *Кучеренко І.* Повні та командитні товариства // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 7.
96. *Лукашенко А., Сергійко О.* Проблеми державної підтримки малого підприємництва в Україні // Право України. — 1999. — № 6.
97. *Луць В. В.* Договори в господарському праві. — К., 1999.
98. *Луць В. В.* Контракти у підприємницькій діяльності: Навч. посіб. — К., 1999.
99. *Майданик Р.* Забезпечувальне право власності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 1.
100. *Малиновська В.* До питання про специфіку договорів у сфері підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 7.
101. *Малиновська В.* Проблеми використання форс-мажорного застереження у зовнішньоекономічному контракті // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 5.
102. *Мельниченко О.* Політика і конкуренція // Конкуренція. — 2002. — № 1.
103. *Назарова Ю.* Права промышленной собственности как форма участия в хозяйственном обществе // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.
104. *Новиков С.* Правові аспекти реорганізації підприємств // Бухгалтерія. — 2002. — № 11/1.
105. *Окунів О.* Дочірні підприємства в Україні: проблеми та перспективи // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 2.
106. *Омельченко А. В.* Інвестиційне право: Навч. посіб. — К., 1999.

107. *Паламарчук В., Іванова Т.* Підприємництво на терезах сьогодення // *Право України.* — 1999. — № 8.
108. *Підприємницьке право* / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
109. *Підприємницьке право України* / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.
110. *Поляков Б.* Правове становище кредиторів у процедурі банкрутства // *Право України.* — 2001. — № 7.
111. *Право власності в Україні: Навч. посіб.* / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. — К., 2000.
112. *Правові основи підприємницької діяльності: Підручник* / За ред. В. І. Шакуна, П. В. Мельника, В. М. Поповича. — К.: Правові джерела, 1997.
113. *Примакова Е.* Ликвідація (реорганізація) підприємств. — Харків, 2002.
114. *Притыка Д.* Досудебне урегулювання господарських спорів — залог стабільності економічних зв'язей // *Юрид. практика.* — 2000. — № 6.
115. *Саніахметова Н.* Возмещение морального вреда субъектам предпринимательской деятельности // *Підприємництво, господарство і право.* — 1996. — № 5.
116. *Саніахметова Н.* Ознаки підприємництва // *Підприємництво, господарство і право.* — 2001. — № 8.
117. *Саніахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.
118. *Саніахметова Н. О.* Правовий захист підприємництва в Україні: Навч. посіб. — К.: Юрінком, 1999.
119. *Саніахметова Н. О.* Регулювання підприємницької діяльності в Україні: організаційно-правові аспекти. — К., 1998.
120. *Спасибо-Фатєєва І.* Поручка і гарантія як способи забезпечення зобов'язань // *Підприємництво, господарство і право.* — 2002. — № 3.
121. *Уманців Ю., Уманців Г.* Промислово-фінансові групи в Україні: державне регулювання, стан та перспективи розвитку // *Підприємництво, господарство і право.* — 2001. — № 10.
122. *Уманців Ю., Уманців Г.* Холдингові компанії — сучасні форми інтеграції підприємств // *Підприємництво, господарство і право.* — 2002. — № 3.

123. *Цірат Г.* Міжнародний комерційний арбітраж. — К., 2002.
124. *Чабаевская О.* Устоять с неустойкой // Юрид. практика. — 2002. — № 4.
125. *Чернадчук В., Чернадчук Т.* До питання щодо оперативно-господарських санкцій // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 3.
126. *Шнилко О.* Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
127. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

МАУП

Методичні рекомендації до підготовки і проведення семінарських занять

Визначаючи місце і роль семінару як однієї з форм навчального процесу у вищій школі, важливо встановити характер, способи зв'язку між семінаром і лекцією, семінаром і самостійною роботою студентів.

Форма семінару визначається змістом теми, наявністю відповідних літературних джерел, рівнем підготовки студентів і покликана сприяти якнайповнішому розкриттю змісту і структури обговорюваних на ньому тем.

Мета проведення семінарських занять — сприяти якнайглибшому засвоєнню студентами основних теоретичних положень курсу, сформувати вміння застосовувати їх у практичній діяльності.

При підготовці до семінарського заняття студенти мають вивчити конспект теми, ознайомитись з відповідними нормативними документами, рекомендованими літературними джерелами, занотувати необхідний матеріал.

Під час семінарських занять студенти можуть доповнювати один одного, аргументовано заперечувати судження опонента, мати власну думку і вміти доводити її. Це створює дискусійну ситуацію на семінарі, що сприяє глибокому засвоєнню матеріалу.

З окремих питань рекомендується написання рефератів, які доцільно заслуховувати на заняттях, засіданнях правничого гуртка, студентських науково-теоретичних конференціях.

Плани семінарських занять

Семінар 1. Основні засади господарської діяльності

- 1. Поняття, предмет регулювання і учасники відносин у сфері господарювання.*
- 2. Господарська діяльність і господарські відносини.*
- 3. Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання.*
- 4. Загальні принципи господарювання.*
- 5. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності.*

Відповідаючи на перше питання, слід навести визначення поняття “господарське право” і з’ясувати предмет регулювання, тобто які відносини і між суб’єктами якої діяльності регулює ця галузь права. Пояснити, чому до учасників відносин у сфері господарювання належать не тільки підприємці, а й споживачі, органи державної влади та місцевого самоврядування, що наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які є засновниками суб’єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

У відповіді на друге питання необхідно пояснити, що розуміється під господарською діяльністю суб’єктів господарювання, тобто яка діяльність у сфері суспільного виробництва вважається господарською і її напрямки. Розкрити поняття господарсько-виробничих, організаційно-господарських та внутрішньогосподарських відносин, які становлять сферу господарських відносин.

Відповідь на третє питання доцільно розпочати з визначення конституційних засад економічної політики держави, конституційних прав громадян України, таких як право власності українського народу на землю, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, що здійснюється від імені

українського народу органами державної влади і органами місцевого самоврядування; право кожного громадянина користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону; інші права і свободи, закріплені Конституцією України.

У четвертому питанні слід проаналізувати принципи господарювання: забезпечення економічної різноманітності і рівний захист державою всіх суб'єктів господарювання; свобода підприємницької діяльності в межах, визначених законом; вільний рух капіталів, товарів і послуг територією України; захист національних товаровиробників та ін.

Щодо п'ятого питання, то необхідно охарактеризувати чинне законодавство у сфері господарювання, зокрема законодавчі акти, які було відмінено у зв'язку з прийняттям нового Господарського кодексу, нормативно-правові акти, що регулюють різні види господарської діяльності, а також окреслити такі, що потрібно змінити або доповнити.

Література

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Господарський процесуальний кодекс України* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
4. *Закон України “Про власність”* від 7 лютого 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 20.
5. *Закон України “Про підприємництво”* // ВВР України. — 1991. — № 14.
6. *Закон України “Про підприємства в Україні”* від 27 березня 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 24.
7. *Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”* // ВВР України. — 1996. — № 38.
8. *Закон України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”* від 23 березня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
9. *Закон України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”* від 1 червня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 36.
10. *Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику по справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди”* від 31.03.95 // Право України. — 1995. — № 7.

11. *Положення про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності*: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.98.
12. *Положення про порядок ліцензування підприємницької діяльності*: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 03.07.98.
13. *Декрет Кабінету Міністрів України "Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств"* від 31 грудня 1992 р. № 24-92 // ВВР України. — 1993. — № 11.
14. *Лист Вищого арбітражного суду України "Про деякі приписи чинного законодавства, що регулює підприємницьку діяльність громадян"* від 23 жовтня 2000 р. № 8/556.
15. *Лист Вищого арбітражного суду України "Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов'язані із здійсненням права власності та його захистом"* від 31 січня 2001 р. № 01-8/98.
16. *Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України щодо захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності* від 13.11.98 // Право України. — 1999.
17. *Гордієнко О.* Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.
18. *Грузинський І. М., Кравчук В. М., Пограничний Є. П.* Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності: Наук.-практ. посіб. — Л., 2000.
19. *Коломієць О.* Право громадян на здійснення підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 4.
20. *Красовська А.* Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 7.
21. *Мельниченко О.* Політика і конкуренція // Конкуренція. — 2002. — № 1.
22. *Паламарчук В., Іванова Т.* Підприємництво на терезах сьогодення // Право України. — 1999. — № 8.
23. *Підприємницьке право* / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
24. *Підприємницьке право України* / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.
25. *Право власності в Україні*: Навч. посіб. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. — К., 2000.
26. *Правові основи підприємницької діяльності*: Підручник / За ред. В. І. Шакуна, П. В. Мельника, В. М. Поповича. — К.: Правові джерела, 1997.
27. *Саніахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.

28. *Саніахметова Н. О.* Правовий захист підприємництва в Україні: Навч. посіб. — К.: Юрінком, 1999.
29. *Саніахметова Н. О.* Регулювання підприємницької діяльності в Україні: організаційно-правові аспекти. — К., 1998.
30. *Шнипко О.* Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
31. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Семінар 2. Основні напрямки і форми участі держави та органів місцевого самоврядування у сфері господарювання

Частина 1

- 1. Участь держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в господарській діяльності.*
- 2. Форми реалізації державою економічної політики. Основні напрямки економічної політики держави. Прогнозування і планування економічного та соціального розвитку.*
- 3. Засоби державного регулювання господарської діяльності. Державне замовлення, державне завдання.*
- 4. Ліцензування, патентування і квотування в господарській діяльності.*

Розглядаючи перше питання, необхідно зазначити, що органи державної влади й органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання. Рішення органів державної влади та органів місцевого самоврядування з фінансових питань, що виникають у процесі формування та контролю виконання бюджетів усіх рівнів, а також з адміністративних та інших відносин управління, крім організаційно-господарських, в яких орган державної влади або орган місцевого самоврядування є суб'єктом, наділеним господарською компетенцією, приймаються від імені цих органів і в межах їх владних повноважень.

У відповіді на друге питання слід зазначити, що держава здійснює довгострокову (стратегічну) і поточну (тактичну) еко-

номічну та соціальну політику, спрямовану на реалізацію й оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів. Розкрити зміст вказаних видів політики держави.

Розкрити основні напрямки економічної політики держави, такі як структурно-галузева, інвестиційна, амортизаційна, інституційних перетворень, цінова, антимонопольно-конкурентна, бюджетна, податкова, грошово-кредитна та ін. Слід з'ясувати, як і для чого суб'єкти господарювання враховують у своїй діяльності показники прогнозних і програмних документів економічного та соціального розвитку, як визначаються принципи державного прогнозування і розроблюються відповідні програми.

У третьому питанні необхідно охарактеризувати основні засоби регулювального впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, таких як державне замовлення, державне задання, сертифікація і стандартизація, застосування нормативів і лімітів, регулювання цін і тарифів, надання інвестиційних, податкових та інших пільг тощо. Пояснити, що такі засоби, як, наприклад, державне замовлення є формуванням на договірній основі обсягів продукції, необхідної для державних потреб і населення України. Навести визначення державного контракту, визначити засади і загальний порядок формування державного замовлення й особливості відносин, що виникають у зв'язку з поставками для державних потреб.

Відповідаючи на четверте питання, потрібно зазначити, що ліцензування й патентування певних видів господарської діяльності та квотування є засобами державного регулювання у сфері господарювання, спрямованими на забезпечення єдиної державної політики в цій сфері й захист економічних та соціальних інтересів держави, суспільства й окремих споживачів. Правові засади ліцензування, патентування певних видів господарської діяльності та квотування визначаються виходячи з конституційного права кожного на здійснення підприємницької діяльності, не забороненої законом, а також принципів господарювання, встановлених Господарським кодексом України.

Пояснити, що таке ліцензія, патент і як регулюються відносини, пов'язані з ліцензуванням і патентуванням певних видів господарської діяльності, порядок ліцензування і патентування, якими нормативно-правовими актами це визначається.

Частина 2

1. Стандартизація і сертифікація у сфері господарювання.

2. Дотації та інші засоби державної підтримки суб'єктів господарювання.

3. Державний контроль і нагляд за господарською діяльністю. Захист прав суб'єкта господарювання та споживачів.

4. Особливості управління господарською діяльністю в державному секторі економіки.

5. Відносини суб'єктів господарювання з органами місцевого самоврядування. Особливості управління господарською діяльністю в комунальному секторі економіки.

Розглядаючи перше питання слід пояснити, що у сфері господарювання застосовуються державні стандарти України, кодекси усталеної практики, класифікатори, технічні умови й міжнародні, регіональні та національні стандарти інших країн. Застосування стандартів чи їх окремих положень обов'язкове для суб'єктів господарювання, якщо на стандарти є посилання в нормативно-правових актах; учасників угоди (контракту) з розробки, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній (ньому) є посилання на певні стандарти; виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у маркуванні продукції; виробника чи постачальника, якщо його продукцію сертифіковано за вимогами стандартів.

Відповідаючи на друге питання, необхідно пояснити, що держава може надавати дотації суб'єктам господарювання на підтримку виробництва життєво важливих продуктів харчування, на виробництво життєво важливих лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів, на закупівлю окремих імпортованих товарів, послуги транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення, а також суб'єктам господарювання, що опинились у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації тощо. Розкрити інші підстави і порядок застосування засобів державної підтримки суб'єктів господарювання, а також нормативно-правові акти, якими вони визначаються.

У третьому питанні потрібно зупинитись на сферах державного контролю за господарською діяльністю, таких як збереження та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин; за додержанням суб'єктами господарювання кредитних зобов'язань перед державою і розрахункової дисципліни, додержанням вимог валютного законодавства, податкової дисципліни, державних цін на продукцію і послуги тощо. Разом з тим зазначити, що органи державної влади і посадові особи, що уповноважені здійснювати державний контроль і державний нагляд за господарською діяльністю, не мають права на незаконне втручання і перешкоджання господарській діяльності суб'єктів господарювання, вони повинні здійснювати інспектування і перевірки діяльності неупереджено, об'єктивно і оперативно з дотриманням вимог законодавства, поважаючи права і законні інтереси суб'єктів господарювання.

Пояснити також, що держава має здійснювати захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів. Визначити шляхи захисту зазначених прав.

У відповіді на четверте питання слід проаналізувати особливості управління державним сектором економіки відповідно до засад внутрішньої та зовнішньої політики держави. Суб'єктами господарювання державного сектора економіки є такі, що діють на основі лише державної власності, а також такі, державна частка у статутному фонді яких перевищує п'ятдесят відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів. Пояснити, що держава реалізує право державної власності в державному секторі економіки через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління. Слід також навести ці органи управління і визначити їх правовий статус.

Відповідаючи на п'яте питання, потрібно охарактеризувати відносини органів місцевого самоврядування із суб'єктами господарювання. Зазначити, що правові акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування, які прийнято в межах їх повноважень, є обов'язковими для виконання всіма учасниками господарських відносин, що розташовані або здійснюють діяльність на відповідній території.

Управління господарською діяльністю в комунальному секторі економіки здійснюється через систему організаційно-господарських повноважень територіальних громад і органів місцевого самоврядування, що належать до комунального сектора економіки і здійснюють діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління.

Література

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Господарський процесуальний кодекс України* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
4. *Закон України “Про власність”* від 7 лютого 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 20.
5. *Закон України “Про підприємництво”* // ВВР України. — 1991. — № 14.
6. *Закон України “Про підприємства в Україні”* від 27 березня 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 24.
7. *Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”* // ВВР України. — 1996. — № 38.
8. *Закон України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”* від 23 березня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
9. *Закон України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”* від 1 червня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 36.
10. *Декрет Кабінету Міністрів України “Про впорядкування діяльності суб’єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств”* від 31 грудня 1992 р. № 24–92 // ВВР України. — 1993. — № 11.
11. *Положення про державну реєстрацію суб’єктів підприємницької діяльності*: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.98.
12. *Положення про порядок ліцензування підприємницької діяльності*: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 03.07.98.
13. *Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику по справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди”* від 31.03.95 // Право України. — 1995. — № 7.
14. *Роз’яснення Президії Вищого арбітражного суду України щодо захисту прав суб’єктів підприємницької діяльності* від 13.11.98 // Право України. — 1999.

15. *Лист* Вищого арбітражного суду України “Про деякі приписи чинного законодавства, що регулює підприємницьку діяльність громадян” від 23 жовтня 2000 р. № 01–8/556.
16. *Лист* Вищого арбітражного суду України “Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов’язані із здійсненням права власності та його захистом” від 31 січня 2001 р. № 01–8/98.
17. *Гордієнко О.* Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.
18. *Коломієць О.* Право громадян на здійснення підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 4.
19. *Красовська А.* Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 7.
20. *Мельниченко О.* Політика і конкуренція // Конкуренція. — 2002. — № 1.
21. *Паламарчук В., Іванова Т.* Підприємництво на терезах сьогодення // Право України. — 1999. — № 8.
22. *Підприємницьке право* / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
23. *Підприємницьке право України* / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.
24. *Право власності в Україні: Навч. посіб.* / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. — К., 2000.
25. *Правові основи підприємницької діяльності: Підручник* / За ред. В. І. Шакуна, П. В. Мельника, В. М. Поповича. — К.: Правові джерела, 1997.
26. *Саніахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.
27. *Саніахметова Н. О.* Правовий захист підприємництва в Україні: Навч. посіб. — К.: Юрінком, 1999.
28. *Саніахметова Н. О.* Регулювання підприємницької діяльності в Україні: організаційно-правові аспекти. — К., 1998.
29. *Шнипко О.* Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
30. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Семінар 3. Обмеження монополізму і захист суб'єктів господарювання та споживачів від недобросовісної конкуренції

Частина 1

- 1. Конкуренція у сфері господарювання. Обмеження конкуренції.*
- 2. Обмеження монополізму в економіці. Природні монополії. Зловживання монопольним становищем на ринку.*
- 3. Дискримінація суб'єктів господарювання.*

Відповідь на перше питання необхідно почати з визначення конкуренції, розгляду питання про важливість змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечує завдяки їх власним досягненням здобуття ними певних економічних переваг, внаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання отримують можливість вибору необхідного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умов реалізації товару на ринку.

Проаналізувати чинне антимонопольне законодавство України і визначити ступінь його наближення до європейських стандартів у сфері конкуренції. Звернути увагу, що підґрунтя для захисту економічної конкуренції в Україні закладені у ст. 42 Конституції України, яка закріплює державні гарантії щодо свободи здійснення підприємницької діяльності й заборони будь-яких дій, спрямованих на монополізацію економіки, обмеження конкуренції та недобросовісну конкуренцію.

Обмеження конкуренції органами влади та органами місцевого самоврядування обґрунтовані лише в разі подання допомоги соціального характеру окремим суб'єктам господарювання за умови, що допомога подається без дискримінації інших суб'єктів господарювання; подання допомоги за рахунок державних ресурсів з метою відшкодування збитків, завданих стихійним лихом або іншими надзвичайними подіями та в інших визначених законом випадках.

Відповідаючи на друге питання, потрібно навести визначення монопольного становища суб'єкта господарювання, встанов-

лені законом критерії визнання суб'єкта господарювання монополістом. Для цього варто звернутись до методики визначення монопольного становища суб'єкта господарювання. Розкрити поняття природних монополій, визначити сфери діяльності суб'єктів природних монополій.

Займати монопольне становище ще не означає порушувати антимонопольне законодавство. Лише в разі зловживання таким становищем відбувається порушення закону. Слід проаналізувати зловживання монопольним становищем, зокрема нав'язування таких умов договору, які ставлять контрагентів у нерівне становище, або додаткових умов, що не стосуються предмета договору, включаючи нав'язування товару, який не потрібний контрагенту; обмеження або припинення виробництва з метою створення дефіциту на ринку чи встановлення монопольних цін та ін.

До зловживань монопольним становищем належать також неправомірні угоди між підприємцями, спрямовані на розподіл ринків, усунення з ринку або обмеження доступу до нього інших суб'єктів господарювання.

У третьому питанні потрібно охарактеризувати поняття дискримінації суб'єктів господарювання органами влади, до яких належать заборона створення нових підприємств чи інших організаційних форм господарювання в будь-якій сфері господарської діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів господарської діяльності або виробництво певних видів товарів з метою обмеження конкуренції; примушування суб'єктів господарювання до пріоритетного укладення договорів, першочергової поставки товарів певним споживачам або до вступу в господарські організації та інші об'єднання; прийняття рішень про централізований розподіл товарів, що призводить до монопольного становища на ринку, та ін.

Частина 2

- 1. Недобросовісна конкуренція: поняття, форми прояву і відповідальність за її здійснення.*
- 2. Правила професійної етики в конкуренції. Захист прав споживачів.*

3. Антимонопольно-конкурентне законодавство. Державний контроль за дотриманням антимонопольно-конкурентного законодавства.

У першому питанні слід з'ясувати, що визнається недобросовісною конкуренцією. Охарактеризувати такі її прояви, як неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання, що включає неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки, товару іншого виробника, копіювання зовнішнього вигляду виробу іншого виробника, порівняльну рекламу тощо; створення перешкод суб'єктами господарювання у процесі конкуренції, що передбачає дискредитацію суб'єктів господарювання шляхом поширення в будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання, які завдали або могли завдати шкоди їх діловій репутації; нав'язування споживачам примусового асортименту товарів; схилення до бойкоту суб'єкта господарювання, до розірвання договору з конкурентом, схилення постачальника до дискримінації покупця, підкуп працівника покупця (замовника) та ін.

Особливу увагу потрібно звернути на таке порушення антимонопольного законодавства, як неправомірне збирання, розголошення і використання відомостей, що є комерційною таємницею. Зазначити, яка відповідальність передбачається законодавством за недобросовісну конкуренцію і які нормативно-правові акти її визначають.

Друге питання слід розпочати з того, що суб'єкти господарювання за сприяння заінтересованих організацій можуть розробляти правила професійної етики у конкуренції для відповідних сфер господарської діяльності, а також для певних галузей економіки. Правила професійної етики можуть використовуватися при укладенні договорів, розробці установчих та інших документів суб'єктів господарювання.

Важливим є дотримання прав і законних інтересів не тільки суб'єктів підприємництва, а й споживачів, які мають право на гарантований рівень споживання, належну якість товарів (робіт, послуг), відшкодування збитків, завданих товарами неналежної якості, тощо. Слід з'ясувати, якими нормативно-

правовими актами регулюється механізм реалізації захисту прав споживачів, відносини між споживачами і виробниками.

У третьому питанні необхідно зупинитись на способах державного контролю за дотриманням антимонопольного законодавства, які здійснюються Антимонопольним комітетом України відповідно до його повноважень, визначених законом. Антимонопольний комітет України має широкі повноваження, зокрема право приймати рішення про примусовий поділ монопольних утворень у разі зловживання ними монопольним становищем, розглядати справи про недобросовісну конкуренцію та інші справи щодо порушення антимонопольно-конкурентного законодавства. Пояснити, які закони та інші нормативні акти належать до антимонопольно-конкурентного законодавства.

Література

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Господарський процесуальний кодекс України* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
4. *Кодекс України про адміністративні правопорушення* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
5. *Закон України “Про міжнародний комерційний арбітраж”* // ВВР України. — 1994. — № 5.
6. *Закон України “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”* (у редакції від 1 червня 2000 р.) // ВВР України. — 2000. — № 38.
7. *Закон України “Про підприємництво”* // ВВР України. — 1991. — № 14.
8. *Закон України “Відповідальність за несвочасне виконання грошових зобов’язань”* від 22 листопада 1996 р. // ВВР України. — 1997. — № 5.
9. *Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”* // ВВР України. — 1996. — № 38.
10. *Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції”* // ВВР України. — 1996. — № 36.
11. *Закон України “Про Антимонопольний комітет України”* від 26 листопада 1993 р. // ВВР України. — 1993. — № 7.
12. *Закон України “Про захист економічної конкуренції”* від 11 січня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 12.

13. Закон України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” від 23 вересня 1994 р. // ВВР України. — 1994. — № 40.
14. Закон України “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту” від 22 грудня 1998 р. // ВВР України. — 1999. — № 12–13.
15. Закон України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності” від 23 березня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
16. Закон України “Про рекламу” від 3 липня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
17. Закон України “Про природні монополії” від 20 квітня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 30.
18. Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про Антимонопольний комітет України”» від 13 липня 2000 р. // ВВР України. — 2000.
19. Указ Президента України “Про основні напрями конкурентної політики на 2002–2004 роки” від 19.11.01 № 1097/2001 // Офіц. вісн. України. — 2001.
20. Розпорядження Антимонопольного комітету України “Про затвердження методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб’єктів господарювання на ринку” № 49-р від 05.03.02.
21. Положення про Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва: Затв. Указом Президента України від 25.05.2000 // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 22.
22. Постанова Кабінету Міністрів України “Про порядок надання Кабінетом Міністрів дозволу на узгоджені дії, концентрацію суб’єктів господарювання” від 28.02.02 № 219.
23. Постанова Кабінету Міністрів України “Про переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню і ліцензуванню у 2002 р.” від 18.12.01 // Офіц. вісн. України. — 2001. — № 51.
24. Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику по справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31.03.95 // Право України. — 1995. — № 7.
25. Положення про Комісію з питань оцінки позитивних і негативних наслідків узгоджених дій, концентрації суб’єктів господарювання: Затв. Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції і Антимонопольним комітетом України 14.05.03.
26. Положення про порядок погодження з органами Антимонопольного комітету України рішень органів державної влади, органів адміністративно-господарського управління та контролю, органами місцевого самоврядування щодо демонополізації економіки, розвитку конкуренції та антимонопольного регулювання: Розпорядження Антимонопольного комітету України № 183-р від 14.06.02.

27. *Положення про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 25.01.01.*
28. *Про утворення міжвідомчої робочої групи із статистичного вивчення монопольного сектора в економіці України: Наказ Державного комітету статистики України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Антимонопольного комітету України № 207/159/3 від 29.05.02.*
29. *Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України щодо захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності від 13.11.98 // Право України. — 1999.*
30. *Азов Г. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. — М., 1996.*
31. *Андрощук Г. Защита от недобросовестной конкуренции // Бизнес-информ. — 1997. — № 4.*
32. *Валітов С., Кузьмін Р. Деякі проблеми розвитку антимонопольного законодавства // Право України. — 1996. — № 8.*
33. *Господарське право: Курс лекцій / За ред. А. Пилипенка, В. Щербини. — К.: Вентурі, 1996.*
34. *Комаров С. Ответственность в коммерческом обороте. — М., 1991.*
35. *Кузьмина С. Механизм защиты интересов субъектов хозяйствования от недобросовестной конкуренции. — Донецк, 1999.*
36. *Омельченко А. В. Інвестиційне право: Навч. посіб. — К., 1999.*
37. *Паламарчук В., Іванова Т. Підприємництво на терезах сьогодення // Право України. — 1999. — № 8.*
38. *Правові основи підприємницької діяльності: Підручник / За ред. В. І. Шакуна, П. В. Мельника, В. М. Поповича. — К.: Правові джерела, 1997.*
39. *Саниахметова Н. Возмещение морального вреда субъектам предпринимательской деятельности // Підприємництво, господарство і право. — 1996. — № 5.*
40. *Саниахметова Н. Правовые средства противодействия монополизму в предпринимательской деятельности // Підприємництво, господарство і право. — 1996. — № 8.*
41. *Саниахметова Н. О. Правовая защита конкуренции в предпринимательстве Украины. — Одесса, 1999.*
42. *Саниахметова Н. О. Регулювання підприємницької діяльності в Україні: організаційно-правові аспекти. — К., 1998.*
43. *Щербина В. Господарське право України. — К., 2003.*

Семінар 4. Господарська комерційна і некомерційна діяльність

1. Підприємництво як вид господарської діяльності.
2. Принципи підприємницької діяльності.
3. Організаційні форми підприємництва: загальна характеристика.
4. Державна підтримка підприємництва і загальні гарантії прав підприємців.
5. Припинення підприємницької діяльності.
6. Некомерційне господарювання.

При відповіді на перше питання необхідно дати визначення підприємницької діяльності як самостійної, ініціативної, систематичної на власний ризик господарської діяльності. Пояснити, хто згідно з чинним законодавством може займатися підприємницькою діяльністю і кому заборонено займатися підприємництвом. Насамперед це стосується посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Зазначити, які види підприємницької діяльності не заборонені законом, а також навести особливості здійснення окремих видів підприємництва, які підлягають ліцензуванню.

Здійснення підприємницької діяльності ґрунтується на певних принципах, які необхідно розкрити при відповіді на друге питання. Проаналізувати відповідні принципи вільного вибору підприємцем програми діяльності; вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється; залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом; встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; вільного найму підприємцем працівників; вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів, інших передбачених законом платежів, тощо.

У третьому питанні слід з'ясувати, в яких організаційно-правових формах може здійснюватися підприємництво в Україні, а також порядок створення, державної реєстрації, діяльності, реорганізації суб'єктів підприємництва окремих організаційних форм. Охарактеризувати окремі види організаційних форм суб'єктів підприємницької діяльності.

При розгляді четвертого питання доцільно зазначити, що з метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва органи влади на умовах і в порядку, передбачених законом, надають підприємцям земельні ділянки, передають державне майно, необхідне для здійснення підприємницької діяльності, сприяють підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування їх діяльності, стимулюють модернізацію технології, інноваційну діяльність, освоєння підприємцями нових видів продукції. Держава гарантує всім підприємцям незалежно від вибраних ними організаційних форм підприємницької діяльності рівні права й можливості для залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових та інших ресурсів.

Відповідаючи на п'яте питання, потрібно зупинитись на розкритті таких способів припинення підприємницької діяльності: з власної ініціативи підприємця; у разі закінчення строку дії ліцензії; у разі припинення існування підприємця; на підставі рішення суду у випадках, передбачених чинним законодавством. Пояснити порядок ліквідації підприємства. Звернути увагу на відмінність ліквідації підприємства від реорганізації, коли відбувається перехід прав і обов'язків юридичної особи шляхом правонаступництва до іншої юридичної особи, на яку було перетворено попередню.

При обговоренні шостого питання слід зазначити, що некомерційне господарювання — це самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів не з метою одержання прибутку. Зазначити, що некомерційна господарська діяльність здійснюється суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки в галузях (видах діяльності), де відповідно до ст. 12 Господарського кодексу України забороняється підприємництво на основі рішення відповідного органу державної влади чи місцевого самоврядування. З'ясувати, кому заборонено здійснювати некомерційну господарську діяльність, а також навести організаційні форми здійснення некомерційної господарської діяльності.

Література

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Господарський процесуальний кодекс України* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
4. *Кодекс України про адміністративні правопорушення* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
5. *Закон України “Про власність”* // ВВР України. — 1991. — № 20.
6. *Закон України “Про господарські товариства”* // ВВР України. — 1991.
7. *Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність”* // ВВР України. — 1991. — № 29.
8. *Закон України “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”* (у редакції від 1 червня 2000 р.) // ВВР України. — 2000. — № 38.
9. *Закон України “Про підприємництво”* // ВВР України. — 1991. — № 14.
10. *Закон України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”* від 23 березня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
11. *Закон України “Про рекламу”* від 3 липня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
12. *Закон України “Про захист економічної конкуренції”* від 11 січня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 12.
13. *Закон України “Про оренду державного та комунального майна”* від 10 квітня 1992 р. (у редакції від 14 березня 1995 р.) // ВВР України. — 1995. — № 15.
14. *Закон України “Про лізинг”* від 16 грудня 1997 р. // ВВР України. — 1998. — № 16.
15. *Закон України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”* від 1 червня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 36 (із змінами від 2 лютого 2003 р.) // ВВР України. — 2003. — № 23).
16. *Закон України “Про цінні папери і фондову біржу”* від 18 червня 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 38.
17. *Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)”* від 15 березня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 21.
18. *Положення про Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва*: Указ Президента України від 25.05.2000 // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 22.
19. *Указ Президента України “Про основні напрями конкурентної політики на 2002–2004 роки”* від 19.11.01 № 1097/2001 // Офіц. вісн. України. — 2001.

20. *Положення про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.98.*
21. *Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику по справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31.03.95 // Право України. — 1995. — № 7.*
22. *Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України щодо захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності від 13.11.98 // Право України. — 1999.*
23. *Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики і підприємництва “Щодо створення суб'єкта підприємницької діяльності — юридичної особи” від 8 червня 2000 р. № 2–211/1708.*
24. *Лист Вищого арбітражного суду України “Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов'язані із здійсненням права власності та його захистом” від 31 січня 2001 р. № 01–8/98.*
25. *Андрушко П. Фіктивне підприємництво: проблеми кваліфікації та вдосконалення відповідальності // Підприємництво, господарство і право. — 1998. — № 10–11.*
26. *Вінник О. Ключові поняття корпоративної конфліктології // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 12.*
27. *Гордієнко О. Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.*
28. *Господарське право: Курс лекцій / За ред. А. Пилипенка, В. Щербини. — К.: Вентурі, 1996.*
29. *Грузинський І. М., Кравчук В. М., Пограничний Є. П. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності: Наук.-практ. посіб. — Л., 2000.*
30. *Коломієць О. Право громадян на здійснення підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 4.*
31. *Кравчук В. Правові наслідки смерті (реорганізації) учасника господарського товариства // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 2.*
32. *Красовська А. Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 7.*
33. *Кучеренко І. Підстави для ліквідації юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 2.*
34. *Новиков С. Правові аспекти реорганізації підприємств // Бухгалтерія. — 2002. — № 11/1.*

35. *Паламарчук В., Іванова Т.* Підприємництво на терезах сьогодення // *Право України.* — 1999. — № 8.
36. *Підприємницьке право* / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
37. *Підприємницьке право України* / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.
38. *Примакова Е.* Ликвідація (реорганізація) підприємств. — Харьков, 2002.
39. *Саніахметова Н.* Ознаки підприємництва // *Підприємництво, господарство і право.* — 2001. — № 8.
40. *Саніахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.
41. *Саніахметова Н. О.* Правовий захист підприємництва в Україні: Навч. посіб.— К.: Юрінком, 1999.
42. *Саніахметова Н. О.* Регулювання підприємницької діяльності в Україні: організаційно-правові аспекти. — К., 1998.
43. *Шнилко О.* Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні // *Підприємництво, господарство і право.* — 2002. — № 6.
44. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Семинар 5. Суб'єкти господарювання

Частина 1

1. *Поняття суб'єкта господарювання. Утворення суб'єкта господарювання. Установчі документи. Державна реєстрація суб'єкта господарювання.*
2. *Припинення діяльності суб'єкта господарювання. Загальний порядок ліквідації суб'єкта господарювання.*
3. *Підприємство як організаційна форма господарювання. Види та організаційні форми підприємств. Організаційна структура підприємства. Управління підприємством. Майно підприємства.*
4. *Державні та комунальні унітарні підприємства. Державне комерційне підприємство. Казенне підприємство.*

У першому питанні необхідно пояснити, що суб'єктами господарювання вважаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав і обов'яз-

ків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законом. До них належать як юридичні особи, так і громадяни України, іноземці й особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані відповідно до закону як підприємці. Суб'єкт господарювання може бути утворений за рішенням власника майна шляхом примусового поділу діючого суб'єкта господарювання за розпорядженням антимонопольних органів, а також іншими передбаченими законодавством шляхами.

Установчими документами суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький договір, статут, де зазначаються найменування, місцезнаходження суб'єкта господарювання, мета і предмет господарської діяльності, склад і компетенція його органів управління, а також інші відомості. Роз'яснити порядок державної реєстрації суб'єктів господарювання, які органи її здійснюють і які ще документи крім установчих необхідно подати для реєстрації. Зазначити, що для реєстрації громадян, які мають намір здійснювати підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, необхідно подати меншу кількість документів, ніж для юридичних осіб, а саме: реєстраційну картку, копію довідки про присвоєння ідентифікаційного номера і документ, що засвідчує внесення плати за державну реєстрацію. Необхідно з'ясувати також випадки і порядок скасування державної реєстрації.

У відповіді на друге питання необхідно пояснити, що припинення діяльності суб'єкта господарювання здійснюється шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації за рішенням власника чи уповноважених ним органів, за рішенням засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників або за рішенням суду. Зазначити, в яких ще випадках здійснюється ліквідація суб'єкта господарювання і яким є загальний порядок його ліквідації. Якщо ліквідацію здійснює ліквідаційна комісія, то необхідно вказати на її повноваження і обов'язки.

У третьому питанні слід охарактеризувати такий суб'єкт господарювання, як підприємство, яким визнається самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або інши-

ми суб'єктами для задоволення суспільних і особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом.

Пояснити, які існують види підприємств; зазначити відмінність між малими та великими підприємствами; якою є організаційна структура підприємства і чи вважаються структурні підрозділи підприємства юридичними особами; хто здійснює управління підприємством і якими документами це передбачається; чи може керівник підприємства без доручення власника діяти від імені підприємства, представляти його інтереси в органах державної влади і органах місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах з юридичними особами та громадянами.

Для здійснення господарської діяльності необхідно мати майно. З'ясувати, з чого складається майно підприємства, які існують джерела формування майна підприємства і як реалізуються майнові права підприємства.

Відповідаючи на четверте питання, необхідно охарактеризувати державні та комунальні підприємства, зокрема навести визначення державного унітарного підприємства. Розкрити питання, пов'язані з тим, як утворюється таке підприємство, хто здійснює управління ним, у чийй власності перебуває майно підприємства.

Державні унітарні підприємства діють як державні комерційні або казенні підприємства. Пояснити, що державне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту за принципами підприємництва, а майно підприємства закріплюється за ним на правах господарського відання.

Державне комерційне підприємство зобов'язане приймати та виконувати доведені до нього в установленому порядку державні замовлення і державні завдання. Воно не має права безоплатно передавати належне йому майно іншим юридичним особам чи громадянам, відчужувати, віддавати в заставу майнові об'єкти, що належать до основних фондів, здавати в орен-

ду цілісні майнові комплекси структурних одиниць, і воно набуває такого права лише за попередньою згодою органу, до сфери управління якого воно входить.

Пояснити, в яких галузях, випадках і за рішенням якого органу створюються казенні підприємства; у чому полягають особливості господарської діяльності казенних підприємств, хто здійснює управління таким підприємством, а також джерела формування майна казенного підприємства.

Частина 2

1. Господарські товариства: поняття і види. Установчі документи господарського товариства. Державна реєстрація господарського товариства. Власність господарського товариства. Права і обов'язки учасників господарського товариства. Управління господарським товариством. Припинення діяльності господарського товариства.

2. Підприємства колективної власності. Господарська діяльність кооперативів. Виробничий кооператив. Загальні умови створення і членство у виробничому кооперативі. Права і обов'язки членів виробничого кооперативу. Майно виробничого кооперативу. Управління виробничим кооперативом. Майнова відповідальність і припинення діяльності виробничого кооперативу.

3. Споживча кооперація. Підприємства споживчої кооперації. Підприємства об'єднань громадян, релігійних організацій.

4. Інші види підприємств: приватні; орендні; з іноземними інвестиціями; іноземні.

У відповіді на перше питання необхідно пояснити, що господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою отримання прибутку. Господарські товариства є юридичними особами. Охарактеризувати такі види господарських товариств, як акціонерне товариство, товариства з обмеженою, додатковою відповідальністю, повне, командитне. Зазначити, що установчим доку-

ментом повного і командитного товариств є засновницький договір. Установчим документом акціонерного товариства, товариств з обмеженою і додатковою відповідальністю є статут. Пояснити, які відомості повинні містити установчі документи.

Для здійснення господарської діяльності господарські товариства повинні зареєструватися в порядку, передбаченому для всіх суб'єктів підприємницької діяльності. Тільки після цього вони набувають статусу юридичної особи.

Необхідно також зупинитись на тому, власником якого майна є господарське товариство, що може бути вкладами учасників та засновників господарського товариства, підкресливши, що для формування статутного фонду забороняється використовувати бюджетні кошти, кошти, одержані у кредит і під заставу. Фінансовий стан засновників — юридичних осіб щодо їх спроможності здійснювати відповідні внески до статутного фонду господарського товариства у передбачених законом випадках повинен перевірятись аудитором (аудиторською організацією) у встановленому порядку, а майновий стан засновників — громадян має бути підтверджений декларацією про їхні доходи і майно, завіреною відповідним податковим органом.

Охарактеризувати права й обов'язки учасників господарського товариства, зокрема право брати участь в управлінні справами товариства; у розподілі прибутку й одержувати дивіденди; одержувати інформацію про діяльність товариства.

Розкрити структуру органів управління господарським товариством, зазначивши, що посадовими особами товариства визнаються голова і члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії (ревізор), а в разі створення ради товариства (спостережної ради) — її голова і члени.

Порядок припинення діяльності господарського товариства такий самий, як і інших суб'єктів підприємництва, тобто шляхом реорганізації і ліквідації.

Розкриття другого питання необхідно почати з визначення підприємства колективної власності та кооперативу. Зокрема, пояснити, що виробничим кооперативом вважається добровільне об'єднання громадян на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їх особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків, участі в управлінні підприємством і розподілі доходу

між членами кооперативу відповідно до їхньої участі в його діяльності.

Проаналізувати такі принципи діяльності виробничого кооперативу, як особиста трудова участь членів кооперативу в діяльності підприємства; добровільність членства громадян у кооперативі; демократичний характер управління кооперативом, рівні права членів кооперативу при прийнятті рішень та ін. Визначити загальні умови створення виробничого кооперативу, осіб, які можуть бути його засновниками і членами, на підставі якого документа відбувається вступ до кооперативу і які підстави припинення членства в ньому.

Охарактеризувати права і обов'язки членів виробничого кооперативу, наприклад, такі, як користування послугами кооперативу; одержання кооперативних виплат та частки доходу на пай; одержання повної та достовірної інформації про фінансово-господарську діяльність кооперативу.

З'ясувати, що становить майно виробничого кооперативу; що (крім коштів) може бути пайовим внеском, на які фонди поділяється майно кооперативу; за рахунок чого формуються фінансові ресурси кооперативу.

Зазначити, що управління виробничим кооперативом здійснюється на основі самоврядування, гласності, участі його членів у вирішенні питань діяльності кооперативу. Вищим органом управління є загальні збори членів кооперативу, а до органів управління належать правління (голова) кооперативу і ревізійна комісія. Охарактеризувати повноваження загальних зборів, роз'яснити, які питання можуть розглядати загальні збори. Які повноваження мають правління виробничого кооперативу, виконавчий директор та інші органи управління.

У відповіді на третє питання слід охарактеризувати споживчу кооперацію — систему самоврядних організацій громадян (споживчих товариств, їх спілок, об'єднань), а також підприємств та установ цих організацій, яка є самостійною організаційною формою кооперативного руху.

Первинною ланкою споживчої кооперації є споживче товариство — самоврядна організація громадян, які на основі добровільності членства, майнової участі та взаємодопомоги об'єднуються для здійснення спільної господарської діяльності з метою колективного організованого забезпечення власних еко-

номічних і соціальних інтересів. Споживче товариство є юридичною особою, що діє на основі статуту.

Розкрити правові засади організації і діяльності споживчої кооперації.

Пояснити, які підприємства визнаються підприємствами об'єднання громадян, релігійних організацій, мету їх створення, хто може бути засновниками цих підприємств.

Відповідаючи на четверте питання, необхідно пояснити, що приватним визнається підприємство, яке діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його(їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання — юридичної особи.

Орендним визнається підприємство, створене орендарем на основі оренди цілісного майнового комплексу існуючого державного або комунального підприємства чи майнового комплексу виробничого структурного підрозділу цього підприємства з метою здійснення підприємницької діяльності. Визначити, хто може бути орендарем і орендодавцем, яким є порядок укладення договору оренди, права і обов'язки сторін.

Підприємством з іноземними інвестиціями визнається підприємство, у статутному фонді якого щонайменше десять відсотків становлять іноземні інвестиції. Розкрити правовий статус і порядок діяльності підприємств з іноземними інвестиціями.

Іноземним підприємством є унітарне чи корпоративне підприємство, що діє виключно на основі власності іноземців або іноземних юридичних осіб, або діюче підприємство, придбане повністю у власність цих осіб.

Частина 3

1. Об'єднання підприємств. Види і організаційно-правові форми об'єднань підприємств.

2. Промислово-фінансові групи. Асоційовані підприємства. Холдингові компанії.

3. Громадянин як суб'єкт господарювання.

4. Кредитні спілки у сфері господарювання. Особливості статусу благодійних та інших неприбуткових організацій у сфері господарювання.

У відповіді на перше питання необхідно охарактеризувати об'єднання підприємств, тобто господарські організації, утворені у складі двох чи більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності, вирішення спільних економічних і соціальних завдань, які залежно від порядку заснування можуть утворюватись як господарські об'єднання або як державні чи комунальні господарські об'єднання. Пояснити відмінності між цими видами об'єднань.

Охарактеризувати такі організаційно-правові форми об'єднань підприємств, як асоціація, корпорація, консорціум, концерн. Визначити правовий статус підприємства — учасника об'єднання підприємств, які існують органи управління об'єднанням підприємств і який порядок їх припинення.

У другому питанні необхідно пояснити, що підприємство може бути учасником промислово-фінансової групи (або транснаціональної промислово-фінансової групи), якщо до її складу входять українські та іноземні юридичні особи. Промислово-фінансова група є об'єднанням, що створюється за рішенням Кабінету Міністрів України на певний строк з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міжнародними договорами України, а також з метою виробництва кінцевої продукції. Промислово-фінансова група не є юридичною особою і не підлягає державній реєстрації як суб'єкт господарювання. Зазначити, які підприємства можуть входити до складу промислово-фінансової групи.

Асоційовані підприємства (господарські організації) — це група суб'єктів господарювання — юридичних осіб, пов'язаних відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі у статутному фонді та/або управлінні. Залежність між асоційованими підприємствами може бути простою і вирішальною. Пояснити, що це означає.

Суб'єкт господарювання, що є власником із контрольним пакетом акцій дочірнього підприємства (підприємств), визнається холдинговою компанією. Між цією компанією та її дочірніми підприємствами встановлюються відносини контролю-підпорядкування.

Відповідаючи на третє питання, потрібно проаналізувати особливості здійснення підприємницької діяльності громадянами, які визнаються суб'єктом господарювання за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи. Громадянин-підприємець відповідає за взятими зобов'язаннями всім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення. Він може здійснювати підприємницьку діяльність як самостійно, так і спільно з іншими особами із залученням або без залучення найманої праці.

Визначити встановлені законом обов'язки громадянина-підприємця і особливості статусу іноземних суб'єктів господарювання.

При обговоренні четвертого питання слід пояснити, що громадяни, які постійно проживають на території України, можуть об'єднуватись у кредитні спілки. Кредитною спілкою є неприбуткова організація, заснована громадянами у встановленому законом порядку на засадах добровільного об'єднання грошових внесків з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні інших фінансових послуг. Кредитна спілка є юридичною особою з дня її державної реєстрації.

Необхідно роз'яснити також особливості статусу благодійних та інших неприбуткових організацій у сфері господарювання, хто може утворювати благодійні організації, за яким принципом вони утворюються і діють, яку господарську діяльність можуть здійснювати.

Література

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Господарський процесуальний кодекс України* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
4. *Закон України “Про власність”* // ВВР України. — 1991. — № 20.
5. *Закон України “Про господарські товариства”* // ВВР України. — 1991.
6. *Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність”* // ВВР України. — 1991. — № 29.

7. Закон України “Про підприємства в Україні” від 27 березня 1991 р. № 887–ХІІ // ВВР України. — 1991. — № 24.
8. Закон України “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” в редакції від 1 червня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 38.
9. Закон України “Про підприємництво” // ВВР України. — 1991. — № 14.
10. Закон України “Про селянське (фермерське) господарство” (у редакції від 22 червня 1993 р. № 3312–ХІІ) // ВВР України. — 1993. — № 32.
11. Закон України “Про колективне сільськогосподарське підприємство” від 14 лютого 1992 р. // ВВР України. — 1992. — № 20.
12. Закон України “Про промислово-фінансові групи в Україні” від 21 листопада 1995 р. // ВВР України. — 1996. — № 23.
13. Закон України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності” від 23 березня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
14. Закон України “Про рекламу” від 3 липня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
15. Закон України “Про природні монополії” від 20 квітня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 30.
16. Закон України “Про захист економічної конкуренції” від 11 січня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 12.
17. Закон України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” від 1 червня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 36.
18. Закон України “Про цінні папери і фондову біржу” від 18 червня 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 38.
19. Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) від 15 березня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 21.
20. Указ Президента України “Про основні напрями конкурентної політики на 2002–2004 роки” від 19.11.01 № 1097/2001.
21. Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику по справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31.03.95 // Право України. — 1995. — № 7.
22. Положення про Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва: Указ Президента України від 25.05.2000 // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 22.
23. Положення про державну реєстрацію суб’єктів підприємницької діяльності: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.98.
24. Роз’яснення Президії Вищого арбітражного суду України щодо захисту прав суб’єктів підприємницької діяльності від 13.11.98 // Право України. — 1999.

25. *Лист* Державного комітету України з питань регуляторної політики і підприємництва “Щодо створення суб’єкта підприємницької діяльності — юридичної особи” від 08.06.2000 № 2–211/1708 // Офіц. вісн. України. — 2000.
26. *Лист* Вищого арбітражного суду України “Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов’язані із здійсненням права власності та його захистом” від 31.01.01 № 01–8/98 // Офіц. вісн. України. — 2001.
27. *Вінник О.* Закрите акціонерне товариство і товариство з обмеженою відповідальністю: порівняльна характеристика і проблеми вдосконалення правового регулювання // Підприємництво, господарство і право. — 1997. — № 8.
28. *Вінник О.* Закрите акціонерне товариство: доцільність збереження і вдосконалення правового становища // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 8.
29. *Вінник О.* Ключові поняття корпоративної конфліктології // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 12.
30. *Вінник О.* Проблеми майнової відповідальності посадових осіб органів акціонерного товариства // Підприємництво, господарство і право. — 1999. — № 3.
31. *Вінник О. М.* Господарські товариства і виробничі кооперативи: правове становище. — К., 1998.
32. *Гордієнко О.* Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.
33. *Господарське право: Курс лекцій /* За ред. А. Пилипенка, В. Щербини. — К.: Вентурі, 1996.
34. *Грузинський І. М., Кравчук В. М., Пограничний Є. П.* Державна реєстрація суб’єктів підприємницької діяльності: Наук.-практ. посіб. — Л., 2000.
35. *Коломієць О.* Право громадян на здійснення підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 4.
36. *Кочергіна К.* Організаційно-правові форми комерційних юридичних осіб за законодавством України // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
37. *Кравчук В.* Зміна власника (засновника) приватного підприємства // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 1.
38. *Кравчук В.* Правові наслідки смерті (реорганізації) учасника господарського товариства // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 2.
39. *Красовська А.* Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 7.

40. *Кучеренко І.* Підстави для ліквідації юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 2.
41. *Кучеренко І.* Повні та командитні товариства // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 7.
42. *Новиков С.* Правові аспекти реорганізації підприємств // Бухгалтерія. — 2002. — № 11/1.
43. *Окунів О.* Дочірні підприємства в Україні: проблеми та перспективи // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 2.
44. *Паламарчук В., Іванова Т.* Підприємництво на терезах сьогодення // Право України. — 1999. — № 8.
45. *Підприємницьке право* / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
46. *Підприємницьке право України* / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.
47. *Примакова Е.* Ліквідація (реорганізація) підприємств. — Харків, 2002.
48. *Саніахметова Н.* Ознаки підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 8.
49. *Саніахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.
50. *Саніахметова Н. О.* Регулювання підприємницької діяльності в Україні: організаційно-правові аспекти. — К., 1998.
51. *Уманців Ю., Уманців Г.* Промислово-фінансові групи в Україні: державне регулювання, стан та перспективи розвитку // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 10.
52. *Уманців Ю., Уманців Г.* Холдингові компанії — сучасні форми інтеграції підприємств // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 3.
53. *Шнипко О.* Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
54. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Семінар 6. Майнові основи господарювання

Частина 1

- 1. Право власності — основне речове право у сфері господарювання.*
- 2. Організаційно-установчі повноваження власника. Право господарського відання. Право оперативного управління. Право оперативного використання майна.*
- 3. Майно у сфері господарювання. Джерела формування майна суб'єктів господарювання.*
- 4. Підстави виникнення майнових прав і обов'язків суб'єкта господарювання.*

У першому питанні необхідно зазначити, що основу правового режиму майна суб'єктів господарювання, на якій базується їх господарська діяльність, становлять право власності та інші речові права. Суб'єкт господарювання, який здійснює господарську діяльність на основі права власності, на власний розсуд одноосібно або спільно з іншими суб'єктами володіє, користується і розпоряджається належним йому майном, у тому числі має право надати майно іншим суб'єктам для використання його на правах власності, господарського відання або оперативного управління.

Пояснити, що означає право володіння, користування і розпорядження, способи набуття і припинення права власності.

Відповідаючи на друге питання, слід зазначити, що власник має право одноосібно або спільно з іншими власниками на основі належного йому майна засновувати господарські організації або здійснювати господарську діяльність в інших не заборонених законом організаційно-правових формах господарювання, на власний розсуд визначати мету і предмет господарської діяльності, структуру утвореного ним суб'єкта господарювання, склад і компетенцію його органів управління, порядок використання майна, що закріплюється на праві власності чи господарського відання або управління, а також приймати рішення про припинення господарської діяльності заснованих ним суб'єктів господарювання відповідно до зако-

нодавства. Пояснити, у чому полягає відмінність між правом господарського відання і правом оперативного управління.

У третьому питанні з'ясувати, що визнається майном у сфері господарювання, до яких фондів чи оборотних засобів належать майнові цінності залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності.

Зазначити, що джерелами формування майна суб'єктів господарювання є грошові та матеріальні внески засновників; доходи від реалізації продукції (робіт, послуг); доходи від цінних паперів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; надходження від продажу майна; кредити банків; безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян, а також інші не заборонені законом джерела.

Навести особливості правового режиму державного майна у сфері господарювання. Пояснити, з чого складається прибуток суб'єкта господарювання і порядок його використання.

Відповідаючи на четверте питання, слід розкрити підстави виникнення майнових прав та обов'язків суб'єкта господарювання, як-от: угоди; акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування; внаслідок створення та придбання майна з підстав, не заборонених законом; заподіяння шкоди іншій особі; придбання або збереження майна за рахунок іншої особи без достатніх причин та ін.

Частина 2

- 1. Приватизація державних та комунальних підприємств.*
- 2. Гарантії і захист майнових прав суб'єктів господарювання.*
- 3. Використання в господарській діяльності прав інтелектуальної власності.*
- 4. Цінні папери в господарській діяльності.*

У першому питанні необхідно пояснити, що майно єдиного цілісного майнового комплексу державного (комунального) підприємства або його окремих підрозділів, що є єдиними (цілісними) майновими комплексами і виокремлюються в самостійні підприємства, а також об'єкти незавершеного будівництва та акції (частини, паї), що належать державі в майні інших

суб'єктів господарювання, можуть бути відчужені на користь громадян чи недержавних юридичних осіб і приватизовані цими особами відповідно до закону. Приватизація державних (комунальних) підприємств здійснюється не інакше як на виконання державної програми приватизації, що визначає цілі, пріоритети й умови приватизації, і в установленому законом порядку. Розкрити порядок приватизації, нормативно-правові акти, якими він регулюється. Проаналізувати шляхи приватизації, такі як купівля-продаж об'єктів приватизації на аукціоні; викуп цілісного майнового комплексу та ін.

У відповіді на друге питання потрібно зазначити, що майнові права суб'єктів господарювання захищаються законом. Вилучення державою у суб'єкта господарювання його майна допускається не інакше як у випадках, на підставах і в порядку, передбачених законом. Роз'яснити, як відшкодовуються збитки, завдані суб'єкту господарювання порушенням його майнових прав громадянами чи юридичними особами, а також органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, в який спосіб захищаються право власності та інші майнові права суб'єкта господарювання.

Відповідаючи на третє питання, необхідно охарактеризувати відносини щодо використання в господарській діяльності прав інтелектуальної власності, навести визначення таких об'єктів інтелектуальної власності, як винаходи і корисні моделі; промислові зразки; знаки для товарів і послуг; комерційне (фірмове) найменування; комерційна таємниця. Пояснити, як надається правовий захист об'єктів інтелектуальної власності, які нормативно-правові акти регулюють цей порядок. Розкрити правомочності щодо використання зазначених об'єктів. Зазначити, які міжнародні угоди регулюють відносини “промислової власності”, що означає “конвенційний пріоритет” у випадку патентування винаходів та інших об'єктів промислової власності.

У четвертому питанні слід розкрити поняття цінних паперів, які види цінних паперів можуть випускатись і перебувати в обігу в Україні. Пояснити, які цінні папери визнаються іменними, а які — на пред'явника. Якими нормативно-правовими актами визначається правовий режим цінних паперів.

Роз'яснити умови і порядок випуску цінних паперів суб'єктами господарювання, з якого моменту виникає право на випуск акцій і облігацій у суб'єкта господарювання, а також чому їм забороняється випускати ці види цінних паперів. Описати випадки, коли можуть випускатися векселі — цінні папери, що засвідчують безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити визначену суму грошей власнику векселя. Розкрити порядок здійснення операцій купівлі-продажу цінних паперів суб'єктами ринку цінних паперів, тобто емітентами, інвесторами і посередниками у сфері випуску та обігу цінних паперів, а також здійснення державного регулювання ринку цінних паперів. Зазначити законодавчі акти, що регулюють форми державного регулювання ринку цінних паперів, порядок здійснення професійної діяльності на цьому ринку суб'єктами господарювання, їх відповідальність за порушення правил зазначеної діяльності.

Література

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Господарський процесуальний кодекс України* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
4. *Кодекс України про адміністративні правопорушення* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
5. *Закон України “Про власність”* // ВВР України. — 1991. — № 20.
6. *Закон України “Про господарські товариства”* // ВВР України. — 1991.
7. *Закон України “Про підприємства в Україні”* від 27 березня 1991 р. № 887-ХІІ // ВВР України. — 1991. — № 24.
8. *Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність”* // ВВР України. — 1991. — № 29.
9. *Закон України “Про підприємництво”* // ВВР України. — 1991. — № 14.
10. *Закон України “Про селянське (фермерське) господарство”* (у редакції від 22 червня 1993 р. № 3312-ХІІ) // ВВР України. — 1993. — № 32.
11. *Закон України “Про колективне сільськогосподарське підприємство”* від 14 лютого 1992 р. // ВВР України. — 1992. — № 20.

12. *Закон України “Відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов’язань”* від 22 листопада 1996 р. // ВВР України. — 1997. — № 5.
13. *Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”* // ВВР України. — 1996. — № 38.
14. *Закон України “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту”* від 22 грудня 1998 р. // ВВР України. — 1999. — № 12–13.
15. *Закон України “Про рекламу”* від 3 липня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
16. *Закон України “Про природні монополії”* від 20 квітня 2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 30.
17. *Закон України “Про захист економічної конкуренції”* від 11 січня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 12.
18. *Закон України “Про оренду державного та комунального майна”* від 10 квітня 1992 р. (у редакції від 14 березня 1995 р.) // ВВР України. — 1995. — № 15.
19. *Закон України “Про лізинг”* від 16 грудня 1997 р. // ВВР України. — 1998. — № 16.
20. *Закон України “Про цінні папери і фондову біржу”* від 18 червня 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 38.
21. *Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)”* від 15 березня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 21.
22. *Закон України “Про охорону прав на сорти рослин”* від 21 квітня 1993 р. (у редакції від 17 січня 2002 р.) // ВВР України. — 2002. — № 23.
23. *Закон України “Про охорону прав на промислові зразки”* від 15 грудня 1993 р. // ВВР України. — 1994. — № 7.
24. *Закон України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”* від 15 грудня 1993 р. // ВВР України. — 1994. — № 7.
25. *Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”* від 15 грудня 1993 р. // ВВР України. — 1994. — № 7.
26. *Закон України “Про охорону прав на зазначення походження товарів”* від 16 червня 1999 р. // ВВР України. — 1999. — № 32.
27. *Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”* // ВВР України. — 1996. — № 38.
28. *Закон України “Відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов’язань”* від 22 листопада 1996 р. // ВВР України. — 1997. — № 5.
29. *Положення про Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва: Указ Президента України від 25.05.2000* // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 22.

30. *Указ* Президента України “Про основні напрями конкурентної політики на 2002–2004 роки” від 19.11.01 № 1097/2001.
31. *Постанова* Кабінету Міністрів України “Про переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню і ліцензуванню у 2002 р.” від 18.12.01 // *Офіц. вісн. України*. — 2001. — № 51.
32. *Роз’яснення* Президії Вищого арбітражного суду України щодо захисту прав суб’єктів підприємницької діяльності від 13.11.98 // *Право України*. — 1999.
33. *Лист* Державного комітету України з питань регуляторної політики і підприємництва “Щодо створення суб’єкта підприємницької діяльності — юридичної особи” від 08.06.2000 № 2–211/1708 // *Офіц. вісн. України*. — 2000.
34. *Лист* Вищого арбітражного суду України “Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов’язані із здійсненням права власності та його захистом” від 31.01.01 № 01–8/98 // *Офіц. вісн. України*. — 2001.
35. *Андрушко П.* Фіктивне підприємництво: проблеми кваліфікації та вдосконалення відповідальності // *Підприємництво, господарство і право*. — 1998. — № 10–11.
36. *Вінник О.* Ключові поняття корпоративної конфліктології // *Підприємництво, господарство і право*. — 2000. — № 12.
37. *Вінник О.* Проблеми майнової відповідальності посадових осіб органів акціонерного товариства // *Підприємництво, господарство і право*. — 1999. — № 3.
38. *Вінник О. М.* Господарські товариства і виробничі кооперативи: правове становище. — К., 1998.
39. *Вінник О.* Закрите акціонерне товариство: доцільність збереження і вдосконалення правового становища // *Підприємництво, господарство і право*. — 2001. — № 8.
40. *Вінник О.* Закрите акціонерне товариство і товариство з обмеженою відповідальністю: порівняльна характеристика і проблеми вдосконалення правового регулювання // *Підприємництво, господарство і право*. — 1997. — № 8.
41. *Гордієнко О.* Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва // *Підприємництво, господарство і право*. — 2002. — № 8.
42. *Господарське право: Курс лекцій.* / За ред. А. Пилипенка, В. Щербини. — К.: Вентурі, 1996.
43. *Зобов’язальне право: Теорія і практика: Навч. посіб.* / За ред. О. В. Дзери. — К., 1998.
44. *Коломієць О.* Право громадян на здійснення підприємницької діяльності // *Підприємництво, господарство і право*. — 2002. — № 4.

45. *Кравчук В.* Зміна власника (засновника) приватного підприємства // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 1.
46. *Кучеренко І.* Повні та командитні товариства // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 7.
47. *Майданик Р.* Забезпечувальне право власності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 1.
48. *Назарова Ю.* Права промышленной собственности как форма участия в хозяйственном обществе // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.
49. *Омельченко А. В.* Інвестиційне право: Навч. посіб. — К., 1999.
50. *Паламарчук В., Іванова Т.* Підприємництво на терезах сьогодення // Право України. — 1999. — № 8.
51. *Підприємницьке право* / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
52. *Підприємницьке право України* / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.
53. *Право власності в Україні: Навч. посіб.* / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. — К., 2000.
54. *Правові основи підприємницької діяльності: Підручник* / За ред. В. І. Шакуна, П. В. Мельника, В. М. Поповича. — К.: Правові джерела, 1997.
55. *Саніахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.
56. *Саніахметова Н. О.* Правовий захист підприємництва в Україні: Навч. посіб. — К.: Юрінком, 1999.
57. *Шнипко О.* Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
58. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Семинар 7. Господарські зобов'язання

Частина 1

1. *Поняття і підстави виникнення господарських зобов'язань. Майново-господарські зобов'язання. Організаційно-господарські зобов'язання.*

2. *Господарські договори: поняття і загальний порядок укладення. Особливості укладення попередніх договорів і договорів за державним замовленням.*

3. *Істотні умови господарського договору.*

4. *Порядок зміни і розірвання господарських договорів.*

Відповідь на перше питання необхідно почати з визначення господарського зобов'язання, яке виникає між суб'єктом господарювання та іншими учасниками відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених законодавством. Розкрити підстави виникнення господарських зобов'язань, наприклад з акту управління господарською діяльністю; з господарського договору та інших передбачених законом угод, а також з угод, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать; у результаті створення об'єктів інтелектуальної власності та інших дій суб'єктів, а також внаслідок подій, з якими закон пов'язує настання правових наслідків у сфері господарювання.

Пояснити, які зобов'язання визнаються майново-господарськими, якими законодавчими актами вони регулюються, які особи можуть бути їх суб'єктами. Які зобов'язання визнаються організаційно-господарськими і між ким вони виникають.

У другому питанні необхідно розкрити загальні умови і порядок укладення договорів, що породжують господарські зобов'язання, в якій формі вони укладаються. Пояснити, чи допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами тощо; як регулюється розбіжності у разі їх виникнення при укладенні договорів; в які терміни надсилається протокол розбіжностей контрагенту і протягом якого часу сторона, що отримала такий протокол, повинна вжити заходів врегулювання розбіжностей.

Розкрити особливості укладення попередніх договорів, за якими суб'єкт господарювання зобов'язується в певний строк, але не пізніше одного року з моменту укладення попереднього договору, укласти основний господарський договір на умовах, передбачених попереднім договором.

Пояснити, що договори за державним замовленням укладаються між визначеними законом суб'єктами господарювання — виконавцями державного замовлення і державними замовниками, що уповноважені від імені держави укладати договори (державні контракти), в яких визначаються господарські зобов'язання сторін і регулюються відносини замовника з виконавцем щодо виконання державного замовлення.

Зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою сторін, спрямованою на встановлення, зміну

або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства. Тому необхідно визначити, які умови договору є істотними, тобто такими, без яких договір не вважатиметься укладеним. До таких умов належать, зокрема, предмет, ціна, строк дії договору та ін.

Відповідаючи на четверте питання, слід розкрити порядок зміни і розірвання господарських договорів, пояснити, чи допускається зміна або розірвання в односторонньому порядку, що повинна надіслати сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або розірвати договір, іншій стороні і в який термін інша сторона повинна відповісти на пропозицію. В якому разі сторони передають спір про зміну чи розірвання договору на вирішення суду.

Частина 2

1. Виконання господарських зобов'язань.

2. Забезпечення виконання господарських зобов'язань.

3. Загальні умови припинення господарських зобов'язань.

Розірвання господарського зобов'язання.

4. Недійсність і наслідки визнання господарського зобов'язання недійсним.

У відповіді на перше питання необхідно зазначити, що суб'єкти господарювання та інші учасники господарських відносин повинні виконувати господарські зобов'язання в належний спосіб відповідно до закону, інших правових актів або договору. До виконання господарських договорів застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, передбачених Господарським кодексом України. Кожна сторона повинна вжити всіх заходів, необхідних для належного виконання нею зобов'язання, з урахуванням інтересів другої сторони і забезпечення загальногосподарського інтересу. Порушення зобов'язань є підставою для застосування господарських санкцій, передбачених законодавством або договором, однак застосування санкцій не звільняє суб'єкта від обов'язку виконати зобов'язання в натурі, якщо інше не передбачено законом або договором.

Слід розглянути порядок дострокового виконання зобов'язання, звернувши увагу на те, що за загальним правилом боржник має право виконати зобов'язання до закінчення строку, якщо інше не впливає із закону або договору та змісту зобов'язання.

Пояснити, чи може бути покладено виконання господарського зобов'язання на третю особу, що не є стороною в договорі. З'ясувати, що вважається належним місцем виконання договору, якщо воно не визначено договором або змістом зобов'язання. Навести особливості виконання грошових зобов'язань, що виникають у господарських відносинах, в якій формі вони здійснюються і в якій валюті повинні виражатись.

Відповідаючи на друге питання, потрібно пояснити, що виконання господарських зобов'язань забезпечується заходами захисту прав і відповідальності учасників господарських відносин, передбаченими законодавством. За погодженням сторін можуть застосовуватися передбачені законом або такі, що йому не суперечать, види забезпечення виконання зобов'язань, які зазвичай застосовуються в господарському (діловому) обігу. Назвати види забезпечення виконання зобов'язань, які можуть бути застосовані в цьому разі.

Зобов'язання суб'єктів господарювання, які належать до державного сектора економіки, можуть бути забезпечені державною гарантією у випадках та у спосіб, передбачених законом.

Одним з видів забезпечення господарських зобов'язань є банківська гарантія. Необхідно розкрити порядок її надання.

З метою нейтралізації несприятливих наслідків від економічних злочинів може бути передбачено обов'язок комерційних банків, страховиків, акціонерних товариств та інших суб'єктів господарювання, які залучають кошти або цінні папери громадян і юридичних осіб, передавати частину своїх коштів для формування страхового фонду публічної застави, що є так званою загальногосподарською (публічною) гарантією виконання зобов'язань.

У відповіді на третє питання слід проаналізувати такі підстави припинення господарського зобов'язання, як належне виконання; зарахування зустрічної однорідної вимоги або страхового зобов'язання; у разі поєднання управненої та зобов'язаної сторін в одній особі; за згодою сторін; через неможливість

виконання та ін.

Господарське зобов'язання може бути розірвано сторонами відповідно до правил, встановлених Господарським кодексом України. Необхідно навести ці правила.

Державний контракт підлягає розірванню в разі зміни або скасування державного замовлення, яким передбачено припинення дії контракту, з моменту, коли про це стало відомо сторонам зобов'язання.

Відповідаючи на четверте питання, слід зазначити, що господарське зобов'язання, яке не відповідає вимогам закону або вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, або укладено учасниками господарських відносин з порушенням хоча б одним з них господарської компетенції (спеціальної правосуб'єктності), може бути на вимогу однієї зі сторін або відповідного органу державної влади визнано судом недійсним повністю або частково.

Законодавством вводиться поняття нікчемної умови, яка може бути визнана недійсною, коли самостійно або в поєднанні з іншими умовами зобов'язання порушує права й законні інтереси другої сторони або третіх осіб. Нікчемними визнаються, зокрема, такі умови типових договорів і договорів приєднання, що виключають або обмежують відповідальність виробника продукції, виконавця робіт (послуг) або взагалі не покладають на зобов'язану сторону певних обов'язків; допускають односторонню відмову від зобов'язання з боку виконавця або односторонню зміну виконавцем його умов; вимагають від одержувача товару (послуги) сплати непропорційно великого розміру санкцій у разі відмови його від договору і не встановлюють аналогічної санкції для виконавця.

Розкрити наслідки визнання господарського зобов'язання недійсним, пояснити, коли в дохід держави і за рішенням якого органу стягується все одержане сторонами за зобов'язанням, а коли стягується тільки з однієї сторони; коли кожна зі сторін зобов'язана повернути другій стороні все одержане за зобов'язанням, а за неможливості повернути одержане в натурі — відшкодувати його вартість грошима.

Література

1. Конституція України. — К.: Україна, 1996.
2. Господарський кодекс України. — К.: Істина, 2003.
3. Господарський процесуальний кодекс України // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
5. Конвенція ООН о договорах международной покупки-продажи товаров 1980 г. // Междунар. частное право: Сб. норм. док. — М., 1994.
6. ІНКОТЕРМС. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 р.) // Уряд. ку-р'єр. — 2002. — 10 квітня.
7. Закон України “Про аудиторську діяльність” // ВВР України — 1993.
8. Закон України “Про власність” // ВВР України. — 1991. — № 20.
9. Закон України “Про господарські товариства” // ВВР України. — 1991.
10. Закон України “Про підприємства в Україні” від 27 березня 1991 р. № 887-ХІІ // ВВР України. — 1991. — № 24.
11. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” // ВВР України. — 1991. — № 29.
12. Закон України “Про міжнародний комерційний арбітраж” // ВВР України. — 1994. — № 5.
13. Закон України “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” (у редакції від 1 червня 2000 р.) // ВВР України. — 2000. — № 38.
14. Закон України “Про підприємництво” // ВВР України. — 1991. — № 14.
15. Закон України “Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань” від 22 листопада 1996 р. // ВВР України. — 1997. — № 5.
16. Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” // ВВР України. — 1996. — № 38.
17. Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції” // ВВР України. — 1996. — № 36.
18. Закон України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” від 23 вересня 1994 р. // ВВР України. — 1994. — № 40.
19. Закон України “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту” від 22 грудня 1998 р. // ВВР України. — 1999. — №12-13.

20. Закон України “Про майнову відповідальність за порушення умов договору підяду (контракту) про виконання робіт на будівництві об’єктів” від 6 квітня 2000 р. // ВВР України. — 2000.
21. Закон України “Про цінні папери і фондову біржу” від 18 червня 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 38.
22. Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” від 15 березня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 21.
23. Постанова Кабінету Міністрів України “Про переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню і ліцензуванню у 2002 р.” від 18.12.01 // Офіц. вісн. України. — 2001. — № 51.
24. Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику по справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31.03.95 // Право України. — 1995. — № 7.
25. Роз’яснення Президії Вищого арбітражного суду України щодо захисту прав суб’єктів підприємницької діяльності від 13.11.98 // Право України. — 1999.
26. Лист Вищого арбітражного суду України “Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов’язані із здійсненням права власності та його захистом” від 31 січня 2001 р. № 01–8/98.
27. Бабенко Н. Договори должны исполняться! А электронные? // Юрид. практика. — 2001. — № 41.
28. Билик В. Признание сделок недействительными // Юрид. практика. — 2002. — № 37.
29. Бринцев О. Господарська сутність правового спору: кваліфікуюча ознака чи данина минулому // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 3.
30. Вінник О. Ключові поняття корпоративної конфліктології // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 12.
31. Вінник О. М. Господарські товариства і виробничі кооперативи: правове становище. — К., 1998.
32. Гордієнко О. Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.
33. Господарське право: Курс лекцій // За ред. А. Пилипенка, В. Щербини. — К.: Вентурі, 1996.
34. Джурович Р. Руководство по заключению внешнеэкономических контрактов. — М., 1992.
35. Зобов’язальне право: Теорія і практика: Навч. посіб. / За ред. О. В. Дзери. — К., 1998.
36. Комаров С. Ответственность в коммерческом обороте. — М., 1991.
37. Луць В. В. Договори в господарському праві. — К., 1999.

38. *Луць В. В.* Контракти у підприємницькій діяльності: Навч. посіб. — К., 1999.
39. *Майданик Р.* Забезпечувальне право власності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 1.
40. *Малиновська В.* До питання про специфіку договорів у сфері підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 7.
41. *Малиновська В.* Проблеми використання форс-мажорного застереження у зовнішньоекономічному контракті // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 5.
42. *Мельниченко О.* Політика і конкуренція // Конкуренція. — 2002. — № 1.
43. *Підприємницьке право* / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
44. *Підприємницьке право України* / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.
45. *Правові основи підприємницької діяльності: Підручник* / За ред. В. І. Шакуна, П. В. Мельника, В. М. Поповича. — К.: Правові джерела, 1997.
46. *Притыка Д.* Досудебное урегулирование хозяйственных споров — залог стабильности экономических связей // Юрид. практика. — 2000. — № 6.
47. *Саниахметова Н.* Возмещение морального вреда субъектам предпринимательской деятельности // Підприємництво, господарство і право. — 1996. — № 5.
48. *Саниахметова Н.* Ознаки підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 8.
49. *Саниахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.
50. *Саниахметова Н. О.* Правовий захист підприємництва в Україні: Навч. посіб. — К.: Юрінком, 1999.
51. *Саниахметова Н. О.* Регулювання підприємницької діяльності в Україні: організаційно-правові аспекти. — К., 1998.
52. *Спасибо-Фатеева І.* Поручка і гарантія як способи забезпечення зобов'язань // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 3.
53. *Цірат Г.* Міжнародний комерційний арбітраж. — К., 2002.
54. *Чабаевская О.* Устоять с неустойкой // Юрид. практика. — 2002. — № 4.
55. *Чернадчук В., Чернадчук Т.* До питання щодо оперативного-господарських санкцій // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 3.
56. *Шнирко О.* Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
57. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Семинар 8. Визнання суб'єкта підприємництва банкрутом

Частина 1

- 1. Неспроможність суб'єкта підприємництва.*
- 2. Кредитори неплатоспроможних боржників.*
- 3. Заходи запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва.*
- 4. Процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника.*

У першому питанні слід зазначити, що в разі нездатності суб'єкта підприємництва після настання встановленого строку виконати свої грошові зобов'язання перед іншими особами, територіальною громадою або державою інакше як через відновлення його платоспроможності цей суб'єкт (боржник) визнається неспроможним. Нездатність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури вважається банкрутством. Суб'єктом банкрутства (банкрутом) може бути лише суб'єкт підприємницької діяльності (якщо раніше це могла бути лише юридична особа, то тепер суб'єктом банкрутства може бути й фізична особа — підприємець, який здійснює свою діяльність без створення юридичної особи). Не можуть бути визнані банкрутом казенні підприємства, а також відокремлені структурні підрозділи господарської організації. Роз'яснити, чи можуть бути банкрутами державні комерційні підприємства, а також фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи.

Відповідаючи на друге питання, слід зазначити, що кредиторами неплатоспроможних боржників можуть бути суб'єкти, які мають підтверджені відповідно до законодавства вимоги до боржника щодо грошових зобов'язань, включаючи кредиторів, вимоги яких повністю або частково забезпечені заставою. Правами кредиторів щодо неплатоспроможних боржників користуються також визначені законом органи справляння податків, зборів (обов'язкових платежів).

У справі про банкрутство можуть брати участь й інші особи, тому варто зупинитися на визначенні їхніх прав. Особливо

детально необхідно розглянути компетенцію державного органу з питань банкрутства.

Розкрити порядок створення зборів кредиторів та комітету кредиторів і пояснити, для чого вони створюються.

Слід встановити, чи дає змогу розмір незадоволених вимог кредиторів (не менше 300 тис. мінімальних заробітних плат відповідно до закону) порушувати справу про банкрутство боржника протягом тримісячного строку. Поряд з цим слід визначити випадки, коли розмір грошових вимог щодо боржника не має суттєвого значення. Зазначити, що звернення до господарського суду — це право, а не обов'язок кредитора (крім контролюючих органів).

У відповіді на третє питання необхідно з'ясувати, які заходи запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва в межах своїх повноважень можуть застосовувати засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, власник майна, органи державної влади та місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією.

Наприклад, власники майна державного (комунального) або приватного підприємства, засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, що виявився неплатоспроможним боржником, кредитори та інші особи в межах заходів запобігання банкрутству вказаного суб'єкта можуть подати йому фінансову допомогу в розмірі, достатньому для погашення його зобов'язань перед кредиторами, включаючи зобов'язання щодо сплати податків, зборів та відновлення платоспроможності цього суб'єкта (досудова санація). Подання фінансової допомоги боржнику передбачає його обов'язок взяти на себе відповідні зобов'язання перед особами, які подали допомогу, у встановленому законом порядку.

Пояснити, як здійснюється досудова санація державних підприємств; чи можна порушити справу про банкрутство до завершення досудової санації боржника.

Відповідаючи на четверте питання, потрібно зазначити, що в передбачених законом випадках до неплатоспроможного боржника застосовуються такі процедури, як розпорядження майном боржника, мирова угода, санація (відновлення платоспроможності) боржника, ліквідація банкрута. Пояснити, на яких стадіях провадження справи про банкрутство застосову-

ються вказані процедури; хто, з якою метою і в які засоби масової інформації подає оголошення про порушення справи про банкрутство. У порядку обговорення можна торкнутися питання доцільності призначення розпорядника майна боржника після порушення справи про банкрутство, чим суттєво обмежується підприємницька діяльність особи.

Розкрити порядок створення ліквідаційної комісії та її повноваження.

Слід розглянути права і обов'язки учасників відповідних процедур, зацентрувавши відмінність їх прав і обов'язків на різних стадіях, а також зазначивши, що мирова угода може бути укладена на будь-якій стадії провадження справи про банкрутство.

Охарактеризувати правовий статус банкрута. Пояснити, що означає оголошення про банкрутство.

Частина 2

- 1. Державна політика з питань банкрутства.*
- 2. Арбітражний керуючий і його роль у процесі визнання суб'єкта банкрутом.*
- 3. Черговість задоволення претензій кредиторів.*
- 4. Відповідальність за порушення законодавства про банкрутство.*

У першому питанні слід охарактеризувати державну політику з питань запобігання банкрутству, забезпечення умов реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єкта підприємництва або визнання його банкрутом щодо державних підприємств і підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує двадцять п'ять відсотків, а також суб'єктів підприємництва інших форм власності у випадках, передбачених законом. Слід зазначити також, який державний орган створено з цією метою, якими повноваженнями він наділений для сприяння створенню умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржників.

Відповідаючи на друге питання, необхідно розкрити порядок призначення арбітражного керуючого, який є центральною

фігурою розгляду справ про банкрутство. Зазначити, що саме тому одним з основних при розгляді цього питання моментів є його повноваження, підстави призначення, умови оплати його праці, особливості діяльності цих осіб щодо окремих категорій суб'єктів банкрутства, наприклад, банківських або фінансових установ, державних підприємств та підприємств, частка державної власності у статутному фонді яких перевищує 25 відсотків. Слід вказати на наявність у арбітражного керуючого статусу суб'єкта підприємницької діяльності та ліцензії. Проаналізувати Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” у частині, присвяченій арбітражному керуючому.

Розглядаючи третє питання, необхідно висвітлити черговість задоволення вимог кредиторів після продажу майна банкрута, а також пояснити, що означає принцип черговості, які вимоги задовольняються позачергово, чому в першу чергу здійснюються виплати із заробітної плати та інших соціальних виплат працівникам підприємства. Визначити також, в яку чергу відбувається погашення вимог кредиторів, не забезпечених заставою, а також в якому порядку мають задовольнятися вимоги кредиторів у разі нестачі коштів від реалізації майна.

У відповіді на четверте питання слід звернути увагу на те, що у передбачених законом випадках суб'єкт підприємництва — боржник, його засновники (учасники), власник майна, а також інші особи несуть юридичну відповідальність за порушення вимог законодавства про банкрутство, зокрема фіктивне банкрутство, приховування банкрутства або умисне доведення до банкрутства.

Необхідно зазначити, що фіктивним банкрутством визнається свідомо неправдива заява суб'єкта підприємництва до суду про нездатність виконати зобов'язання перед кредиторами і державою. Встановивши факт фіктивного банкрутства, тобто фактичну платоспроможність боржника, суд відмовляє боржнику в задоволенні заяви про визнання його банкрутом і застосовує передбачені законом санкції. Умисним банкрутством визнається стійка неплатоспроможність суб'єкта підприємництва, спричинена цілеспрямованими діями власника майна або посадової особи суб'єкта підприємництва, якщо це завдало іс-

тотної матеріальної шкоди інтересам держави, суспільства або інтересам кредиторів, що охороняються законом.

Слід пояснити, що приховування банкрутства, фіктивне банкрутство або умисне доведення до банкрутства, а також неправомірні дії у процедурах неплатоспроможності пов'язані з розпорядженням майном боржника, що завдали істотної шкоди інтересам кредиторів і державі, призводять до кримінальної відповідальності винних осіб відповідно до закону.

Література

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Господарський процесуальний кодекс України* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
4. *Закон України “Про банкрутство”* // ВВР України. — 1992. — № 31.
5. *Закон України “Про господарські товариства”* // ВВР України. — 1991.
6. *Закон України “Про підприємства в Україні”* від 27 березня 1991 р. № 887—XII // ВВР України. — 1991. — № 24.
7. *Закон України “Про заставу”* від 2 жовтня 1992 р. // ВВР України. — 1992. — № 47.
8. *Закон України “Про міжнародний комерційний арбітраж”* // ВВР України. — 1994. — № 5.
9. *Закон України “Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”* від 21 грудня 2000 р. // ВВР України. — 2001. — № 10.
10. *Закон України “Про введення мораторію на примусову реалізацію майна”* від 19 листопада 2001 р. // ВВР України. — 2002. — № 10.
11. *Закон України “Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань”* від 22 листопада 1996 р. // ВВР України. — 1997. — № 5.
12. *Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”* // ВВР України. — 1996. — № 38.
13. *Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”* від 14 травня 1992 р. (у редакції від 30 травня 1999 р.) // ВВР України. — 1999. — № 42–43.

14. *Наказ* Міністерства економіки України “Про виконання Агентством з питань банкрутства окремих повноважень державного органу з питань банкрутства” від 25 квітня 2001 р. № 86.
15. *Порядок* подання пропозицій арбітражному суду щодо кандидатур арбітражних керуючих: Затв. наказом Міністерства економіки України від 25 квітня 2001 р. № 87 // Офіц. вісн. України. — 2001. — № 20.
16. *Порядок* проведення органами державної податкової служби прощення (списання) і розстрочення (відстрочення) податкового боргу платників податків на підставі укладеної мирової угоди у справі про банкрутство: Затв. наказом Державної податкової адміністрації України від 21.11.2000 № 600 // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 49.
17. *Методичні рекомендації* щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: наказ Міністерства економіки і європейської інтеграції України від 17.07.01 № 10.
18. *Роз’яснення* президії Вищого господарського суду України “Про порядок порушення справ про банкрутство за заявами органів державної податкової служби” від 21 серпня 2001 р. № 02–5/926.
19. *Лист* Вищого господарського суду України “Про деякі питання практики розгляду справ про банкрутство” від 25 березня 2002 р. № 01–8/339.
20. *Лист* Вищого господарського суду України “Про порядок подання пропозицій господарському суду щодо кандидатур арбітражних керуючих у справах про банкрутство” від 1 квітня 2002 р. № 01–8/376.
21. *Бирюков А.* Реформа законодательства о банкротстве на Украине // Юрид. практика. — 2000. — № 18.
22. *Господарське право: Курс лекцій /* За ред. А. Пилипенка, В. Щербини. — К.: Венгурі, 1996.
23. *Гордієнко О.* Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.
24. *Джумагельдиева Г.* Арбитражный управляющий как особый субъект хозяйственного права // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 8.
25. *Коломієць О.* Право громадян на здійснення підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 4.
26. *Комаров С.* Ответственность в коммерческом обороте. — М., 1991.

27. *Кравчук В.* Правові наслідки смерті (реорганізації) учасника господарського товариства // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 2.
28. *Кучеренко І.* Підстави для ліквідації юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 2.
29. *Мартинюк Н.* Долговая яма 2000 // Юрид. практика. — 1999. — № 18.
30. *Новиков С.* Правові аспекти реорганізації підприємств // Бухгалтерія. — 2002. — № 11/1.
31. *Ожунів О.* Дочірні підприємства в Україні: проблеми та перспективи // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 2.
32. *Підприємницьке право* / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
33. *Підприємницьке право України* / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.
34. *Поляков Б.* Правове становище кредиторів у процедурі банкрутства // Право України. — 2001. — № 7.
35. *Правові основи підприємницької діяльності: Підручник* / За ред. В. І. Шакуна, П. В. Мельника, В. М. Поповича. — К.: Правові джерела, 1997.
36. *Примакова Е.* Ліквідація (реорганізація) підприємств. — Харків, 2002.
37. *Притыка Д.* Досудебное урегулирование хозяйственных споров — залог стабильности экономических связей // Юрид. практика. — 2000. — № 6.
38. *Саніахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.
39. *Шнипко О.* Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
40. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Семинар 9. Відповідальність за порушення у сфері господарювання

1. *Загальні засади відповідальності учасників господарських відносин.*
2. *Підстави і умови господарсько-правової відповідальності.*
3. *Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності.*

4. *Відшкодування збитків у сфері господарювання.*
5. *Штрафні санкції.*
6. *Оперативно-господарські санкції.*
7. *Адміністративно-господарські санкції.*

При висвітленні першого питання слід пояснити, що учасники господарських відносин несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених Господарським кодексом України, іншими законами та договором. Застосування господарських санкцій повинно гарантувати захист прав і законних інтересів громадян, організацій та держави, у тому числі відшкодування збитків учасникам господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, і забезпечувати правопорядок у сфері господарювання. Розкрити принципи господарсько-правової відповідальності, згідно з якими потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди іншої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі. Крім того, у господарському праві неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

Необхідно також зупинитись на визначенні господарських санкцій, пояснити, що у сфері господарювання застосовуються такі види господарських санкцій, як відшкодування збитків, штрафні санкції, оперативно-господарські та адміністративно-господарські санкції, які застосовуються з ініціативи учасників господарських відносин, а адміністративно-господарські — уповноваженими органами державної влади або місцевого самоврядування.

Відповідаючи на друге питання, необхідно розкрити підстави господарсько-правової відповідальності, зокрема, зазначити, що підставою є вчинене учасником господарських відносин правопорушення у сфері господарювання. Навести визначення господарського правопорушення, проаналізувати такі умови відповідальності, як факт господарського правопорушення, протиправна поведінка правопорушника, причинний зв'язок

між завданими збитками та поведінкою правопорушника і вина правопорушника. Пояснити, що згідно з Господарським кодексом України учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним вжито всіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення, або якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за таких умов здійснення господарської діяльності. Не вважаються такими обставинами, зокрема, порушення зобов'язань контрагентами правопорушника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів.

У третьому питанні потрібно розкрити досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності, тобто пояснити, що учасники господарських відносин, які порушили майнові права або законні інтереси інших суб'єктів, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення їм претензії чи звернення до суду. У разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа — учасник господарських відносин, чиї права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів має право звернутися до нього з письмовою претензією, якщо інше не встановлено законом. З'ясувати також, які відомості повинні бути вказані в такій претензії, які документи додаються до неї, ким вона підписується і в який спосіб надсилається адресату. Пояснити, що така претензія повинна бути розглянута в місячний строк з дня її отримання адресатом і про результати розгляду надсилається письмова відповідь заявнику. У разі порушення встановлених строків розгляду претензії або залишення її без відповіді суд при вирішенні господарського спору стягне в дохід держави з винної сторони штраф у встановленому законом розмірі.

Відповідаючи на четверте питання, слід зазначити, що учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або встановлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані ним збитки

суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено. Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втра-та або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною. Необхідно також пояснити, які збитки включаються до складу тих, що підлягають відшкодуванню, які ціни враховуються при визначенні розміру збитків. Розкрити умови і порядок відшкодування збитків. Слід зупинитись також на особливостях солідарного відшкодування збитків, коли заподіяння шкоди відбулось одночасно кількома учасниками господарських відносин.

Необхідно також пояснити, що учасник господарських відносин у разі порушення ним грошового зобов'язання не звільняється від відповідальності через неможливість виконання і зобов'язаний відшкодувати збитки, завдані невиконанням зобов'язання, а також сплатити штрафні санкції відповідно до встановлених законодавством вимог.

Висвітлення п'ятого питання слід почати з визначення штрафних санкцій, таких як неустойка, штраф у прямому розумінні, пеня. Пояснити, в який спосіб визначається розмір штрафних санкцій, який порядок застосування штрафних санкцій і в яких випадках можливе зменшення розміру штрафних санкцій. Зазначити також, що сплата штрафних санкцій за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання не звільняє боржника від виконання зобов'язання в натурі, крім випадків, передбачених ч. 3 ст. 193 Господарського кодексу України.

У відповіді на шосте питання слід зазначити, що за порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання можуть застосовуватись оперативно-господарські санкції, тобто заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються сторонами зобов'язання в односторонньому порядку. Однак необхідно зауважити, що до суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, застосування яких передбачено договором.

Проаналізувати такі види оперативно-господарських санкцій, як одностороння відмова від виконання свого зобов'язання управненою стороною, із звільненням її від відповідальності за це в разі порушення зобов'язання другою стороною; відмова від оплати за зобов'язанням, яке виконано неналежно або достроково виконано боржником без згоди другої сторони; відстрочення відвантаження продукції чи виконання робіт внаслідок прострочення виставлення акредитива платником; припинення видачі банківських позичок тощо. Назвати інші види оперативно-господарських санкцій, передбачених Господарським кодексом України. Розкрити підстави і порядок застосування оперативно-господарських санкцій.

Відповідаючи на сьоме питання, потрібно охарактеризувати адміністративно-господарські санкції, які можуть застосовуватись до суб'єктів господарювання за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності органами державної влади або місцевого самоврядування, тобто заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків.

До видів адміністративно-господарських санкцій належать такі, як вилучення прибутку; адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів); зупинення операцій за рахунками суб'єктів господарювання; застосування антидемпінгових заходів; припинення експортно-імпортних операцій; застосування індивідуального режиму ліцензування; зупинення або анулювання ліцензії; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання та ін.

Слід пояснити також, що суб'єкт господарювання має право оскаржити в суді рішення будь-якого органу державної влади або місцевого самоврядування щодо застосування до нього адміністративно-господарських санкцій, а в разі прийняття органом державної влади або органом місцевого самоврядування акта, що не відповідає законодавству і порушує права чи законні інтереси суб'єкта господарювання, останній має право звернутися до суду із заявою про визнання такого акта недійсним і відшкодування йому збитків.

Література

1. *Андрушко П.* Фіктивне підприємництво: проблеми кваліфікації та вдосконалення відповідальності // Підприємництво, господарство і право. — 1998. — № 10–11.
2. *Бринцев О.* Господарська сутність правового спору: кваліфікуюча ознака чи данина минулому // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 3.
3. *Вінник О.* Ключові поняття корпоративної конфліктології // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 12.
4. *Вінник О.* Проблеми майнової відповідальності посадових осіб органів акціонерного товариства // Підприємництво, господарство і право. — 1999. — № 3.
5. *Зобов'язальне право: Теорія і практика: Навч. посіб.* / За ред. О. В. Дзери. — К., 1998.
6. *Комаров С.* Ответственность в коммерческом обороте. — М., 1991.
7. *Кравчук В.* Правові наслідки смерті (реорганізації) учасника господарського товариства // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 2.
8. *Кучеренко І.* Підстави для ліквідації юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 2.
9. *Луць В. В.* Договори в господарському праві. — К., 1999.
10. *Луць В. В.* Контракти у підприємницькій діяльності: Навч. посіб. — К., 1999.
11. *Майданик Р.* Забезпечувальне право власності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 1.
12. *Новиков С.* Правові аспекти реорганізації підприємств // Бухгалтерія. — 2002. — № 11/1.
13. *Підприємницьке право* / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
14. *Підприємницьке право України* / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.
15. *Примакова Е.* Ликвидация (реорганизация) предприятий. — Харьков, 2002.
16. *Притыка Д.* Досудебное урегулирование хозяйственных споров — залог стабильности экономических связей // Юрид. практика. — 2000. — № 6.
17. *Саниахметова Н.* Возмещение морального вреда субъектам предпринимательской деятельности // Підприємництво, господарство і право. — 1996. — № 5.
18. *Саниахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.

19. *Спасибо-Фатеева І.* Порука і гарантія як способи забезпечення зобов'язань // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 3.
20. *Чернадчук В., Чернадчук Т.* До питання щодо оперативного-господарських санкцій // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 3.
21. *Шнипко О.* Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
22. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Семинар 10. Особливості правового регулювання в окремих галузях господарювання

Частина 1

1. *Галузі й види господарської діяльності.*
2. *Особливості правового регулювання господарсько-торгівельної діяльності.*

У відповіді на перше питання необхідно роз'яснити, що особливості правового регулювання господарських відносин визначаються залежно від сфери суспільного виробництва, де складаються ці відносини, особливостей галузі господарювання, виду господарської діяльності, економічної форми результату господарської діяльності, простору, на якому складаються господарські відносини (внутрішньому чи зовнішньому ринку), особливостей суб'єктів, між якими виникають господарські відносини. Правове регулювання господарських відносин здійснюється з урахуванням суспільного розподілу праці, що склався, і об'єктивно існуючих галузей народного господарства.

Вид господарської діяльності виникає в разі об'єднання ресурсів (устаткування, технологічних засобів, сировини, матеріалів, робочої сили) для створення виробництва певної продукції або надання послуг. Окремий вид діяльності може складатися з єдиного простого процесу або охоплювати низку

процесів, кожний з яких входить до відповідної категорії класифікації. У правовому регулюванні господарської діяльності та у здійсненні державного управління народним господарством мають враховуватись особливості здійснення суб'єктами господарювання окремих видів цієї діяльності. Для віднесення суб'єкта господарювання до відповідної категорії обліку визначаються основні, другорядні та допоміжні види господарської діяльності.

З метою забезпечення системи державного управління народним господарством обліково-статистичною інформацією, яка задовольняє потреби учасників господарських відносин в об'єктивних даних про стан і тенденції соціально-економічного розвитку, господарські та фінансові взаємозв'язки на міждержавному, державному, регіональному та галузевому рівнях, а також провадження міжнародних стандартів у галузі обліку і звітності й переходу на міжнародну систему обліку і статистики, Кабінет Міністрів України затверджує заходи розвитку національної статистики України і державної системи класифікації техніко-економічної та соціальної інформації. Складовою державної системи класифікації і кодування техніко-економічної та соціальної інформації є класифікація видів економічної діяльності (КВЕД), що затверджується центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації й має статус державного стандарту. Об'єктами класифікації в КВЕД є всі види господарської (економічної) діяльності суб'єктів.

Пояснити, які галузі народного господарства належать до сфери матеріального і нематеріального виробництва.

Відповідаючи на друге питання, слід зазначити, що господарсько-торговельною є діяльність, яка здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, що забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг. Залежно від ринку (внутрішнього чи зовнішнього), у межах якого здійснюється товарний обіг, господарсько-торговельна діяльність є внутрішньою або зовнішньою торгівлею.

Господарсько-торговельна діяльність може здійснюватися суб'єктами господарювання в таких формах: матеріально-технічне постачання і збут; енергопостачання; заготівля; оптова

торгівля, роздрібна торгівля і громадське харчування; продаж і передання в оренду засобів виробництва; комерційне посередництво у здійсненні торговельної діяльності й інша допоміжна діяльність із забезпечення реалізації товарів (послуг) у сфері обігу.

Охарактеризувати господарські договори, через які опосередковується господарсько-торговельна діяльність, зокрема договори поставки, купівлі-продажу, контракції сільськогосподарської продукції, бартеру.

Частина 2

1. Біржова торгівля.

2. Оренда майна і лізинг.

Розкриваючи перше питання, слід зупинитись на визначенні торговельно-біржової діяльності. Пояснити, що товарна біржа є особливим суб'єктом господарювання, який надає послуги в укладенні біржових угод, виявленні попиту і пропозицій на товари, товарних цін, вивчає, упорядковує товарообіг і сприяє пов'язаним з ним торговельним операціям. Товарна біржа є юридичною особою, що діє на засадах самоврядування і господарської самостійності, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банку, печатку зі своїм найменуванням. Товарна біржа створюється на основі добровільного об'єднання заінтересованих суб'єктів господарювання. Засновниками і членами товарної біржі не можуть бути органи державної влади та місцевого самоврядування, а також державні й комунальні підприємства, установи та організації, що повністю або частково утримуються за рахунок Державного бюджету України або місцевих бюджетів.

Товарна біржа засновується шляхом укладення засновниками угоди, яка визначає порядок її створення, склад засновників, їхні обов'язки, розмір і строки сплати пайових, вступних та періодичних внесків. Засновники сплачують пайовий внесок. Товарна біржа діє на підставі статуту, який затверджується засновниками біржі. Державна реєстрація товарної біржі здійснюється відповідно до вимог ст. 58 Господарського кодексу України. Товарна бі-

ржа не займається комерційним посередництвом і не має на меті одержання прибутку. Вона здійснює діяльність за принципами рівноправності учасників біржових торгів, публічного проведення біржових торгів, застосування вільних (ринкових) цін.

Варто зупинитись на правах і обов'язках товарної біржі, зокрема на праві встановлювати відповідно до законодавства власні обов'язкові для всіх учасників торгів правила біржової торгівлі та біржового арбітражу, встановлювати вступні та періодичні внески для членів біржі, розмір плати за послуги, що надаються біржею; на таких обов'язках, як створення умов для здійснення біржової торгівлі, регулюванні біржових операцій тощо.

Розкрити правила біржової торгівлі, ким вони розробляються і затверджуються, хто має право здійснювати біржові операції.

У другому питанні слід навести визначення договору оренди, роз'яснити, що у користування за договором оренди передається індивідуально визначене майно виробничо-технічного призначення (або цілісний майновий комплекс), що не втрачає у процесі використання споживчої якості. Об'єктом оренди можуть бути державні та комунальні підприємства або їх структурні підрозділи як цілісні майнові комплекси, тобто господарські об'єкти із завершеним циклом виробництва продукції (робіт, послуг), відокремленою земельною ділянкою, на якій розміщений об'єкт, автономними інженерними комунікаціями і системою енергопостачання; нерухоме майно (будівлі, споруди, приміщення); інше окреме індивідуально визначене майно виробничо-технічного призначення, що належить суб'єктам господарювання.

Зазначити, які цілісні майнові комплекси не можуть відповідно до законодавства бути об'єктами оренди.

Розкрити істотні умови договору оренди, такі як склад і вартість майна; строк, на який укладається договір оренди; орендна плата; порядок використання амортизаційних відрахувань; відновлення орендованого майна, умови його повернення або викупу.

Охарактеризувати основні права та обов'язки орендаря і орендодавця, порядок сплати орендної плати, підстави припинення договору оренди, порядок розірвання його на вимогу однієї із сторін.

Слід зупинитись також на особливостях лізингу — господарської діяльності, спрямованої на інвестування власних або залучених фінансових коштів, що полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. Залежно від особливостей здійснення лізингових операцій лізинг може бути двох видів — фінансовий і оперативний. За формою здійснення лізинг може бути зворотний, пайовий, міжнародний та ін. Охарактеризувати види і форми лізингу.

Частина 3

- 1. Комерційне посередництво (агентські відносини) у сфері господарювання.*
- 2. Використання в підприємницькій діяльності прав інших суб'єктів господарювання (комерційна концесія).*

У першому питанні слід зазначити, що комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє. Комерційним агентом може бути суб'єкт господарювання (громадянин або юридична особа), який за повноваженням, що базується на агентському договорі, здійснює комерційне посередництво. Не є комерційними агентами підприємці, що діють хоча і в чужих інтересах, але від власного імені. Комерційний агент не може укладати угоди від імені того, кого представляє, стосовно себе особисто.

Агентські відносини виникають у разі надання суб'єктом господарювання на підставі договору повноважень комерційному агенту на вчинення відповідних дій; схвалення суб'єктом го-

сподарювання, якого представляє комерційний агент, угоди, укладеної в інтересах цього суб'єкта агентом без повноваження на її укладення або з перевищенням наданого йому повноваження. За агентським договором одна сторона (комерційний агент) зобов'язується надати послуги другій стороні (суб'єкту, якого представляє агент) в укладенні угод чи сприяти їх укладенню (надання фактичних послуг) від імені цього суб'єкта і за його рахунок. Агентський договір має визначати сферу, характер і порядок виконання комерційним агентом посередницьких послуг, права і обов'язки сторін, умови і розмір винагороди комерційному агенту, строк дії договору, санкції в разі порушення сторонами умов договору, інші необхідні умови, визначені сторонами.

Договором має бути передбачена умова щодо території, у межах якої комерційний агент здійснює діяльність, визначену угодою сторін. Якщо територію дії агента в договорі не визначено, вважається, що він діє в межах території України. Агентський договір укладається в писемній формі.

Охарактеризуйте монопольні та монопольні агентські відносини, взаєморозрахунки в агентських відносинах, обов'язки щодо нерозголошення конфіденційної інформації в агентських відносинах і відповідальності за порушення агентського договору. Визначити підстави припинення агентського договору.

Відповідаючи на друге питання, необхідно зазначити, що за договором комерційної концесії одна сторона (правовласник) зобов'язується надати другій стороні (користувачу) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, що належать правовласнику, а користувач зобов'язується дотримуватись умов використання наданих йому прав і сплатити правовласнику обумовлену договором винагороду. Договір комерційної концесії передбачає використання комплексу наданих користувачеві прав, ділової репутації і комерційного досвіду правовласника в певному обсязі, із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери підприємницької діяльності.

Договір комерційної концесії повинен бути укладений у писемній формі у вигляді єдиного документа. Недодержання цієї вимоги зумовлює недійсність договору. Договір підлягає державній реєстрації органом, який здійснив реєстрацію суб'єкта

господарювання, який згідно з договором є правовласником. Якщо правовласник зареєстрований як суб'єкт господарювання не в Україні, то договір комерційної концесії реєструє орган, який зареєстрував суб'єкта господарювання, що є користувачем.

Охарактеризувати обов'язки правовласника, зокрема обов'язок передати користувачеві технічну та комерційну документацію й надати іншу інформацію, необхідну користувачеві для здійснення прав, наданих йому за договором комерційної концесії, а також проінструктувати користувача і його працівників з питань, пов'язаних із здійсненням цих прав, та ін.

Проаналізувати обов'язки користувача, зокрема використовувати при здійсненні передбаченої договором діяльності торговельну марку й інші позначення правовласника визначеним у договорі способом; забезпечити відповідність якості товарів, що виробляються ним на основі договору, виконаних робіт, наданих послуг, якості таких самих товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються або надаються) безпосередньо правовласником.

Визначити підстави і порядок зміни й розірвання договору комерційної концесії, наслідки зміни торговельної марки чи іншого позначення правовласника.

Література

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Закон України “Про аудиторську діяльність”* // ВВР України. — 1993.
4. *Закон України “Про господарські товариства”* // ВВР України. — 1991.
5. *Закон України “Про підприємства в Україні”* від 27 березня 1991 р. № 887-ХІІ // ВВР України. — 1991. — № 24.
6. *Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність”* // ВВР України. — 1991. — № 29.
7. *Закон України “Про промислово-фінансові групи в Україні”* від 21 листопада 1995 р. // ВВР України. — 1996. — № 23.
8. *Закон України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”* від 23 березня 1996 р. // ВВР України. — 1996.

9. Закон України “Про рекламу” від 3 липня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
10. Закон України “Про цінні папери і фондову біржу” від 18 червня 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 38.
11. Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” від 15 березня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 21.
12. Положення про Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва: Указ Президента України від 25.05.2000 // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 22.
13. Гордієнко О. Проблеми вдосконалення правового регулювання індивідуального підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.
14. Господарське право: Курс лекцій / За ред. А. Пилипенка, В. Щербини. — К.: Вентурі, 1996.
15. Грузинський І. М., Кравчук В. М., Пограничний Є. П. Державна реєстрація суб’єктів підприємницької діяльності: Наук.-практ. посіб. — Л., 2000.
16. Коломієць О. Право громадян на здійснення підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 4.
17. Кочергіна К. Організаційно-правові форми комерційних юридичних осіб за законодавством України // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
18. Кузнецова Н. Общая характеристика конкурентного законодательства Украины // Юрид. практика. — 2002. — № 41.
19. Кучеренко І. Підстави для ліквідації юридичних осіб — суб’єктів підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 2.
20. Мельниченко О. Політика і конкуренція // Конкуренція. — 2002. — № 1.
21. Новиков С. Правові аспекти реорганізації підприємств // Бухгалтерія. — 2002. — № 11/1.
22. Омельченко А. В. Інвестиційне право: Навч. посіб. — К., 1999.
23. Паламарчук В., Іванова Т. Підприємництво на терезах сьогодення // Право України. — 1999. — № 8.
24. Підприємницьке право / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
25. Підприємницьке право України / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.
26. Саніахметова Н. Ознаки підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 8.
27. Саніахметова Н. О. Підприємницьке право. — К., 2003.

28. *Саніахметова Н. О.* Регулювання підприємницької діяльності в Україні: організаційно-правові аспекти підприємництва. — К., 1998.
29. *Уманців Ю., Уманців Г.* Промислово-фінансові групи в Україні: державне регулювання, стан та перспективи розвитку // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 10.
30. *Уманців Ю., Уманців Г.* Холдингові компанії — сучасні форми інтеграції підприємств // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 3.
31. *Шнипко О.* Сутність підприємницької діяльності та основні умови розвитку її в Україні // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 6.
32. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Семінар 11. Зовнішньоекономічна діяльність

1. *Поняття, суб'єкти і види зовнішньоекономічної діяльності.*
2. *Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: ліцензування і квотування.*
3. *Зовнішньоекономічні договори (контракти).*
4. *Захист прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.*

У першому питанні слід пояснити, що зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка у процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та/або робочою силою. Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється на принципах свободи її суб'єктів добровільно вступати в зовнішньоекономічні відносини, здійснювати в будь-яких не заборонених законом формах й рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Визначити, хто може бути суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності. Розкрити види зовнішньоекономічної діяльності. Пояснити, якими нормативно-правовими актами визначаються перелік видів і зовнішньоекономічних операцій, що здійснюються на території України, умови і порядок їх здійснення.

Відповідаючи на друге питання, потрібно зазначити, що державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності спрямовується на захист економічних інтересів України, прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення рівних умов для розвитку всіх видів підприємництва у сфері зовнішньоекономічних відносин і використання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності доходів та інвестицій, заохочення конкуренції й обмеження монополізму суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Розкрити принципи зовнішньоекономічної діяльності, зокрема принцип еквівалентності, неприпустимості демпінгу при ввезенні й вивезенні товарів та ін.

Органи державної влади та місцевого самоврядування не мають права втручатися в оперативну діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, крім випадків, передбачених законом.

Кабінет Міністрів України може встановлювати перелік товарів (робіт, послуг), експорт і імпорт яких здійснюється суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності лише за наявності ліцензії. Слід навести визначення ліцензії і розкрити порядок ліцензування експортно-імпортних операцій, а також назвати види ліцензій.

Режим квотування зовнішньоекономічних операцій запроваджується у випадках, передбачених законом, чинними міжнародними договорами України, і здійснюється шляхом обмеження загальної кількості та/або сумарної митної вартості товарів, які можуть бути ввезені (вивезені) за певний період. Розкрити порядок квотування і види квот.

Варто зупинитися на визначенні поняття “критичний імпорт”, “пріоритетність зовнішньоекономічних проектів”, у тому числі і з питань критичного імпорту.

У третьому питанні потрібно охарактеризувати зовнішньоекономічний договір, що укладається суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в писемній формі, якщо інше не встановлено законом або чинним міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України. Пояснити, що відповідно до ст. 1 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” зовнішньоекономічний договір (конт-

ракт) — це матеріально оформлена угода двох або більше зарубіжних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Суб'єкти, які є сторонами зовнішньоекономічного договору, повинні бути здатні укласти договори відповідно до Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”.

Форма зовнішньоекономічного договору визначається правом місця його укладення. Місце укладення договору (контракту) визначається відповідно до законів України. Розкрити основні умови зовнішньоекономічного договору. Пояснити, що таке індикативні ціни, ким, в якому порядку і для чого встановлюються зовнішньоекономічні договори.

Для підписання зовнішньоекономічного договору згідно з ч. 3 ст. 6 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності не потрібно мати дозвіл будь-якого органу державної влади, управління або вищої організації, за винятком випадків, передбачених законом.

Права і обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору визначаються правом місця його укладення, якщо сторони не погодили інше. Порядок визначення права, яке має застосовуватися до договору в разі недосягнення згоди сторін стосовно вказаного порядку, встановлюється Законом України “Про зовнішньоекономічну діяльність”.

З метою забезпечення відповідності зовнішньоекономічних договорів законодавству України може запроваджуватись їх державна реєстрація. Доцільно зупинитися на видах зовнішньоекономічних договорів, що підлягають державній реєстрації, а також розкрити порядок її здійснення.

У відповіді на четверте питання слід зазначити, що держава здійснює захист прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України згідно з нормами міжнародного права. Такий захист здійснюється через дипломатичні та консульські установи, державні торговельні представництва, які представляють інтереси України, а також в інший визначений законом спосіб. Держава вживає необхідних заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії з боку інших держав, митних союзів або економічних угрупо-

вань, що обмежують права і законні інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України.

Законом може бути передбачено спеціальні заходи захисту національного товаровиробника від демпінгового імпорту і спеціальні заходи щодо імпорту, який завдає або може завдати істотної шкоди національним товаровиробникам, а також визначено перелік видів товарів і послуг, експорт, імпорт і транзит яких територією України заборонені.

Перелічити санкції, що можуть застосовуватись у разі недобросовісної конкуренції з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або їх зарубіжних контрагентів.

Література

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Господарський процесуальний кодекс України* // Кодекси України. — К., 1998. — Кн. 1.
4. *Конвенція ООН о договорах международной покупки-продажи товаров 1980 г.* // Международное частное право: Сб. норм. док. — М., 1994.
5. *ІНКОТЕРМС*. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 р.) // Уряд. кур'єр. — 2002. — 10 квіт.
6. *Закон України “Про господарські товариства”* // ВВР України. — 1991.
7. *Закон України “Про підприємства в Україні”* від 27 березня 1991 р. № 887-ХІІ // ВВР України. — 1991. — № 24.
8. *Закон України “Про заставу”* від 2 жовтня 1992 р. // ВВР України. — 1992. — № 47.
9. *Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність”* // ВВР України. — 1991. — № 29.
10. *Закон України “Про міжнародний комерційний арбітраж”* // ВВР України. — 1994. — № 5.
11. *Закон України “Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань”* від 22 листопада 1996 р. // ВВР України. — 1997. — № 5.
12. *Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції”* // ВВР України. — 1996. — № 36.

13. Закон України “Про порядок здійснення розрахунків у іноземній валюті” від 23 вересня 1994 р. // ВВР України. — 1994. — № 40.
14. Закон України “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту” від 22 грудня 1998 р. // ВВР України. — 1999. — № 12–13.
15. Закон України “Про рекламу” від 3 липня 1996 р. // ВВР України. — 1996.
16. Закон України “Про захист економічної конкуренції” від 11 січня 2001 р. // ВВР України. — 2001. — № 12.
17. Закон України “Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах” від 15 вересня 1995 р. // ВВР України. — 1995.
18. Закон України “Про регулювання товарообмінних (обмінних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності” від 23 грудня 1998 р. // ВВР України. — 1998.
19. Указ Президента України “Про заходи щодо вдосконалення кон’юнктурно-цінової політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності” від 10.02.96.
20. Указ Президента України “Про заходи щодо впорядкування розрахунків за договорами, що укладають суб’єкти підприємницької діяльності України” від 04.11.94.
21. Указ Президента України “Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів” від 04.10.94.
22. Указ Президента України “Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні” від 07.11.94.
23. Декрет Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” від 19.02.93 // Офіц. вісн. України. — 1993. — № 3.
24. Постанова Кабінету Міністрів України і НБУ “Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів і типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів, що передбачають розрахунки в іноземній валюті” від 21.06.95 № 444.
25. Постанова Кабінету Міністрів України і НБУ “Про посилення контролю за проведенням розрахунків резидентів і нерезидентів за зовнішньоекономічними операціями” від 12.12.98 (зі змінами від 24.01.2000).
26. *Бабенко Н.* Договори должны исполняться! А электронные? // Юрид. практика. — 2001. — № 41.
27. *Вінник О.* Ключові поняття корпоративної конфліктології // Підприємництво, господарство і право. — 2000. — № 12.
28. *Гордієнко О.* Проблеми вдосконалення правового регулювання ін-

дивідуального підприємництва // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8.

29. *Господарське право: Курс лекцій / За ред. А. Пилипенка, В. Щербини. — К.: Вентурі, 1996.*
30. *Джурович Р.* Руководство по заключению внешнеэкономических контрактов. — М., 1992.
31. *Зобов'язальне право: Теорія і практика: Навч. посіб. / За ред. О. В. Дзери. — К., 1998.*
32. *Коломієць О.* Право громадян на здійснення підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 4.
33. *Комаров С.* Ответственность в коммерческом обороте. — М., 1991.
34. *Луць В. В.* Договори в господарському праві. — К., 1999.
35. *Луць В. В.* Контракти у підприємницькій діяльності: Навч. посіб. — К., 1999.
36. *Малиновська В.* До питання про специфіку договорів у сфері підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 7.
37. *Малиновська В.* Проблеми використання форс-мажорного застереження у зовнішньоекономічному контракті // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 5.
38. *Омельченко А. В.* Інвестиційне право: Навч. посіб. — К., 1999.
39. *Підприємницьке право / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.*
40. *Підприємницьке право України / За ред. Р. Шишки. — Х., 2000.*
41. *Саніахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.
42. *Саніахметова Н. О.* Регулювання підприємницької діяльності в Україні: організаційно-правові аспекти. — К., 1998.
43. *Спасибо-Фатєєва І.* Порука і гарантія як способи забезпечення зобов'язань // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 3.
44. *Цірат Г.* Міжнародний комерційний арбітраж. — К., 2002.
45. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Семінар 12. Спеціальні режими господарювання

1. Спеціальні (вільні) економічні зони.
2. Концесійна діяльність в Україні.
3. Виключна (морська) економічна зона України.
4. Особливості здійснення господарської діяльності на державному кордоні України, у санітарно-захисних, інших охоронних зонах.
5. Порядок здійснення господарської діяльності в умовах надзвичайного та воєнного стану.

У відповіді на перше питання зазначити, що спеціальною (вільною) економічною зоною вважається частина території України, на якій встановлено спеціальний правовий режим господарської діяльності, особливий порядок застосування та дії законодавства України. На території спеціальної (вільної) економічної зони можуть запроваджуватися пільгові митні, податкові, валютно-фінансові та інші умови підприємницької діяльності вітчизняних і зарубіжних інвесторів. Спеціальні (вільні) економічні зони створюються з метою залучення інвестицій і ефективного їх використання, активізації спільно із зарубіжними інвесторами підприємницької діяльності з метою збільшення обсягу експорту товарів, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції і послуг, впровадження нових технологій, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних, матеріальних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України.

Охарактеризувати типи спеціальних (вільних) економічних зон, таких як технологічні парки, технополіси, комплексні виробничі зони, туристично-рекреаційні та ін.

У другому питанні слід визначити засади концесійної діяльності в Україні, зокрема поєднання державного регулювання концесійної діяльності та здійснення її на основі концесійного договору; вибір концесіонерів переважно на конкурсній основі; взаємна вигода сторін у концесійному договорі; державне гарантування інвестицій концесіонерів тощо.

Зазначити, що концесія — це надання з метою задоволення суспільних потреб уповноваженим органом державної вла-

ди чи місцевого самоврядування на основі концесійного договору на платній та строковій основі вітчизняним або іноземним суб'єктам господарювання (концесіонерам) права на створення (будівництво) та/або управління (експлуатацію) об'єктом концесії за умови взяття концесіонером на себе відповідних зобов'язань, майнової відповідальності та підприємницького ризику. Визначити сфери господарювання, в яких дозволена концесійна діяльність, об'єкти права державної або комунальної власності, що можуть надаватися в концесію, а також види підприємницької діяльності, які забороняється здійснювати на концесійній основі.

Концесійна діяльність здійснюється на основі концесійного договору. Зазначити вимоги до концесійних договорів, порядок їх укладення, а також інші питання правового регулювання концесійної діяльності.

Відповідаючи на третє питання, необхідно зазначити, що морські райони, що зовні прилягають до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, що належать Україні, становлять виключну (морську) економічну зону України. Ширина виключної (морської) економічної зони становить до двохсот морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що й територіальне море України. З метою забезпечення суверенних прав України на розвідку, експлуатацію, збереження живих ресурсів і управління ними у виключній (морській) економічній зоні держава вживає заходів (включаючи огляд, інспекцію, арешт і судовий розгляд) забезпечення додержання суб'єктами господарювання законодавства України.

Держава у виключній (морській) економічній зоні України має виключне право створювати, а також дозволяти і регулювати спорудження, експлуатацію та використання штучних островів, установок і споруд для морських наукових досліджень, розвідки і розробки природних ресурсів, інших економічних цілей відповідно до законодавства України.

У четвертому питанні потрібно розглянути особливості здійснення господарської діяльності на державному кордоні, а також у санітарно-захисних та інших охоронних зонах, на територіях і об'єктах, що особливо охороняються. Зокрема, слід

зазначити, що господарська діяльність на державному кордоні України (судноплавство, користування водними об'єктами для потреб лісосплаву та інші види водокористування, створення гідроспоруд, виконання інших робіт у внутрішніх водах України, користування землею, лісами, об'єктами тваринного світу, ведення геологічних розвідувань та інша господарська діяльність) здійснюється з урахуванням особливостей режиму державного кордону України відповідно до законодавства України та чинних міжнародних договорів.

У випадках і в порядку, передбачених законом, сполучення через державний кордон України на окремих ділянках за рішенням Кабінету Міністрів України може бути тимчасово обмежено чи припинено або встановлено заходи карантину для людей, тварин, вантажів тощо.

У відповіді на п'яте питання необхідно зазначити, що господарська діяльність в умовах надзвичайного стану — особливого правового режиму діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, передбаченого Конституцією України, який тимчасово допускає обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод громадян, а також прав юридичних осіб і покладає на них додаткові обов'язки, — може здійснюватися з урахуванням обмежень і зобов'язань, встановлених Указом Президента України про введення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

Повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування щодо учасників господарських відносин, заходи, що вживаються в умовах надзвичайного стану, а також відповідальність за порушення режиму надзвичайного стану визначаються законом про надзвичайний стан.

У період дії воєнного стану, введеного на території України або в окремих її місцевостях, правовий режим господарської діяльності визначається на основі закону про оборону України, інших законодавчих актів про забезпечення обороноздатності держави і законодавства про режим воєнного стану.

Література

1. *Конституція України*. — К.: Україна, 1996.
2. *Господарський кодекс України*. — К.: Істина, 2003.
3. *Господарський процесуальний кодекс України // Кодекси України*. — К., 1998. — Кн. 1.
4. *Закон України “Про власність” // ВВР України*. — 1991. — № 20.
5. *Закон України “Про господарські товариства” // ВВР України*. — 1991.
6. *Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” // ВВР України*. — 1991. — № 29.
7. *Закон України “Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов’язань” від 22 листопада 1996 р. // ВВР України*. — 1997. — № 5.
8. *Закон України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” від 23 вересня 1994 р. // ВВР України*. — 1994. — № 40.
9. *Закон України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності” від 23 березня 1996 р. // ВВР України*. — 1996.
10. *Закон України “Про рекламу” від 3 липня 1996 р. // ВВР України*. — 1996.
11. *Закон України “Про захист іноземних інвестицій в Україні” від 10 вересня 1991 р. // ВВР України*. — 1991. — № 10.
12. *Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18 вересня 1991 р. // ВВР України*. — 1991. — № 10.
13. *Закон України “Про режим іноземного інвестування” від 19 березня 1996 р. // ВВР України*. — 1996. — № 4.
14. *Закон України “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” від 13 жовтня 1992 р. // ВВР України*. — 1992.
15. *Закон України «Про спеціальну економічну зону “Яворів»» від 15 січня 1999 р. // ВВР України*. — 1999. — № 1.
16. *Закон України «Про спеціальну економічну зону “Славутич»» від 3 червня 1999 р. // ВВР України*. — 1999. — № 6.
17. *Закон України “Про спеціальні економічні зони і спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області” від 24 грудня 1998 р. // ВВР України*. — 1999.
18. *Закон України «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу “Курортполіс Трускавець»» від 18 березня 1999 р. // ВВР України*. — 1999.
19. *Закон України “Про концесії” від 16 липня 1999 р. // ВВР України*. — 1999.
20. *Указ Президента України “Про заходи для реформування інвестиційної політики в Україні” від 18.07.96 № 576/96*.

21. *Указ* Президента України “Про деякі питання іноземного інвестування” від 07.07.98 № 748/98.
22. *Указ* Президента України «Про спеціальну економічну зону “Інтерпорт Ковель”» від 22.06.99 № 703/99.
23. *Указ* Президента України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку і спеціальну економічну зону “Порт Крим” в Автономній Республіці Крим» від 27.06.99 № 740/99.
24. *Постанова* Кабінету Міністрів України “Про Положення про державне регулювання цін (тарифів) на продукцію виробничотехнічного призначення, товари народного споживання, роботи і послуги монопольних утворень” від 22.02.95 № 135 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ від 26.10.01 № 1397 і від 13.06.02 № 807).
25. *Постанова* Кабінету Міністрів України “Про Концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні” від 14.03.94 № 167.
26. *Програма* розвитку в Україні спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності на період до 2010 року: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.99 № 1756.
27. *Благой С.* Про методи захисту прав інвесторів // *Право України*. — 1996. — № 5. — С. 65–68.
28. *Господарське право: Курс лекцій* / За ред. А. Пилипенка, В. Щербини. — К.: Вентурі, 1996.
29. *Грищенко Г.* Законодавчі гарантії захисту іноземних інвестицій // *Право України*. — 1996. — № 7.
30. *Коссак В.* Іноземні інвестиції в Україні (цивільно-правовий аспект). — Л., 1996.
31. *Омельченко А. В.* Інвестиційне право: Навч. посіб. — К., 1999.
32. *Омельченко А. В.* Іноземні інвестиції в Україні: Довідник з правових питань. — К., 1997.
33. *Підприємницьке право* / Л. Ніколаєва, О. Старцев, П. Пальчик, Л. Іваненко. — К., 2001.
34. *Правові основи підприємницької діяльності: Підручник* / За ред. В. І. Шакуна, П. В. Мельника, В. М. Поповича. — К.: Правові джерела, 1997.
35. *Саніахметова Н. О.* Підприємницьке право. — К., 2003.
36. *Саніахметова Н. О.* Правовий захист підприємництва в Україні: Навч. посіб. — К.: Юрінком, 1999.
37. *Саніахметова Н. О.* Регулювання підприємницької діяльності в Україні: організаційно-правові аспекти. — К., 1998.
38. *Щербина В.* Господарське право України. — К., 2003.

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів організовується і проводиться викладачами відповідно до Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (наказ Міністерства освіти і науки України від 02.06.93 № 161).

Самостійна робота студента є основним засобом опанування навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Самостійна робота студентів забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення дисципліни: підручники, навчальні та методичні посібники, методичні розробки кафедри, практикум та ін.

Основне завдання самостійної роботи студентів — сформувати вміння поглиблювати власні знання шляхом особистого пошуку і формування інтересу до творчого підходу при опрацюванні навчального матеріалу з дисципліни, а також вміння користуватися рекомендованою літературою, міжнародно-правовими нормами та угодами, аналізувати прочитане у вигляді тез, конспекту, рефератів. Особливо ці вимоги стосуються підготовки студентів до семінарських занять.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентами у процесі самостійної роботи, вноситься на підсумковий контроль.

Питання

для самостійного вивчення

1. Соціально-економічні, політичні та правові фактори виникнення господарських правовідносин в Україні.
2. Прогнозування і планування економічного та соціального розвитку.
3. Основні напрямки економічної політики держави.
4. Поняття правових відносин, що виникають у сфері підприємництва.
5. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності.
6. Взаємозв'язок різних форм власності у підприємницькій діяльності.
7. Поняття промислової власності та її міжнародно-правова охорона.
8. Нотаріальний захист прав власності суб'єктів підприємницької діяльності.
9. Особливості індивідуального підприємництва фізичних осіб.
10. Характеристика франчайзингової системи об'єднання підприємств.
11. Методи державного регулювання у сфері малого підприємництва.
12. Об'єктивна необхідність обмеження монополізму.
13. Порядок оскарження і виконання розпоряджень Антимонопольного комітету України.
14. Інститути саморегуляції підприємництва.
15. Економічна безпека підприємництва.
16. Правовий режим надання і захисту інформації з обмеженим доступом.
17. Правове регулювання питань своєчасності та повноти розрахунків за експортно-імпортними операціями.
18. Механізм контролю за надходженням валютної виручки з-за кордону.
19. Основні положення досудового врегулювання спорів, що виникають у підприємницькій діяльності.
20. Правовий режим майна державних підприємств і державних бюджетних установ.

21. Правовий статус державних органів управління економікою.
22. Кримінальна та адміністративна відповідальність у сфері підприємництва.
23. Правовий статус спеціальних (вільних) економічних зон і їх види.
24. Правове регулювання легітимації підприємництва.
25. Застосування правоохоронного законодавства при ліцензуванні підприємницької діяльності.
26. Засоби захисту прав підприємців при порушенні їх незаконними актами державних органів.
27. Законодавчі обмеження щодо рекламування окремих видів продукції.
28. Поняття адміністративно-правових охоронних засобів у сфері підприємництва України.
29. Умови для судового захисту ділової репутації суб'єкта підприємництва.
30. Адміністративна відповідальність за порушення порядку зайняття підприємництвом.
31. Загальна характеристика Закону України "Про рекламу".
32. Захист прав підприємців від незаконного втручання в їх діяльність державних органів.
33. Засоби захисту прав підприємців при порушенні їх незаконними актами державних органів.
34. Законодавство про захист честі, гідності та ділової репутації підприємців.
35. Відшкодування моральної шкоди у сфері підприємництва.
36. Правова охорона у сфері рекламної діяльності.
37. Стандартизація і сертифікація у сфері господарювання.
38. Концентрація і узгоджені дії суб'єктів господарювання.
39. Розгляд справ про надання дозволу на узгоджені дії та концентрацію суб'єктів господарювання.
40. Загальні гарантії прав підприємців.
41. Діяльність іноземних підприємців в Україні.
42. Регулювання некомерційної господарської діяльності.
43. Соціальна діяльність підприємства.
44. Особливості статусу благодійних та інших неприбуткових організацій у сфері господарювання.

45. Використання природних ресурсів у сфері господарювання.
46. Зміст і здійснення корпоративних прав держави.
47. Ціни і ціноутворення у сфері господарювання.
48. Договір енергопостачання в підприємницькій діяльності.
49. Міна (бартер) у сфері господарювання.
50. Правове регулювання перевезення вантажів.
51. Страхування у сфері господарювання.
52. Посередництво у здійсненні операцій з цінними паперами.
53. Спеціальний режим господарювання в окремих галузях народного господарства.
54. Особливості здійснення господарської діяльності на території пріоритетного розвитку.
55. Гарантії прав учасників господарських відносин в умовах спеціального режиму господарювання.

МАУП

Питання для самоконтролю

1. Предмет регулювання господарського права.
2. Учасники відносин у сфері господарювання.
3. Господарська діяльність і господарські відносини.
4. Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин.
5. Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання. Загальні принципи господарювання.
6. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності.
7. Участь держави, органів державної влади та місцевого самоврядування в господарській діяльності.
8. Форми реалізації державою економічної політики. Основні напрямки економічної політики держави.
9. Прогнозування і планування економічного та соціального розвитку.
10. Засоби державного регулювання господарської діяльності. Державне замовлення, державне завдання.
11. Ліцензування, патентування і квотування в господарській діяльності.
12. Стандартизація і сертифікація у сфері господарювання.
13. Дотації та інші засоби державної підтримки суб'єктів господарювання.
14. Податки в механізмі державного регулювання господарської діяльності.
15. Обмеження монополізму і сприяння змагальності у сфері господарювання.
16. Державний контроль і нагляд за господарською діяльністю.
17. Захист прав суб'єкта господарювання та споживачів.
18. Особливості управління господарською діяльністю в державному секторі економіки.
19. Відносини суб'єктів господарювання з органами місцевого самоврядування.
20. Особливості управління господарською діяльністю в комунальному секторі економіки.
21. Конкуренція у сфері господарювання. Обмеження конкуренції.
22. Обмеження монополізму в економіці.

23. Природні монополії.
24. Зловживання монопольним становищем на ринку.
25. Неправомірні угоди між суб'єктами господарювання.
26. Дискримінація суб'єктів господарювання.
27. Недобросовісна конкуренція.
28. Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання.
29. Створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції.
30. Досягнення неправомірних переваг у конкуренції.
31. Неправомірне збирання, розголошення і використання відомостей, що становлять комерційну таємницю.
32. Відповідальність за недобросовісну конкуренцію. Правила професійної етики в конкуренції.
33. Захист прав споживачів.
34. Антимонопольно-конкурентне законодавство.
35. Державний контроль за дотриманням антимонопольно-конкурентного законодавства.
36. Підприємництво як вид господарської діяльності.
37. Принципи підприємницької діяльності.
38. Організаційні форми підприємництва.
39. Загальні гарантії прав підприємців. Державна підтримка підприємництва.
40. Відповідальність суб'єктів підприємництва.
41. Діяльність іноземних підприємців в Україні.
42. Припинення підприємницької діяльності.
43. Поняття суб'єкта господарювання. Утворення суб'єкта господарювання.
44. Державна реєстрація суб'єкта господарювання.
45. Загальний порядок ліквідації суб'єкта господарювання.
46. Порядок розрахунків із кредиторами у разі ліквідації суб'єкта господарювання.
47. Підприємство як організаційна форма господарювання. Види і організаційні форми підприємств.
48. Організаційна структура підприємства. Управління підприємством.
49. Майно підприємства.
50. Господарські відносини підприємства з іншими підприємствами, організаціями, громадянами.

51. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства.
52. Соціальна діяльність підприємства.
53. Об'єднання підприємств.
54. Державні та комунальні унітарні підприємства.
55. Державне комерційне підприємство.
56. Казенне підприємство.
57. Господарські товариства: поняття і види.
58. Акціонерні товариства.
59. Установчі документи господарського товариства.
60. Державна реєстрація господарського товариства.
61. Наслідки укладення угод до реєстрації господарського товариства.
62. Власність господарського товариства.
63. Вклади учасників та засновників господарського товариства.
64. Фонди господарського товариства.
65. Права і обов'язки учасників господарського товариства.
66. Управління господарським товариством.
67. Припинення діяльності господарського товариства.
68. Підприємства колективної власності.
69. Господарська діяльність кооперативів.
70. Споживча кооперація. Підприємства споживчої кооперації.
71. Підприємства об'єднань громадян, релігійних організацій.
72. Приватні підприємства.
73. Орендні підприємства.
74. Підприємства з іноземними інвестиціями. Іноземні підприємства.
75. Види і організаційно-правові форми об'єднань підприємств.
76. Промислово-фінансові групи.
77. Асоційовані підприємства.
78. Холдингові компанії.
79. Громадянин як суб'єкт господарювання.
80. Особливості статусу іноземних суб'єктів господарювання.
81. Кредитні спілки у сфері господарювання.
82. Особливості статусу благодійних та інших неприбуткових організацій у сфері господарювання.
83. Право власності — основне речове право у сфері господарювання.
84. Організаційно-установчі повноваження власника.
85. Право господарського відання.

86. Право оперативного управління і оперативного використання майна.
87. Джерела формування майна суб'єктів господарювання.
88. Особливості правового режиму державного майна у сфері господарювання.
89. Підстави виникнення майнових прав і обов'язків суб'єкта господарювання.
90. Приватизація державних та комунальних підприємств.
91. Гарантії і захист майнових прав суб'єктів господарювання.
92. Використання природних ресурсів у сфері господарювання.
93. Використання в господарській діяльності прав інтелектуальної власності.
94. Цінні папери в господарській діяльності. Корпоративні права.
95. Поняття і підстави виникнення господарських зобов'язань.
96. Майново-господарські зобов'язання.
97. Організаційно-господарські зобов'язання.
98. Господарські договори: поняття і загальний порядок укладення.
99. Істотні умови господарського договору.
100. Порядок зміни і розірвання господарських договорів.
101. Виконання господарських зобов'язань.
102. Загальні умови припинення господарських зобов'язань.
103. Недійсність і наслідки визнання господарського зобов'язання недійсним.
104. Процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника.
105. Неплатоспроможність суб'єкта підприємництва.
106. Заходи запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва.
107. Державна політика з питань банкрутства.
108. Відповідальність за порушення законодавства про банкрутство.
109. Арбітражний керуючий і його роль у процесі визнання суб'єкта банкрутом.
110. Господарсько-правова відповідальність учасників господарських відносин.
111. Господарські санкції як правовий засіб відповідальності у сфері господарювання.

112. Підстави господарсько-правової відповідальності.
113. Зменшення розміру і звільнення від відповідальності.
114. Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності.
115. Відшкодування збитків: склад і розмір, умови і порядок відшкодування.
116. Відшкодування збитків у разі порушення грошових зобов'язань.
117. Штрафні санкції: розмір і порядок застосування.
118. Оперативно-господарські санкції: види, підстави і порядок застосування.
119. Адміністративно-господарські санкції: поняття і види.
120. Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.
121. Особливості правового регулювання господарсько-торгівельної діяльності.
122. Договір поставки.
123. Контрактація сільськогосподарської продукції.
124. Відповідальність за договором контрактації.
125. Договір енергопостачання.
126. Торговельно-біржова діяльність. Права і обов'язки товарної біржі.
127. Правила біржової торгівлі. Біржові торги.
128. Умови договору оренди.
129. Основні права і обов'язки орендаря.
130. Оренда землі у сфері господарювання.
131. Припинення договору оренди.
132. Лізинг у сфері господарювання.
133. Міна (бартер) у сфері господарювання.
134. Зберігання на товарному складі.
135. Агентська діяльність. Підстави виникнення агентських відносин.
136. Предмет агентського договору.
137. Відповідальність за порушення агентського договору. Припинення агентського договору.
138. Договір комерційної концесії: форма і реєстрація.
139. Перевезення вантажів як вид господарської діяльності.
140. Страхування у сфері господарювання.
141. Посередництво у здійсненні операцій з цінними паперами.

142. Фондова біржа.
143. Поняття і суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.
144. Види зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньоекономічні операції.
145. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій.
146. Зовнішньоекономічні договори (контракти). Державна реєстрація зовнішньоекономічних договорів (контрактів).
147. Валютні рахунки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.
148. Захист державою прав та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.
149. Визначення спеціальної (вільної) економічної зони. Територія і статус спеціальної (вільної) економічної зони.
150. Типи спеціальних (вільних) економічних зон.
151. Державні гарантії інвестицій у спеціальній (вільній) економічній зоні.
152. Концесійна діяльність в Україні. Засади концесійної діяльності.
153. Концесійний договір.
154. Виключна (морська) економічна зона України.
155. Особливості здійснення господарської діяльності на державному кордоні України.

МАУП

Теми курсових робіт

1. Основні напрямки і форми участі держави та органів місцевого самоврядування у сфері господарювання.
2. Основні засади господарської діяльності.
3. Засоби державного регулювання господарської діяльності.
4. Обмеження монополізму і захист суб'єктів господарювання та споживачів від недобросовісної конкуренції.
5. Господарська комерційна діяльність (підприємництво).
6. Некомерційна господарська діяльність.
7. Загальна характеристика суб'єктів господарювання.
8. Правовий статус підприємств в Україні.
9. Державні та комунальні унітарні підприємства.
10. Об'єднання підприємств.
11. Громадянин як суб'єкт господарювання.
12. Господарські товариства.
13. Правовий статус акціонерного товариства.
14. Підприємства колективної власності.
15. Майнова основа господарювання.
16. Використання природних ресурсів у сфері господарювання.
17. Цінні папери в господарській діяльності.
18. Господарські зобов'язання.
19. Правове регулювання банкрутства.
20. Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання.
21. Особливості правового регулювання господарсько-торгівельної діяльності.
22. Комерційне посередництво (агентські відносини) у сфері господарювання.
23. Правове регулювання перевезення вантажів.
24. Правове регулювання інвестиційної діяльності.
25. Правове регулювання перевезення вантажів.
26. Поняття і види біржової діяльності.
27. Зовнішньоекономічна діяльність.
28. Правове регулювання іноземних інвестицій.
29. Спеціальні (вільні) економічні зони.
30. Концесійна діяльність в Україні.

Критерії оцінювання знань студентів

Оцінку “*відмінно*” отримує студент, який:

- вільно орієнтується в юридичній проблематиці, структурі науки і предметі вивчення, має ґрунтовні знання з основних питань, передбачених навчальною програмою;
- дає письмові відповіді логічно, послідовно, на основі самостійного мислення, достатнього знання теми, розглядуваного питання;
- вміє аналізувати правові процеси, інтегрувати знання з різних тем, робити висновки і узагальнення;
- має навички опрацювання і аналізу первинної юридичної інформації;
- знає методи розв’язання конкретних юридичних проблем.

Оцінку “*добре*” отримує студент, який:

- виявив глибокі знання в обсязі програми курсу, може обґрунтувати її предмет, структуру, функції;
- має уявлення про компоненти правової системи, їх характеристики;
- має навички опрацювання і аналізу первинної юридичної інформації, вміє робити певні узагальнення і висновки;
- вміє застосовувати здобуті теоретичні знання на практиці.

Оцінку “*задовільно*” отримує студент, який:

- засвоїв основну частину програмного матеріалу, але неповно розкриває питання, допускає у відповіді непослідовність і неточність;
- має уявлення про окремі компоненти правової системи і їх характерні ознаки;
- має елементарні навички опрацювання первинної юридичної інформації;
- фрагментарно ознайомлений з основною літературою, що рекомендована програмою.

Оцінку **“незадовільно”** отримує студент, який:

- не володіє програмним матеріалом, не розуміє особливостей предмета науки і її місце в системі інших наук;
- допускає принципові помилки при визначенні базових категорій і понять галузі;
- безсистемно і помилково відповідає на запитання, не може проілюструвати положення теорії конкретними прикладами;
- не має навичок опрацювання і аналізу первинної юридичної інформації.

МАУП

Варіанти контрольних робіт для студентів заочної та дистанційної форм навчання

Варіант 1

1. Правове регулювання діяльності суб'єктів підприємництва без створення юридичної особи.
2. Правова охорона знаків для товарів і послуг.
3. Задача.

Товариство з обмеженою відповідальністю “Беркут” після реєстрації протягом року не подавало до органів державної податкової служби передбаченої законом звітності, зокрема податкових декларацій. Державна податкова інспекція звернулась із позовом до суду про скасування державної реєстрації товариства.

Запитання:

1. Хто може клопотати про скасування державної реєстрації суб'єкта господарювання?
2. Які підстави для скасування державної реєстрації суб'єктів господарювання передбачені законодавством?
3. Яке рішення має прийняти суд?

Варіант 2

1. Правовий статус підприємств: засади їх функціонування.
2. Правове регулювання спільного інвестування в Україні.
3. Задача.

Приватне підприємство протягом року торгувало горілчаними виробами, не придбавши ліцензії на здійснення цього виду діяльності. Податкова інспекція подала до суду позов про ліквідацію підприємства. Підприємство проти позову заперечувало, посилаючись на те, що торгівля без ліцензії не може бути підставою для ліквідації підприємства.

Запитання:

1. Які підстави передбачені законодавством для ліквідації суб'єктів господарювання? Чи може торгівля без ліцензії бути підставою для ліквідації підприємства?
2. Чи має право податкова інспекція подавати такий позов?
3. Яке рішення має прийняти суд?

Варіант 3

1. Правові засади функціонування малого бізнесу в Україні.
2. Особливості правового статусу фондової біржі.
3. Задача.

Між ТОВ “Гранат” і підприємством з виготовлення меблів укладено договір про виготовлення для офісу товариства столів. Товариство перерахувало аванс, як і передбачалось договором. Однак підприємство роботу з виготовлення меблів не розпочало, а переведені гроші повертати відмовилося. Товариство вирішило подати позов до суду. Однак у прийнятті документів їм було відмовлено з посиланням на те, що копії документів, на підставі яких заявник обґрунтовував свої вимоги, не були засвідчені нотаріусом.

Запитання:

1. В яких нормативно-правових актах регламентується порядок оформлення і подання копій процесуальних документів?
2. Чи підлягають нотаріальному посвідченню копії документів, що подаються до суду? Перелічіть, яких саме документів.
3. Що можна порадити в цій ситуації заявнику?

Варіант 4

1. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності.
2. Боргові цінні папери на фондовому ринку України.
3. Задача.

Під час провадження справи про банкрутство господарського товариства “Сателіт” було сформовано комітет кредиторів, вимоги яких становили понад 300 мінімальних розмірів заробітної плати. До складу комітету кредиторів увійшли також представники податкового органу та арбітражний керуючий. Під час розгляду питання про укладення мирової угоди пред-

ставники податкового органу не погодились списати частину заборгованості через значний розмір сум, що підлягають списанню (процесу). Проте арбітражний керуючий подав до господарського суду заяву про затвердження мирової угоди.

Запитання:

1. Які повноваження має комітет кредиторів при провадженні справ про банкрутство?
2. Що таке мирова угода? Яку роль відіграє комітет кредиторів у питанні підготовки і укладення мирової угоди?
3. Чи можна вважати дії арбітражного керуючого в цьому випадку правомірними? Яке рішення має прийняти суд?

Варіант 5

1. Правове регулювання іноземного інвестування в Україні.
2. Правове регулювання захисту прав споживачів.
3. Задача.

Господарський суд Львова ухвалив постанову про визнання товариства з обмеженою відповідальністю “Юнта” банкрутом і відкрив ліквідаційну процедуру. Ліквідаційна комісія відповідно до законодавства оголосила через засоби масової інформації умови продажу майна банкрута, а саме склад майна, порядок продажу тощо. Після продажу майна банкрута частина вимог кредиторів залишилася незадоволеною, що зафіксовано у звіті ліквідаційної комісії.

Запитання:

1. На яке майно банкрута може бути звернено стягнення з метою задоволення вимог кредиторів?
2. Якими є порядок оцінки і умови реалізації майна банкрута? Чи можливе передання майна банкрута кредитуру в рахунок погашення боргових зобов'язань?
3. Яка черговість задоволення вимог кредиторів передбачена чинним законодавством? Які претензії вважаються погашеними?

Варіант 6

1. Правове регулювання біржової торгівлі.
2. Правове регулювання діяльності природних монополій.
3. Задача.

З вини орендаря сталася пожежа, якою було пошкоджено частину орендованого приміщення. За договором оренди в разі пожежі чи іншого пошкодження майна з вини орендаря він повинен відшкодувати суму орендної плати за час виконання ремонтних робіт, а також вартість ремонтних робіт, що повинні здійснюватись орендодавцем. Однак орендар відмовився відшкодувати збитки.

Запитання:

1. Хто несе ризик випадкової загибелі майна?
2. Чи було завдано майну орендодавця збитків?
3. Чи відповідають законодавству наведені положення договору оренди? Чи задовольнить суд вимоги орендодавця?

Варіант 7

1. Порядок укладення і умови договору купівлі-продажу.
2. Антимонопольне регулювання підприємництва в Україні.
3. Задача.

Між виробничою фірмою “Газель” і громадянином Власенком було укладено договір оренди житлового будинку в одному із селищ Львівської області. На вимогу громадянина сторони вирішили нотаріально посвідчити договір. Через відсутність у селі нотаріальної контори сторони вирішили звернутися до місцевої сільради, оскільки, на їхню думку, посадові особи могли посвідчити такий договір. Але їм було відмовлено з посиланням на ст. 37 Закону України “Про нотаріат”.

Запитання:

1. Чи обов’язково нотаріально посвідчувати договір оренди житлового приміщення, однією зі сторін якого є громадянин?
2. Чи можна здавати в оренду житлове приміщення юридичній особі для здійснення підприємницької діяльності?
3. Чи правомірна відмова посадової особи місцевої сільради посвідчити угоду?

Варіант 8

1. Вимоги до умов, які мають бути передбачені в зовнішньоекономічному договорі.

2. Правова охорона промислової власності в Україні.

3. Задача.

Між ТОВ “Оберіг” і державним підприємством укладено договір оренди складських приміщень строком на один рік. Плату за користування приміщенням передбачалося вносити щомісяця. Оскільки протягом п’яти місяців орендар не сплачував орендних платежів, орендодавець надіслав йому повідомлення про дострокове розірвання договору з вимогою звільнити приміщення. У відповіді орендар повідомляв, що одностороння відмова від виконання зобов’язань заборонена, і погрожував звернутися до суду з позовом про усунення перешкод у користуванні приміщенням.

Запитання:

1. Чи передбачає законодавство випадки дострокового розірвання договору оренди? Чи може таке розірвання відбуватися в односторонньому порядку?

2. Що можна порадити орендодавцю в цій ситуації?

Варіант 9

1. Правове регулювання діяльності приватних підприємств.

2. Правове регулювання лізингу.

3. Задача.

Один із банків Києва звернувся до господарського суду із позовом про визнання неправомірними дій арбітражного керуючого. Неправомірні дії арбітражного керуючого, на думку позивача, полягали в невнесенні вимог банку, які, крім того, частково були забезпечені заставою, до реєстра вимог кредиторів. Заперечуючи проти вимог позивача, арбітражний керуючий пояснив, що не вніс вимоги банку в реєстр тому, що банк не повідомив про свої грошові вимоги до боржника в місячний строк після опублікування оголошення про порушення справи про банкрутство і не надав документів на підтвердження цих вимог.

Запитання:

1. Які повноваження має арбітражний керуючий згідно з чинним законодавством?

2. Який порядок виявлення грошових вимог кредиторів?

3. Який порядок задоволення грошових вимог кредиторів при ліквідаційній процедурі? Яким має бути рішення суду?

Варіант 10

1. Організаційно-правові форми суб'єктів підприємництва.
2. Юридична відповідальність за порушення у сфері комерційної діяльності.
3. Задача.

Учасники ТОВ “Явір” через нерентабельність і велику заборгованість перед кредиторами, передбачаючи фінансовий крах, вирішили ліквідувати товариство. На загальних зборах було прийнято рішення про вихід з товариства усіх учасників одночасно і викуп їх часток власне товариством. Протокол про рішення загальних зборів із затвердженням внесення змін до установчих документів учасники товариства подали до органу реєстрації для внесення змін. Однак орган реєстрації відмовив їм, посилаючись на те, що законодавством не передбачена можливість виходу з товариства одночасно всіх учасників.

Запитання:

1. Який порядок ліквідації господарського товариства?
2. Чи можна “позбавитися” підприємства без його ліквідації шляхом одночасного виходу всіх учасників?
3. Що станеться з товариством, з якого вийдуть усі учасники?

Термінологічний словник

Агентська діяльність (комерційне посередництво) — вид підприємницької діяльності, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє.

Агентська діяльність страхова — вид діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, уповноважених діяти від імені й на підставі доручення одного чи більшої кількості страховиків щодо рекламування, консультування, пропонування страхувальникам страхових послуг і виконання роботи, пов'язаної з укладенням та виконанням договорів страхування (підготовка і укладення договорів страхування, виконання робіт з обслуговування договорів), у тому числі оформлення необхідних документів для своєчасної виплати страхових сум або страхового відшкодування, а також здійснення цих виплат.

Агентська діяльність шипчандлерська — вид господарської діяльності із забезпечення суден закордонного плавання продовольчим та технічним постачанням з метою їх нормальної експлуатації та безпеки мореплавства.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу (ЄС) — процес зближення і поступового приведення законодавства України у відповідність із законодавством ЄС.

Адміністративно-господарські санкції — заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків. До таких заходів належать: вилучення прибутку; адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів); зупинення операцій за рахунками суб'єктів господарювання; застосування антидемпінгових заходів; припинення експортно-імпортних операцій; застосування індивідуального режиму ліцензування; зупинення дії ліцензії

(патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання; скасування державної реєстрації і ліквідація суб'єкта господарювання, інші встановлені законодавством адміністративно-господарські санкції.

Акредитив — форма розрахунків, при якій банк-емітент за дорученням свого клієнта (заявника акредитива) зобов'язаний здійснити платіж третій особі (бенефіціару) за поставлені товари, виконані роботи та надані послуги; надати повноваження іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Акредитована біржа — вид товарної біржі, якій надано відповідним державним органом висновок про відповідність щодо надання послуг з укладення біржових угод купівлі-продажу зерна та продуктів його переробки.

Акцепт — 1. Письмове повідомлення замовником переможця торгів (тендерів), що засвідчує прийняття його тендерної пропозиції і згоду на її оплату. 2. Засвідчена підписом платника (трасата) або іншої особи (посередника в акцепті) згода оплатити переказний вексель у тому вигляді, в якому він пред'явлений до платежу. Акцепт має бути безумовним; написаний на векселі і складатися лише з підпису трасата на лицьовому боці векселя. Акцепт трасата може бути обмежений частиною вексельної суми. Якщо за час від акцепту до моменту пред'явлення векселя до сплати в текст векселя було внесено зміни без згоди акцептанта, останній відповідає згідно з умовами наданого ним акцепту.

Акцепт тендерної пропозиції — прийняття замовником тендерної пропозиції та якщо замовником в установленій у тендерних документах строк подано письмове підтвердження виконавцю в акцепті тендерної пропозиції після визначення його переможцем процедури закупівлі.

Акцептанта — особа, яка підписує вексель і тим самим бере на себе зобов'язання сплатити за переказним векселем (трасат або посередник в акцепті). Акцептанта відповідає згідно з умовами свого акцепту.

Акціонерне товариство — організація, що має статутний фонд, поділений на певну кількість акцій рівної номінальної

вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства.

Акція — цінний папір без встановленого строку обігу, що засвідчує пайову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджує членство в цьому товаристві та право на участь в управлінні ним, дає право на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна акціонерного товариства в разі його ліквідації.

Антидемпінгові заходи — попередні або заключні заходи, що застосовуються відповідно до закону у процесі або за результатами антидемпінгового розслідування.

Антиконкурентні узгоджені дії — узгоджені дії (угоди), що спричинили або можуть спричинити встановлення (підтримання) монопольних цін (тарифів), знижок, надбавок (доплат), націнок; розподіл ринків за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи закупівель, колом споживачів або за іншими ознаками, що призвели або можуть призвести до їх монополізації; усунення з ринку або обмеження доступу на нього продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання.

Антимонопольне законодавство — чинні на територіях держав-учасниць нормативно-правові акти, що містять положення про попередження, обмеження і припинення монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції.

Антимонопольний комітет України — центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, мета діяльності якого полягає в забезпеченні державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності.

Анулювання ліцензії — позбавлення ліцензіата органом ліцензування права на здійснення певного виду господарської діяльності.

Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) — фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, і діє на підставі ухвали господарського суду.

Арбітражні витрати — це витрати, що складаються з державного мита, сум, що підлягають сплаті за здійснення при-

значеної арбітражним судом судової експертизи, послуги перекладача, а також інших витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Асоціація — договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності. Асоціація не має права втручатись у виробничу і комерційну діяльність її учасників.

Асоційована компанія (підприємство) — організація, на яку істотно впливає інвестор і яка не є ні дочірньою компанією, ні спільним підприємством інвестора. Значний вплив означає, що інвестор прямо або через дочірні компанії володіє 20 % або більшою часткою капіталу компанії. Значний вплив виявляється також тоді, коли інвестор (банк) прямо або через дочірні компанії володіє менш ніж 20 % капіталу компанії, але при цьому виконуються такі умови: інвестор (банк) має представників у раді директорів або аналогічному керівному органі компанії; інвестор (банк) бере участь у визначенні стратегії та операцій компанії; здійснюється багато операцій між інвестором (банком) і компанією; здійснюється обмін керівним персоналом між інвестором (банком) та компанією; інвестор (банк) надає компанії суттєву технічну або комерційну інформацію.

Банкрутство — встановлена господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Бартерна (товарообмінна) операція в галузі зовнішньоекономічної діяльності — вид експортно-імпортних операцій, оформлених єдиним договором між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України й іноземним суб'єктом господарської діяльності, що передбачає збалансований за вартістю обмін товарами, не опосередкований рухом грошових коштів у готівковій або безготівковій формі.

Бар'єри виходу з ринку — обставини, що перешкоджають (обмежують) суб'єктам господарювання, які діють на певному ринку, залишити його з метою знайти на інших товарних ринках покупців (продавців) у зв'язку з труднощами реалізації того, у що було вкладено капітал.

Бар'єри вступу на ринок — обставини, що перешкоджають новим суб'єктам господарювання почати конкурувати на рів-

них із суб'єктами господарювання, що вже діють на певному товарному ринку.

Бенефіціар — кінцевий одержувач фінансових ресурсів згідно з відповідним договором з МФО, що є юридичною особою, суб'єктом підприємницької діяльності, представницьким органом місцевого самоврядування або виконавчим комітетом ради згідно з чинним законодавством України.

Біржова торгівля — організоване укладення цивільно-правових угод, що спричиняють зміну права власності на цінні папери з обов'язковою наявністю в організатора торгівлі єдиного торговельного залу і правил торгівлі для осіб, які мають виключне право на укладення цих угод за власний рахунок для іншої особи.

Біржове брокерське місце — засвідчене відповідним договором право на здійснення біржової торгівлі у встановленому порядку.

Біржовий ринок — оптовий ринок цінних паперів з обмеженим колом відомих учасників, для яких встановлено правила допуску до торгівлі цінними паперами, правила здійснення біржових угод та процедури вирішення спірних питань.

Благодійна діяльність — добровільна безкорислива діяльність благодійних організацій, що не передбачає одержання прибутків.

Боржник — суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати.

Брокер — фізична особа, яка є уповноваженою особою брокерської контори або учасника торговельно-інформаційної системи, яка здійснює цивільно-правові угоди щодо цінних паперів, що передбачають оплату цінних паперів проти їх поставки новому власнику на підставі договорів доручення чи комісії за рахунок своїх клієнтів.

Брокерська діяльність — професійна діяльність суб'єктів підприємницької діяльності на користь страхувальника або

перестраховувальника (цедента), спрямована на визначення його потреби в отриманні страхових послуг, консультуванні, поданні допомоги в розробці умов договору страхування, пошуку страховиків, які відповідають вимогам страхувальника, веденні переговорів та укладенні договорів страхування за дорученням страхувальника, здійсненні розрахунків за договорами страхування, підготовці документів для врегулювання питання про збитки в разі настання страхового випадку.

Валюта України — грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також кошти на рахунках у внесках в банківських та інших кредитно-фінансових установах на території України, що вилучені з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу.

Валюта ціни — будь-яка валюта, в якій згідно з умовами договору встановлюється ціна товару.

Валютні цінності — матеріальні об'єкти, визначені законодавством України про валютне регулювання як засоби валютно-фінансових відносин.

Варант — різновид опціону на купівлю, що випускається емітентом разом з власними привілейованими акціями чи облігаціями і надає його власнику право на придбання простих акцій цього емітента протягом певного періоду за певною ціною.

Варіаційна маржа — грошова сума, яка має бути нарахована на кліринговий рахунок учасника біржової торгівлі терміновими контрактами або списана з цього рахунка за підсумками клірингу щодо кожного біржового дня (торговельної сесії).

Вартість об'єкта експертної оцінки — вірогідна ціна, за яку об'єкт може бути проданий на конкурентній основі за соціально-економічних умов, що склалися на момент приватизації.

Ввезення в Україну і вивезення з України — фактичне переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів.

Вексель — цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку певну суму грошей власнику векселя (векселетримачу).

Верифікація — експериментальна перевірка достовірності даних.

Вид господарської діяльності — діяльність, що з'являється в разі об'єднання ресурсів (устаткування, технологічних засобів, сировини, матеріалів, робочої сили) з метою створення виробництва певної продукції або надання послуг; може складатися з одного простого процесу або охоплювати кілька процесів, кожний з яких належить до певної категорії класифікації.

Виключна (морська) економічна зона — морські райони, що зовні прилягають до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, що належать Україні. Ширина виключної (морської) економічної зони становить до 200 морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що й територіальне море України.

Виключне право — майнове право особи, яка має щодо твору, виконання, постановки, передачі, організації мовлення, фонограми чи відеограми авторське право і/або суміжні права на використання цих об'єктів авторського права і/або суміжних прав лише нею і на видачу лише цією особою дозволу чи заборони їх використання іншим особам у межах строку, встановленого законом.

Виконавець робіт — штатний співробітник суб'єкта господарювання, спеціаліст відповідної кваліфікації, який залежно від посадових функцій здійснює конкретну роботу у складі підрозділу (проектант, електромонтажник, зварювальник тощо).

Вина — психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків, виражене у формі умислу або неосторожності.

Винагорода — оплата творчої праці авторів винаходів, раціоналізаторських пропозицій, а також плата за використання винаходу, раціоналізаторської пропозиції.

Винахід — технологічне (технічне) рішення, що відповідає умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню і промисловій придатності).

Винахід, корисна модель — результат творчої діяльності людини в будь-якій галузі технології. Об'єктом винаходу може

бути продукт, пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини, спосіб. Об'єктом корисної моделі може бути конструктивне виконання пристрою.

Винахідницька робота — науково-дослідна діяльність зі створення технологічних (технічних) рішень, що відповідають умовам патентоспроможності, а також цілеспрямована діяльність, що здійснюється у військових частинах, військових навчальних закладах, установах, організаціях та підприємствах Збройних Сил України щодо стимулювання створення та освоєння принципово нових об'єктів техніки з урахуванням останніх досягнень винахідництва, а також із захисту державних інтересів і прав авторів при патентуванні та використанні службових винаходів.

Відокремлення — різновид реорганізації, згідно з яким юридична особа виокремлюється зі складу іншої, що продовжує функціонувати; до нового суб'єкта переходять майнові права і обов'язки реорганізованої юридичної особи відповідно до окремого балансу.

Випуск цінних паперів — зареєстрована у встановленому порядку сукупність цінних паперів одного емітента з одним державним реєстраційним номером, що можуть мати різні умови емісії, але надають однакові права.

Вироблена продукція — загальний обсяг продукції, виробленої відповідно до угоди про розподіл продукції і доставленої до пункту призначення.

Виробник — організація, що несе відповідальність за виробництво, поставку та забезпечення відповідності типовій конструкції кожного виготовленого нею екземпляра продукції.

Виробник реклами — особа, яка повністю або частково здійснює виробництво реклами.

Виробництво (виготовлення) — пов'язана з випуском продукції діяльність, що включає всі стадії технологічного процесу, а також реалізацію продукції власного виробництва.

Витрати — зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Витрати виробництва — виражені у грошовій формі поточні витрати підприємства на виробництво (надання певних послуг).

Відкрита (індивідуальна) ліцензія — дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду (але не менш як один місяць) з визначенням його загального обсягу.

Відкрите акціонерне товариство — вид акціонерного товариства, акції якого можуть розповсюджуватися шляхом відкритої підписки і купівлі-продажу на біржах.

Відкриті торги (тендер) — спосіб продажу активів платника податків, згідно з яким переможцем визнається учасник торгів за підсумками відкритого розгляду і обговорення тендерних пропозицій.

Відокремлені підрозділи — структурні підрозділи та одиниці юридичних осіб (філії, представництва, відділення тощо), які виробляють продукцію, реалізують товари (виконують роботи, надають послуги), а також здійснюють інші операції і не мають статусу юридичної особи.

Відчуження майна — передання права власності на державне майно, яке перебуває на балансі суб'єкта підприємницької діяльності, іншим юридичним чи фізичним особам шляхом його продажу за грошові кошти.

Вітчизняний виробник — суб'єкт підприємництва — резидент, який здійснює виробництво товарів, виконує роботи чи надає послуги на території України.

Власник юридичної особи та/або уповноважений власником орган — учасники (засновники) господарського товариства, загальні збори акціонерного товариства, засновники організації, інші особи або органи, у компетенцію яких входить прийняття рішень про призначення (обрання) посадових осіб.

Галузь народного господарства — сукупність виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види виробничої діяльності.

Господарська діяльність — 1. Будь-яка діяльність, у тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що мають форму товару. 2. Будь-яка діяльність особи, спрямована на отримання доходу

у грошовій, матеріальній або нематеріальній формі, за умови, що безпосередня участь такої особи в організації цієї діяльності є регулярною, постійною і суттєвою. Під безпосередньою участю розуміється діяльність особи через її постійні представництва, філіали, відділення, інші відокремлені підрозділи, а також через довірену особу, агента або будь-яку іншу особу, яка діє від імені та на користь першої особи.

Господарська одиниця — стаціонарний або пересувний об'єкт, зокрема транспортний засіб, де реалізуються товари чи надаються послуги і здійснюються розрахункові операції.

Господарська одиниця за межами України — дочірнє, асоційоване, спільне підприємство, філія, представництво або інший підрозділ підприємства, що перебуває або здійснює господарську діяльність за межами України.

Господарська операція — дія або подія, що викликає зміни у структурі активів і зобов'язань, власному капіталі підприємства.

Господарський суд — незалежний орган, який вирішує будь-які господарські спори, що виникають між юридичними особами, державними та іншими органами, а також розглядає справи про банкрутство.

Господарське зобов'язання — вид зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником відносин у сфері господарювання на підставах, що передбачені законом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити на користь іншого суб'єкта певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо) або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Господарське об'єднання — добровільне об'єднання юридичних осіб, створене ними з метою координації діяльності, забезпечення захисту їхніх прав, обстоювання спільних інтересів у державних та інших органах, а також у міжнародних організаціях.

Готова продукція — це продукт, вироблений з використан-

ням давальницької сировини і визначений як кінцевий у контракті між замовником і виконавцем.

Граничний обсяг споживання електроенергії — обсяг споживання електроенергії, який визначається для споживачів постачальником електроенергії за регульованим тарифом відповідно до порядку, встановленого відповідними нормативно-правовими актами.

Граничні нормативи утворення — граничний обсяг забруднюючих речовин, що утворюються при експлуатації окремих типів технологічного чи іншого обладнання і відводяться в атмосферне повітря, який встановлюється з урахуванням сучасних технічних можливостей, прогресивних маловідходних технологій, комплексного використання сировини, удосконаленого газоочисного обладнання тощо.

Громадська організація — об'єднання громадян для задоволення і захисту законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.

Громадське харчування — сукупність підприємств різних організаційно-правових форм господарювання і власності, громадян-підприємців, які займаються виробництвом, реалізацією та організацією споживання кулінарної продукції, борошняних кондитерських та булочних виробів.

Громадські послуги — послуги (муніципальні), що надаються органами місцевого самоврядування територіальній громаді, громадянам з метою задоволення їхніх потреб.

Громадські роботи — суспільно корисні роботи, які безоплатно виконує засуджений у вільний від роботи чи навчання час і вид яких визначають органи місцевого самоврядування.

Громадяни — фізичні особи: громадяни України, іноземці, особи без громадянства. Громадяни України:

- громадяни колишнього СРСР, які на момент проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) постійно проживали на території України;
- особи, які на момент набрання чинності Законом України “Про громадянство України” (13 листопада 1991 р.) постійно проживали в Україні незалежно від раси, кольору шкі-

ри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак і які не є громадянами інших держав;

- особи, які народились або постійно проживали на території України, а також їхні нащадки (діти, онуки), якщо вони на 13 листопада 1991 р. проживали за межами України, не перебувають у громадянстві інших держав і до 31 грудня 2004 р. подали у встановленому законом порядку заяву про визначення своєї належності до громадянства України (п. 3 ст. 2 Закону із змінами, внесеними 23 березня 2000 р.);

- особи, які набули громадянство України відповідно до закону.

Грошові кошти, розрахунки та інші активи — розрахунки з дебіторами; короткострокові фінансові вкладення — фінансові вкладення на строк до одного року; грошові кошти — кошти в касі, на розрахунках, валютному та інших рахунках в установах банків, інші грошові кошти; інші оборотні активи.

Грошово-кредитна політика — комплекс заходів у сфері грошового обігу і кредиту, спрямованих на регулювання економічного розвитку, стримування інфляції і забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення і вирівнювання платіжного балансу.

Грубе порушення ліцензійної угоди — одноразове порушення ліцензійних умов, яке свідчить про явне і умисне нехтування вимог угоди з боку ліцензіата, що призвело до значної шкоди, заподіяної державі, навколишньому природному середовищу, юридичним чи фізичним особам.

Давальницька сировина — сировина, матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби, енергоносії, ввезені на митну територію України іноземним замовником (чи закуплені іноземним замовником за іноземну валюту в Україні) або вивезені за її межі українським замовником для використання у виробленні готової продукції. Така сировина не може бути придбана іноземним замовником на митній території України за національну валюту України або отримана ним у результаті здійснення інших операцій, у тому числі товарообмінних. Право власності на давальницьку сировину на кожному етапі її пе-

реробки, а також на вироблену з неї готову продукцію має замовник.

Дані особистого характеру — будь-яка інформація, що стосується конкретно визначеної особи або особи, яка може бути конкретно визначеною (суб'єкт даних).

Дата операції (дата угоди) — день здійснення операції, тобто виникнення прав (активів) або зобов'язань.

Дата подання фінансової звітності підприємством — день фактичного передання звітності за належністю, а в разі надсилення її поштою — день одержання адресатом звітності, зазначений на штемпелі підприємства зв'язку, що обслуговує адресата.

Дата припинення ведення реєстру власників іменних цінних паперів — день, визначений емітентом згідно з вимогами відповідного Положення, після якого не виконується жодних операцій у системі реєстру власників іменних цінних паперів.

Дата реорганізації підприємства — момент оформлення відокремлювального акта (у разі відокремлення чи поділу підприємства) або передавального (у разі злиття, приєднання та перетворення підприємства).

Дебітор — юридична та фізична особа, яка внаслідок минулих подій заборгувала підприємству певну суму грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Дебіторська заборгованість — сума боргів, що належить підприємству, організації, установі, від юридичних або фізичних осіб.

Деклараційний патент на винахід — різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи і експертизи на локальну новизну заявки на винахід.

Деклараційний патент на корисну модель — різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель.

Декларування — заявлення митному органу в установленій формі відомостей про товари (вантажі) та інші предмети, що переміщуються через митний кордон України.

Делеговані повноваження — повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад.

Делеговані функції, повноваження — функції, повноваження (права і обов'язки), яких набуває певний суб'єкт (орган чи посадова особа) шляхом передання йому для виконання від іншого суб'єкта за власним рішенням останнього або на підставі норми закону. Делегування означає, як правило, передання функцій, повноважень на певний час із збереженням у делегуючого суб'єкта права повернути їх до власного виконання. Водночас делегуючий суб'єкт набуває право контролю за станом і наслідками виконання делегованих функцій, повноважень; він може також фінансувати з власних коштів їх здійснення, передавати в користування необхідні для цього майнові об'єкти.

Дематеріалізація випуску цінних паперів — комплекс дій з переведення випуску цінних паперів у бездокументарну форму.

Демпінг — ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, що заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару.

Демпінгова маржа — сума, на яку нормальна вартість перевищує експортну ціну.

Деномінація акцій — зміна номінальної вартості всіх випущених одним емітентом акцій, що супроводжується їх дрібненням або консолідацією.

Депозитарій — 1. Юридична або фізична особа, що створюється у формі відкритого акціонерного товариства, учасниками якого є щонайменше десять зберігачів, і яка здійснює виключно депозитарну діяльність. При цьому частка одного учасника у статутному фонді депозитарію не може перевищувати двадцяти п'яти відсотків цього фонду. 2. Юридична особа, що здійснює зберігання цінних паперів (сертифікатів цінних паперів) та/або облік прав власності як локальний депозитарій чи зберігач цінних паперів (національний і локальні депозитарії, а також зберігачі цінних паперів).

Депозитарій інвестиційного фонду — юридична особа, яка здійснює відповідальне зберігання активів, обслуговування операцій з активами інвестиційного фонду і облік руху активів на підставі депозитного договору.

Депозитарій Національного банку — це структурні підрозділи Національного банку, які здійснюють депозитарну діяльність і можуть здійснювати кліринг, а також розрахунки за договорами про операції з цінними паперами.

Депозитарій цінних паперів — юридична особа, яка здійснює виключно депозитарну діяльність і може здійснювати кліринг та розрахунки за угодами про цінні папери.

Депозитарна діяльність — надання послуг зі зберігання цінних паперів незалежно від форми їх випуску, відкриття та ведення рахунків у цінних паперах, обслуговування операцій на цих рахунках (включаючи кліринг і розрахунки за угодами про цінні папери) і обслуговування операцій емітента з випущених ним цінних паперів.

Депозитарний договір — договір між зберігачем і вибраним ним депозитарієм, згідно з яким депозитарій веде для зберігача рахунки в цінних паперах, на яких відбиваються операції з цінними паперами, переданими зберігачем.

Депозитарний облік — облік цінних паперів на рахунках власників цінних паперів у зберігачів або облік на рахунках у цінних паперах, який здійснює депозитарій для зберігачів та емітентів.

Депозитарні активи — випущені в документарній формі знерухомлені цінні папери, глобальні сертифікати цінних паперів, що підтверджують випуск цінних паперів у бездокументарній формі, які передані на зберігання у депозитарій, записи депозитаріїв на кореспондентських рахунках у цінних паперах в інших депозитаріях, крім власних, а також записи зберігачів про депоновані до депозитарію на зберігання знерухомлені та/або бездокументарні цінні папери.

Дерегулювання — сукупність заходів, спрямованих на зменшення втручання державних органів у підприємницьку діяльність, усунення правових, адміністративних, економічних та організаційних перешкод у розвитку підприємництва. До цих

заходів належать спрощення порядку створення, реєстрації і ліквідації суб'єктів підприємницької діяльності; скорочення переліку видів підприємницької діяльності, що підлягають ліцензуванню і патентуванню, потребують одержання сертифікатів і будь-яких інших дозволів на здійснення підприємницької діяльності; лімітування перевірок і контролю за діяльністю суб'єктів підприємництва; спрощення процедури митного оформлення вантажів при здійсненні експортно-імпортних операцій; забезпечення послідовності й стабільності нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Державна акціонерна компанія — відкрите акціонерне товариство, в якому державі належить пакет акцій, що відповідно до законодавства забезпечує правомочність рішень загальних зборів акціонерів.

Державна власність в Україні — загальнодержавна власність і власність адміністративно-територіальних одиниць (комунальна власність).

Державна система правової охорони інтелектуальної власності — установа і сукупність експертних, наукових, освітніх, інформаційних та інших державних закладів відповідної спеціалізації, що входять у сферу управління установи.

Державна таємниця (секретна інформація) — вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки й охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України і які визнані у встановленому законодавством порядку державною таємницею й підлягають охороні державою.

Державне замовлення — засіб державного регулювання економіки шляхом формування на контрактній (договірній) основі складу й обсягів продукції, необхідної для державних потреб, розміщення державних контрактів на її поставку (закупівлю) серед підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності України всіх форм власності.

Державне мито — грошовий збір, що справляється в судових та арбітражних органах, органах державного нотаріату, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закор-

донних справ України, Державного патентного відомства України, міських, сільських та селищних рад народних депутатів та інших передбачених законодавством України органах за вчинення ними окремих дій і видання документів.

Державне підприємство — організація, заснована на загальнодержавній власності.

Державне підприємство комунальне — підприємство, засноване на власності адміністративно-територіальних одиниць.

Державне прогнозування економічного і соціального розвитку — науково обґрунтоване передбачення напрямків розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного та соціального розвитку. Прогноз економічного та соціального розвитку є засобом обґрунтування вибору певної стратегії і прийняття конкретних рішень органами законодавчої та виконавчої влади, а також органами місцевого самоврядування з регулювання соціально-економічних процесів.

Державне регулювання ринку цінних паперів — здійснення державою комплексних заходів упорядкування, контролю й нагляду за ринком цінних паперів та їх похідних і запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері.

Державний контракт — договір, укладений державним замовником від імені держави з виконавцем державного замовлення, в якому визначаються економічні та правові зобов'язання сторін і регулюються відносини замовника і виконавця.

Державний орган з питань сертифікації і реєстрації — юридично узаконений на державному рівні орган, який має право бути членом відповідних міжнародних чи регіональних організацій із сертифікації.

Державний реєстр патентів і деклараційних патентів України на винаходи — сукупність офіційних відомостей про державну реєстрацію патентів України на винаходи і деклараційних патентів України на винаходи, які постійно зберігаються на електронному та паперовому носіях. Цей реєстр формує

Державний департамент інтелектуальної власності, що діє у складі Міністерства освіти і науки України.

Державний реєстр патентів України на промислові зразки — сукупність офіційних відомостей про державну реєстрацію патентів України на промислові зразки, які постійно зберігаються на електронному та паперовому носіях. Цей реєстр формує Державний департамент інтелектуальної власності, що діє у складі Міністерства освіти і науки України.

Державний реєстр прав на нерухоме майно — державна інформаційна система відомостей про права, об'єкти та суб'єкти прав на нерухоме майно.

Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг — сукупність офіційних відомостей про державну реєстрацію знаків для товарів і послуг, які постійно зберігаються на електронному та паперовому носіях. Цей реєстр формує Державний департамент інтелектуальної власності, що діє у складі Міністерства освіти і науки України.

Державний реєстр України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів — сукупність офіційних відомостей про кваліфіковані зазначення походження КЗП товарів та/або осіб, які мають право на використання зареєстрованих КЗП товарів, що постійно зберігаються на електронному і паперовому носіях.

Державні гарантії захисту інвестицій — система спрямованих на захист інвестицій правових норм, що не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Такі гарантії не можуть бути скасовані або звужені щодо інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій.

Державні капітальні вкладення — спрямовані на створення і відновлення основних фондів інвестиції, джерелом фінансування яких є кошти Державного бюджету, державних підприємств та організацій, а також місцевих бюджетів.

Державні капітальні вкладення централізовані — інвестиції, що спрямовані на створення й відновлення основних фон-

дів і фінансуються за рахунок коштів державного бюджету та бюджетних позичок.

Державні кошти — кошти Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів, державних цільових фондів, Пенсійного фонду України, а також державні кредитні ресурси.

Державні цінні папери — визначені законодавством боргові зобов'язання, що емітуються державою в особі її уповноважених органів і в порядку, визначеному чинним законодавством України.

Джерело інформації — передбачені або встановлені законом носії інформації (документи та ін.), які становлять матеріальні об'єкти, що зберігають інформацію, а також повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи.

Дивіденд — частина прибутку акціонерного товариства, яка розподіляється між акціонерами у вигляді доходу відповідно до кількості й видів акцій, що їм належать.

Дивіденди — прибуток, отриманий підприємством від здійснення корпоративних прав, включаючи доходи, нараховані у вигляді процентів на акції або на внески до статутних фондів, за винятком доходів, отриманих від торгівлі корпоративними правами, і доходів від операцій з борговими зобов'язаннями й вимогами.

Дилер — фізична особа, яка є уповноваженим представником брокерської контори або учасником торговельно-інформаційної системи, що здійснює цивільно-правові угоди з цінних паперів, які передбачають оплату цінних паперів проти їх поставки новому власнику від власного імені та за власним коштом з метою перепродажу третім особам.

Дискримінація підприємців органами влади і управління — заборона створення нових підприємств чи інших організаційних форм підприємництва в будь-якій сфері діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво певних видів товарів з метою обмеження конкуренції, примушування підприємців до вступу в асоціації, концерни, міжгалузеві, регіональні та інші об'єднання підприємств, а також до пріоритетного укладення догово-

рів, першочергової поставки товарів певним споживачам, прийняття рішень про централізований розподіл товарів, що призводить до монопольного становища на ринку, встановлення заборони на реалізацію товарів з одного регіону республіки в інший, надання окремим підприємцям податкових та інших пільг, які ставлять їх у привілейоване становище щодо інших підприємців, що призводить до монополізації ринку певного товару, обмеження прав підприємців щодо придбання та реалізації товарів, встановлення заборон чи обмежень відносно окремих підприємців або груп підприємців.

Дискредитація суб'єкта господарювання — поширення в будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання, які завдали або могли завдати шкоди його діловій репутації.

Дії в інтересах підприємства — дії працівника, які не входять в його виробниче завдання чи у прямі обов'язки. Наприклад, подання допомоги іншому працівнику, дії з попередження можливих аварій або рятування людей та майна підприємства.

Ділова репутація — сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності такої особи, її порядність і відповідність її діяльності вимогам закону.

Діяльність друкованих засобів масової інформації — збирання, створення, редагування, підготовка інформації до друку й видання друкованих засобів масової інформації з метою її поширення серед читачів.

Діяльність з ведення реєстру власників іменних цінних паперів (реєстраторська діяльність) — професійна діяльність на ринку цінних паперів з отриманням дозволу Комісії, що включає збирання, фіксацію, обробку, зберігання та надання даних, які становлять систему реєстру власників іменних цінних паперів, щодо іменних цінних паперів, їх емітентів та власників, а також виконання інших функцій.

Діяльність з управління цінними паперами — діяльність, яку здійснює банк від свого імені за винагороду на підставі відповідного договору протягом визначеного терміну з управлін-

ня портфелем цінних паперів, що визначені цим договором і належать на правах власності іншій особі, в інтересах цієї особи або визначених цією особою третіх осіб.

Добровільні пожертвування — 1. Внески підприємств або громадян на загальносуспільні потреби, а також до неприбуткових організацій, створених згідно із законодавством про об'єднання громадян. Зокрема, це внески в Державний бюджет України та місцеві бюджети, якщо вони використовуються в межах загальних асигнувань бюджету і не пов'язані прямо чи побічно зі збільшенням прибутку таких підприємств або громадян; внески в неприбуткові організації, створені з метою здійснення релігійної, екологічної, оздоровчої, культурної, освітньої, наукової та благодійної діяльності, якщо ця діяльність не пов'язана прямо чи побічно зі збільшенням прибутку цих підприємств або громадян та доходи таких неприбуткових організацій формуються виключно з добровільних пожертвувань. 2. Кошти, одержувані закладами і установами освіти та науки, що повністю або частково фінансуються з бюджету на здійснення діяльності, передбаченої їх статутними документами. 3. Кошти, одержувані релігійними організаціями від здійснення діяльності, передбаченої їх статутними документами.

Добровільне страхування — вид страхування, що здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови і порядок здійснення такого страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог закону. Конкретні умови страхування визначаються при укладенні договору страхування відповідно до законодавства.

Доброчинна, благодійна діяльність — діяльність, пов'язана з поданням допомоги та підтримки тим, хто її потребує, виходячи із загальнолюдських принципів гуманності та взаємодопомоги, яка здійснюється виключно безкорисливо (без мети одержання прибутку чи іншої вигоди).

Довгостроковий договір (контракт) — будь-який договір на виготовлення, будівництво, встановлення або монтаж матеріальних цінностей, що входять до складу основних фондів замовника або складових таких основних фондів, а також на створення нематеріальних активів, пов'язаних із виготовлен-

ням, будівництвом, встановленням або монтажем (послуг типу “інжиніринг”, науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт та розробок) цих цінностей, за умови, що такий контракт не планується завершити раніше ніж через дев’ять місяців з моменту здійснення перших витрат або отримання авансу (передоплати).

Доведення до банкрутства — умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення власником або посадовою особою суб’єкта підприємницької діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб’єкта підприємницької діяльності, якщо це завдало істотної шкоди державним чи громадським інтересам або охоронюваним законом правам та інтересам кредиторів

Довірена особа клієнта — фізична особа (член сім’ї, працівник клієнта — юридичної особи та ін.), визначена в договорі між емітентом і клієнтом, якій клієнт довірив виконувати операції з платіжною картою за рахунок частини або всіх коштів з його карткового рахунка.

Довіреність — письмове уповноваження, яке видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами.

Довірче товариство — товариство з додатковою відповідальністю, яке здійснює представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірителями майна щодо реалізації їх прав власників. Майном довірителя є кошти, цінні папери і документи, які засвідчують право власності довірителя.

Договір — усна чи письмова угода між споживачем і продавцем (виконавцем) про якість, терміни, ціну та інші умови, за якими здійснюються купівля-продаж, роботи та послуги. Письмова угода може оформлюватися квитанцією, товарним чи касовим чеком, квитком, путівкою, талоном або іншими документами.

Договір дарування — вид договору, згідно з яким одна сторона передає безоплатно другій стороні майно у власність.

Договір добровільного страхування — вид договору, згідно з яким страхова організація зобов’язується при настанні зазначеної в договорі події (страхового випадку) за майновим стра-

хуванням відшкодувати страхувальнику або іншій особі, на користь якої укладено договір, понесену шкоду (виплатити страхове відшкодування) у межах обумовленої в договорі суми (страхової суми), а коли майно застраховане не в повній вартості — відповідну частину шкоди, якщо інше не передбачено правилами страхування; за особистим страхуванням — сплатити страхувальнику або іншій особі, на користь якої укладено договір, обумовлену в договорі страхову суму незалежно від належних йому сум за державним соціальним страхуванням, соціальним забезпеченням і сум, належних у порядку відшкодування шкоди.

Договір довгострокового страхування життя — договір страхування життя строком на 10 років і більше, який містить умову сплати страхових внесків (платежів, премій) протягом не менше 5 років і передбачає страхову виплату, якщо застрахована особа дожила до закінчення строку дії договору або досягла віку, визначеного договором. Такий договір не може передбачати часткових виплат протягом перших 10 років його дії, крім тих, що здійснюється в разі настання страхових випадків, пов'язаних зі смертю застрахованої особи або нещасним випадком чи хворобою застрахованої особи, що призвели до повної стійкої втрати нею працездатності.

Договір доручення — вид договору, згідно з яким одна сторона (повірений) зобов'язується виконати від імені й за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії.

Договір комісії — вид договору, згідно з яким одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням другої сторони (комітента) за винагороду вчинити одну або кілька угод від свого імені за рахунок комітента.

Договір концесії (концесійний договір) — вид договору, відповідно до якого уповноважений орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування (концесіодавець) надає на платній та строковій основі суб'єкту підприємницької діяльності (концесіонеру) право створити (побудувати) об'єкт концесії чи суттєво поліпшити його та/або здійснювати його управління (експлуатацію) відповідно до цього закону з метою задоволення громадських потреб.

Договір купівлі-продажу — вид договору, згідно з яким продавець зобов'язується передати майно у власність покупцю, а покупець — прийняти майно і сплатити за нього певну грошову суму.

Договір лізингу (лізинговий контракт) — укладена в письмовій формі угода між лізингодавцем і лізингоодержувачем, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків у зв'язку з предметом лізингу.

Договір майнового найму — вид договору, згідно з яким наймодавець зобов'язується надати наймачу майно в тимчасове користування за плату.

Договір міни — вид договору, згідно з яким між сторонами здійснюється обмін одного майна на інше.

Договір на здійснення незалежної оцінки майна — договір між замовником оцінки і експертом, визначеним на конкурсних засадах у порядку, встановленому Фондом державного майна, відповідно до якого експерту доручається здійснити незалежну оцінку майна.

Договір обов'язкового страхування — вид договору, згідно з яким страхова організація при настанні передбаченої законом події (страхового випадку) відшкодовує страхувальнику або іншій особі, якій належить застраховане майно, понесену нею шкоду: при повній загибелі майна — у повній сумі страхового забезпечення, а при частковому пошкодженні — у розмірі відповідної частини страхового забезпечення. При цьому страхувальник зобов'язаний вносити встановлені страхові платежі.

Договір оренди землі — угода сторін про взаємні зобов'язання, відповідно до яких орендодавець за плату передає орендарю у володіння і користування земельну ділянку для господарського використання на обумовлений договором строк.

Договір перевезення вантажу — вид договору, згідно з яким транспортна організація (перевізник) зобов'язується доставити ввірений їй відправником вантаж до пункту призначення і видати його управомоченій на одержання вантажу особі (одержувачу), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату.

Договір підряду — вид договору, згідно з яким підрядчик зобов'язується виконати на власний ризик певну роботу за завданням замовника з його або своїх матеріалів, а замовник зобов'язується прийняти й оплатити виконану роботу.

Договір позики — вид договору, згідно з яким одна сторона (позикодавець) передає другій стороні (позичальнику) у власність (в оперативне управління) гроші або речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцю таку ж суму грошей або кількість речей такого самого роду і якості.

Договір поставки — вид договору, згідно з яким організація-постачальник зобов'язується передати в певні строки або строк організації-покупцю (замовнику) у власність (в оперативне управління) певну продукцію за обов'язковим для обох організацій плановим актом розподілу продукції; організація-покупець зобов'язується прийняти продукцію і оплатити її за встановленими цінами.

Договір про надання страхових агентських послуг (агентська угода) — письмова угода між страховиком і страховим агентом, де визначаються права й обов'язки сторін щодо порядку укладення, обслуговування та виконання договорів страхування, порядок внесення страхових платежів, умови здійснення взаєморозрахунків, відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов зазначеної угоди, інші умови за згодою сторін.

Договір про надання страхових брокерських послуг (брокерська угода) — письмова угода між страхувальником і страховим брокером, де визначаються права й обов'язки сторін, порядок і умови набрання чинності договором страхування, що укладається при посередництві страхового брокера, порядок внесення страхових платежів та інформування страхувальника про набрання чинності договором страхування, умови здійснення взаєморозрахунків, відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов зазначеної угоди, інші умови за згодою сторін.

Договір про спільну діяльність — вид договору, згідно з яким сторони зобов'язуються діяти спільно для досягнення

спільної господарської мети, як-от: будівництво і експлуатація міжколгоспного або державно-колгоспного підприємства чи установи (що не передаються в оперативне управління організації, яка є юридичною особою); будування водогосподарських споруд і пристроїв; будівництво шляхів, спортивних споруд, шкіл, пологових, житлових будинків та ін.

Договір схову — угода, за якою одна сторона (охоронець) зобов'язується зберігати передане їй другою стороною майно і повернути його цілим.

Договір чартеру — угода між фрахтувальником і авіаперевізником про виконання чартерного рейсу.

Документ контролю за доставкою товарів — документ (попередня вантажна митна декларація, попередня декларація на підакцизні товари, попереднє повідомлення та ін.), що містить відомості про переміщувані товари, відправника, одержувача тощо і потрібний для здійснення контролю за переміщенням цих товарів між митницями.

Документарна форма цінного папера — сертифікат цінних паперів, що містить реквізити відповідного виду цінних паперів певної емісії, дані про кількість цінних паперів і засвідчує сукупність прав, наданих цими цінними паперами.

Домінуюче положення — виключне положення суб'єкта господарювання на товарному ринку, що дає йому змогу самостійно або спільно з іншими суб'єктами господарювання диктувати умови споживачам і/або конкурентам, ускладнювати доступ на ринок іншим суб'єктам господарювання чи в інший спосіб обмежувати конкуренцію.

Досудова санація — система заходів відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інвестор з метою запобігання банкрутству боржника шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів згідно із законодавством до початку порушення провадження у справі про банкрутство.

Досягнення неправомірних переваг у конкуренції — отримання таких переваг відносно іншого господарюючого суб'єк-

та (підприємця) шляхом порушення чинного законодавства, що підтверджено рішенням наділеного відповідною компетенцією державного органу.

Дотація — кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття для покриття витрат на заробітну плату осіб, працевлаштованих за направленням державної служби зайнятості, надані роботодавцю, що створює додаткові робочі місця для працевлаштування безробітних.

Доходи — 1. Сума коштів або вартість майна, отримана (нарахована) платником податку від продажу, обміну або інших способів відчуження цінних паперів та деривативів, збільшена на вартість будь-яких матеріальних цінностей чи нематеріальних активів, що передаються платнику податку у зв'язку з таким продажем, обміном або відчуженням. 2. Суми, що отримуються від інвестицій або у зв'язку з ними, включаючи прибуток, дивіденди, відсотки, доходи від приросту капіталу, роялті, управлінські, технічні та інші ставки або доходи натурою, реінвестовані надходження та прибуток від капіталу. 3. Збільшення економічних вигод протягом звітного періоду у формі припливу або збільшення активів чи зменшення зобов'язань, що спричинюють збільшення капіталу і не є внесками акціонерів. 4. Будь-яка економічна вигода, одержана внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передує легалізації (відмиванню доходів), яка може складатися з матеріальної власності чи власності, вираженої у правах, і включає рухоме чи нерухоме майно та документи, які підтверджують право на таку власність або частку в ній.

Доходи з авторських прав і ліцензій (роялті) — платежі будь-якого виду, одержані у вигляді винагород за використання або надання права використання авторських прав на будь-які твори літератури, мистецтва, науки, включаючи кінофільми, записи для радіомовлення і телебачення, відеокасети, на будь-який патент, товарний знак, креслення або моделі, схеми, комп'ютерні програми, секретні формули або процес, або за використання чи надання права використання промислового, комерційного або наукового обладнання, або за інформацію про промисловий, комерційний або науковий досвід (ноу-хау).

Дочірна компанія (підприємство) — організація, що контролюється іншою компанією. Контроль передбачає, що материнська компанія (банк) прямо або через дочірні компанії володіє 50 % або більшою часткою капіталу компанії. Контроль виявляється також тоді, коли материнська компанія (банк) прямо або через дочірні компанії володіє менш ніж 50 % капіталу компанії, але при цьому має частку управлінських голосів у компанії, що перевищує 50 % завдяки угодам з іншими інвесторами; право управляти фінансовою та виробничою політикою підприємства згідно зі статутом або угодою; право призначати або звільняти більшість членів ради директорів або аналогічного керівного органу компанії; право визначального голосу в раді директорів або аналогічному керівному органі компанії.

Економічна конкуренція (конкуренція) — змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.

Економічна концентрація — 1. Створення, реорганізація (злиття, приєднання) суб'єктів господарювання (у тому числі господарського товариства, асоціації, концерну, корпорації, консорціуму, іншого об'єднання підприємств). 2. Вступ одного або кількох суб'єктів господарювання в об'єднання. 3. Безпосереднє або опосередковане придбання чи набуття будь-яким іншим способом у власність, одержання в управління (користування) часток (акцій, паїв), а також активів (майна) у вигляді цілісних майнових комплексів суб'єктів господарювання чи структурних підрозділів суб'єктів господарювання. 4. Оренда цілісних майнових комплексів суб'єктів господарювання або структурних підрозділів суб'єктів господарювання. 5. Затвердження суб'єктами господарювання, органами державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю установчих документів, на підставі яких створюються господарські товариства, асоціації, концерни, корпорації, консорціуми та інші об'єднання підприємств, а також змін до установчих документів, пов'язаних зі зміною

предмета і цілей діяльності, порядку розподілу прибутків і збитків, складу, формування та компетенції органу управління, прийняття органом управління рішень, інших змін, що посилюють узгодженість дій на ринку засновників (учасників) господарського товариства чи об'єднання підприємств, або призводять в інший спосіб до погіршення умов конкуренції між засновниками (учасниками).

Експорт — продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів.

Експортер — суб'єкт господарсько-правових відносин, що вивозить з країни експорту товар (товари).

Експортно-імпорتنі операції — міжнародні розрахунки, у процесі яких регулюються платежі за грошовими вимогами та зобов'язаннями, що виникають у підприємств щодо експорту чи імпорту товарів і послуг.

Емісія — здійснення операцій з відкриття картрахунків і випуску платіжних карток певної платіжної системи.

Емітент — юридична особа, яка від власного імені випускає акції і виконує обов'язки, що випливають з умов їх випуску.

Єдина база даних про підприємства, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство — програмно-технічний комплекс, який забезпечує отримання від арбітражних судів та арбітражних керуючих відомостей про суб'єкти підприємницької діяльності, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство, а також їх належне зберігання, нагромадження, користування, підготовку звітів, захист на всіх технологічних ланках від несанкціонованого доступу, взаємодію з користувачами бази даних.

Єдина державна регуляторна політика у сфері підприємництва — діяльність, спрямована на досягнення оптимального регулювання державою підприємницької діяльності, усунення правових, економічних та адміністративних перешкод у реалізації права на підприємницьку діяльність.

Забезпечення якості — комплекс заходів, що плануються і систематично реалізуються з метою досягнення впевненості в

тому, що здійснювані види діяльності відповідають вимогам нормативних документів.

Заборгованість — прострочена понад два роки заборгованість юридичних осіб-резидентів щодо відшкодування витрат Державного бюджету України, пов'язаних з виконанням гарантійних та кредитних зобов'язань Кабінету Міністрів України.

Завдаток — грошова сума, що видається однією з договірних сторін у рахунок належних з неї за договором платежів другій стороні для підтвердження укладення договору і забезпечення його виконання.

Загальнодержавна (республіканська) власність — земля, майно, що забезпечує діяльність Верховної Ради України та утворюваних нею державних органів; майно Збройних Сил, органів державної безпеки, прикордонних і внутрішніх військ; оборонні об'єкти; єдина енергетична система; системи транспорту загального користування, зв'язку та інформації, що мають загальнодержавне (республіканське) значення; кошти республіканського бюджету; республіканський національний банк, інші державні республіканські банки та їх установи і створювані ними кредитні ресурси; республіканські резервні, страхові та інші фонди; майно вищих і середніх спеціальних навчальних закладів; майно державних підприємств; об'єкти соціально-культурної сфери або інше майно, що становить матеріальну основу суверенітету України і забезпечує її економічний та соціальний розвиток.

Загальнодержавний ринок — ринок товарів, територіальні (географічні) межі якого охоплюють територію держави.

Заінтересовані особи стосовно боржника — створені за участю боржника юридичні особи, керівник боржника, особи, що входять до складу органів управління боржника, головний бухгалтер (бухгалтер) боржника, у тому числі й звільнені з роботи за рік до порушення провадження у справі про банкрутство, а також особи, які перебувають у родинних відносинах із зазначеними особами та підприємцем (фізичною особою) — боржником, а саме подружжя та їхні діти, батьки, брати, сестри, онуки. Заінтересованими особами стосовно керуючого санацією чи кредиторів визнаються особи в такому самому переліку, як і заінтересовані особи стосовно боржника.

Законний векселетримач — 1. Векселетримач, який обґрунтовує своє право володіння векселем на основі законодавства про вексельний обіг. 2. Особа, яка може довести своє право вимоги за векселем на підставі власне векселя. Такою визнається особа, чие право ґрунтується на безперервному ряді індокаментів. Законний векселетримач зобов'язаний повернути вексель попередньому власнику векселя лише в тому разі, якщо він придбав вексель недобросовісно або при придбанні векселя здійснив грубу необережність.

Законні джерела існування — заробітна плата, прибуток від підприємницької діяльності або власності, пенсія, стипендія, аліменти, соціальні виплати, допомога, власні фінансові заощадження або фінансова допомога від членів сім'ї, інших фізичних та юридичних осіб, що мають законні доходи.

Законні представники — батьки (усиновителі), опікуни або інші особи, уповноважені законом представляти інтереси осіб, які страждають на психічні розлади, у тому числі здійснювати захист їхніх прав, свобод і законних інтересів при поданні їм психіатричної допомоги.

Законодавство — у правовій системі сукупність законів та інших нормативно-правових актів, що регламентують певну сферу суспільних відносин і є джерелами певної галузі права. Цей термін без наведення його визначення використовує Конституція України (ст. 9, 19, 118, п. 12 Перехідних положень). У законах залежно від важливості і специфіки суспільних відносин, що регулюються, цей термін вживається в різних значеннях: в одних йдеться лише про закони; в інших, насамперед кодифікованих, у це поняття включаються як закони та інші акти Верховної Ради України, так і акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а в окремих випадках і нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади.

Законодавчо регульована сфера — сфера, в якій вимоги до продукції і умови введення її в обіг регламентуються законодавством.

Закрите акціонерне товариство — вид акціонерного товариства, акції якого розподіляються між засновниками і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватись і продаватись на біржах.

Закриття тендера — дія, що відбувається після укладення договору про енергетичні обстеження між замовником і підрядником — переможцем тендера або в разі відхилення замовником тендера всіх тендерних пропозицій.

Залік взаємної заборгованості — здійснення безготівкових розрахунків, при яких взаємні вимоги й зобов'язання боржників і кредиторів погашаються в рівнозначних сумах. Залік взаємної заборгованості, що виконується банком, здійснюється незалежно від наявності першочергових претензій до учасників цього заліку.

Зарубіжні перевезення — транспортування вантажів або пасажирів морськими (річковими) суднами з портів України в зарубіжні порти й навпаки і між зарубіжними портами, оформлені перевізними документами закордонного сполучення і сплачені в іноземній валюті.

Замовник — 1. Суб'єкт господарської діяльності, який надає давальницьку сировину. 2. Учасник контракту, який визначає умови його складання, приймає закінчені роботи і здійснює розрахунки за них із підрядником. Замовником може бути інвестор або за його дорученням інші фізичні та юридичні особи. 3. Особа, яка видає замовлення, укладає контракт, контролює процес його виконання, приймає закінчені роботи. 4. Міністерство, інший центральний орган виконавчої влади, орган законодавчої, судової влади, місцевий орган виконавчої влади та орган місцевого самоврядування, а також підпорядковані їм установи та організації, підприємства і установи, уповноважені відповідно Кабінетом Міністрів України або місцевими органами виконавчої влади здійснювати закупівлю товарів, робіт і послуг для державних потреб.

Застава — внесення на депозит органу досудового розслідування або суду підозрюваним, обвинуваченим, підсудним, іншими фізичними чи юридичними особами грошей або передавання їм інших матеріальних цінностей з метою забезпечення належної поведінки, виконання зобов'язання не відлучатися з місця постійного проживання або з місця тимчасового перебування без дозволу слідчого чи суду, явки за викликом до органу розслідування і суду особи, щодо якої застосовано запобіжний захід.

Застереження — одностороння заява в будь-якому формулюванні й під будь-якою назвою, зроблена державою при підписанні, ратифікації, прийнятті чи затвердженні договору або приєднанні до нього, за допомогою якого вона бажає виключити або змінити юридичну дію певних положень договору в їх застосуванні до цієї держави.

Застрахована особа — найманий працівник, а в передбачених законодавством випадках й інші особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їхніх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України), на користь яких здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням.

Захист інвестицій — комплекс організаційних, технічних та правових заходів, спрямованих на створення умов для збереження інвестицій, досягнення цілей внесення інвестицій, ефективної діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій.

Захист інформації — 1. Сукупність організаційно-технічних заходів і правових норм для запобігання заподіяння шкоди інтересам власника інформації і осіб, які користуються інформацією. 2. Заходи, спрямовані на збереження інформації від небажаних наслідків дій, що навмисно або випадково призводять до модифікації, розкриття чи руйнування даних.

Заява — звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їхніх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності.

Заявка — сукупність документів, необхідних для видачі установою патенту (деклараційного патенту) на винахід чи деклараційного патенту на корисну модель.

Заявка на здійснення сертифікації — офіційне звернення заявника у відповідній формі до Укравіатрансу на одержання чи продовження дії сертифіката експлуатанта або внесення змін у спеціальні експлуатаційні положення.

Заявник — український суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, який звернувся до Держекспортконтролю за дозволом на міжнародне передання за митну територію (на митну територію) або транзит через митну територію України товару, що підлягає експортному контролю.

Зберігання інформації — забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв.

Зберігач — комерційний банк або торговець цінними паперами, який має дозвіл на зберігання й обслуговування обігу цінних паперів і операцій емітента з цінними паперами на рахунках у цінних паперах як щодо тих цінних паперів, що належать йому, так і тих, які він зберігає згідно з договором про відкриття рахунка в цінних паперах; при цьому зберігач не може вести реєстр власників цінних паперів, щодо яких здійснює угоди.

Зберігач цінних паперів — банк та/або торговець цінними паперами, що має дозвіл здійснювати депозитарну діяльність стосовно цінних паперів, які він зберігає від імені та за розпорядженням власника згідно з депозитарним або іншим договором, на підставі якого він обслуговує цього власника.

Збитки — 1. Незаконні грошові або матеріальні витрати, здійснені кредитором — об'єктом ревізії (перевірки), втрата або пошкодження його майна, а також не одержані кредитором доходи, які б він одержав, якби зобов'язання були виконані боржником у межах строку позовної давності. 2. Ступінь пошкодження застрахованого об'єкта у грошовому вираженні.

Збитки з вини споживача — витрати, недоотримана вигода (за винятком доходу від реалізації недоврахованої електроенергії) постачальника електричної енергії або електропередавальної організації (основного споживача), яких вони зазнали через пошкодження електроустановок внаслідок зловмисної чи недбалості діяльності споживача (субспоживача) або інших осіб, і вартість робіт та послуг, необхідних для відновлення електроустановок та електропостачання.

Збитки споживача — вартість пошкодженого устаткування, недоотримана вигода від реалізації недовиробленої продукції, втрати від екологічних наслідків та травматизму і втрати здоров'я, які виникли внаслідок обмеження чи припинення постачання електроенергії з вини її постачальника або електропередавальної організації, а також вартість робіт, необхідних для відновлення устаткування та технологічних процесів.

Збір за видачу дозволу на розміщення об'єкта торгівлі — плата за оформлення та видачу дозволу на торгівлю у спеціально відведених для цього місцях.

Зворотний лізинг — 1. Договір лізингу, який передбачає набуття лізингодавцем майна у власника і передання цього майна йому в лізинг. 2. Вид лізингу (якщо він передбачений національним законодавством сторін), згідно з яким постачальник предмета лізингу продає його лізинговій компанії, а остання, у свою чергу, здає цей предмет у лізинг колишньому постачальнику предмета лізингу.

Здавання в майновий найм — передання права користування і/або володіння оригіналом чи примірником твору, фонограми, відеограми на певний строк з метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди.

Здійснення контролю — володіння безпосередньо або через деяку кількість взаємопов'язаних фізичних чи юридичних осіб найбільшою часткою (паєм, пакетом акцій) статутного фонду платника податку або управління найбільшою кількістю голосів у керівному органі такого платника податку або володіння часткою (паєм, пакетом акцій) щонайменше 20 % статутного фонду платника податку.

Здійснення поставки — дата виконання нерезидентом усіх зобов'язань щодо поставки, покладених на нього за договором.

Здійснення розрахунків через уповноважені банки — здійснення розрахунків у безготівковій формі, якщо інше прямо не встановлено законодавством.

Злиття — 1. Припинення діяльності двох (чи кількох) комерційних банків як юридичних осіб і передання за передаточним балансом усіх майнових прав і зобов'язань банку — юридичній особі, що створена в результаті реорганізації.

2. Об'єднання підприємств (шляхом створення нової юридичної особи або приєднання підприємств до головного підприємства), у результаті якого власники (акціонери) об'єднаних підприємств контролюватимуть усі чисті активи об'єднаних підприємств з метою досягнення подальшого спільного розподілу ризиків і вигод від об'єднання. При цьому жодна зі сторін не може бути визначена як покупець.

Зловживання владою або посадовим становищем — умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб використання посадовою особою влади чи посадового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди державним чи громадським інтересам або охоронюваним законом правам та інтересам окремих фізичних чи юридичних осіб.

Зловживання монопольним становищем на ринку — нав'язування таких умов договору, які ставлять контрагентів у нерівне становище, або додаткових умов, що не стосуються предмета договору, у тому числі нав'язування товару, не потрібного контрагенту, обмеження або припинення виробництва, а також вилучення з обороту товарів з метою створення або підтримки дефіциту на ринку чи встановлення монопольних цін, часткова або повна відмова від реалізації чи закупівлі товару за відсутності альтернативних джерел постачання або збуту з метою створення або підтримки дефіциту на ринку чи встановлення монопольних цін, інші дії, спрямовані на створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) інших підприємців, встановлення монопольних цін (тарифів, розцінок) на свої товари, а також дискримінаційних цін, що обмежують права окремих споживачів.

Знак для товарів і послуг — позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб.

Зобов'язання — 1. Заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди. 2. Відповідальність розпорядника коштів бюджету як споживача товарів, робіт, по-

слуг, що виникає з договорів (угод, замовлень), згідно з якими він повинен сплатити належну суму виконавцю за умов реалізації цих договорів. 3. Вимоги до активів банківської установи, що становлять її зобов'язання сплатити фіксовану суму грошових коштів у визначений момент у майбутньому. При веденні обліку і складанні звітності до зобов'язань включаються також кредиторська заборгованість за нарахованими процентами та відстрочена дебіторська заборгованість за доходами, але не включаються доходи, прибуток і внутрішньобанківські розрахунки. 4. Будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення контракту (угоди), придбання товару, послуга чи інші ідентичні операції протягом бюджетного року, згідно з якими необхідно здійснити платежі з бюджету протягом цього ж бюджетного року або в майбутньому.

Зобов'язання грошове — зобов'язання боржника заплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового договору та на інших передбачених законодавством підставах. Склад і розмір грошових зобов'язань, у тому числі розмір заборгованості за передані товари, виконані роботи і надані послуги, сума кредитів з урахуванням процентів, які зобов'язаний сплатити боржник, визначаються на день подання до господарського суду заяви про порушення провадження у справі про банкрутство, якщо інше не передбачено законом.

Зовнішньоекономічна діяльність — діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на відносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) — матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх зарубіжних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав і обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Зовнішньоторговельний контракт — контракт на закупівлю товарів, укладений між бенефіціаром та зарубіжним постачальником, згідно з якими бенефіціар закуповує товари, придбання яких передбачене відповідним договором з МФО.

Зовнішня реклама — будь-яка спеціальна інформація про осіб чи продукцію, яка розповсюджується з метою прямого чи опосередкованого одержання прибутку засобами зовнішньої реклами, що розміщуються на окремих тимчасових і стаціонарних спеціальних конструкціях — установках, щитах, екранах тощо, розташованих просто неба, на фасадах будівель і споруд, опорах вуличного освітлення та над проїжджою частиною вулиць і доріг, на елементах вуличного обладнання та будівлях.

Зона митного контролю — чітко визначене в пункті пропуску через державний кордон України або в інших місцях митної території України відокремлене місце, у межах якого митні органи здійснюють митний контроль.

Ідентифікаційний номер — цифровий код, що складається із десяти символів (присвоюється кожній особі згідно з визначеною системою кодування на підставі даних про дату народження і стать особи).

Іменний вексель — вексель без права його індосації першим векселедержателем іншій особі. При цьому в текст векселя векселедавець включає вказівку “не наказу”, “без права передавання” або інше рівнозначне. Однак іменний вексель може бути переданий у порядку і з наслідками звичайної цесії.

Іммігрант — іноземець (чи особа без громадянства), який отримав дозвіл на імміграцію і прибув в Україну на постійне проживання, або, перебуваючи в Україні на законних підставах, отримав дозвіл на імміграцію і залишився в Україні на постійне проживання.

Імміграція — прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому законом порядку іноземців і осіб без громадянства на постійне проживання.

Імпорт — ввезення на митну територію країни імпорту товару (товарів), призначеного для споживання в цій країні імпорту.

Імпорт товарів — купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для влас-

ного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Імпортер — суб'єкт господарсько-правових відносин, що декларує надходження на митну територію України товару (товарів).

Імпринтер — 1. Пристрій, призначений для перенесення рельєфних реквізитів платіжної картки на розрахунковий документ — сліп, складений на паперовому носії. 2. Механічний пристрій, що дає змогу лише відображати дані з БПК, авторизацію на здійснення операцій з якими було отримано попередньо. Імпринтери в разі відсутності терміналів можуть використовуватися банками (CASH ADVANCE) або комерсантами (торговцями). У разі використання імпринтерів банки повинні вжити додаткових заходів запобігання отримання несанкціонованої авторизації.

Інвентаризація — періодична перевірка наявності товарно-матеріальних цінностей банку, стану їх зберігання, правильності ведення складського господарства і реальності даних обліку.

Інвестиції — 1. Усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. 2. Вкладені інвестором фінансові та матеріальні кошти в різні об'єкти діяльності, а також передані права на майнову та інтелектуальну власність з метою одержання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту, якщо вони не вилучені з обігу або не обмежені в обігу відповідно до національного законодавства сторін.

Інвестиційна діяльність — сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави з реалізації інвестицій.

Інвестиційна привабливість підприємства — рівень задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог чи інтересів інвестора щодо конкретного підприємства, яке може визначатися чи оцінюватися значеннями відповідних показників, у тому числі інтегральної оцінки.

Інвестиційний керуючий — торговець цінними паперами, з яким укладено угоду про управління інвестиційним фондом.

Інвестиційний портфель — портфель, до складу якого входять усі боргові цінні папери, що перебувають у власності банківської установи, і акціонерні (пайові) цінні папери, що перебувають у власності банківської установи, у разі, якщо їй належить менш ніж 20 % загальної суми статутного капіталу суб'єкта господарської діяльності.

Інвестиційний проект — 1. Документ, який містить необхідні розрахунки і обґрунтування, що підтверджують доцільність здійснення інвестиційної діяльності з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробничу та соціальну сфери. 2. Проект, що впроваджується юридичними особами на умовах фінансової самоокупності та передбачає обов'язкове співфінансування проекту. До них належать проекти розвитку інституційної спроможності центральних органів виконавчої влади, організацій та установ, у межах яких погашення і обслуговування позик МФО здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету.

Інвестиційний сертифікат — цінний папір, що випускається виключно інвестиційним фондом або інвестиційною компанією і дає його власнику право на отримання доходу у вигляді дивідендів.

Інвестиційний фонд — юридична особа, заснована у формі закритого акціонерного товариства з урахуванням вимог, встановлених відповідним Положенням, що здійснює виключну діяльність у галузі спільного інвестування.

Інвестиційний (взаємний) фонд — інвестиційний фонд, а також взаємний фонд інвестиційних компаній, що здійснюють спільне інвестування та створені до набрання чинності Законом України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)”.

Інвестиційні зобов'язання — зобов'язання покупця щодо внесення інвестицій у вигляді коштів та інших видів майна, необхідних для ефективного функціонування об'єкта оцінки та випуску ним конкурентоспроможної продукції.

Інвестиція — 1. Господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно.

2. Будь-який вид активів, інвестованих у зв'язку з економічною діяльністю інвестором однієї договірної сторони на території іншої договірної сторони згідно з чинним законодавством останньої. 3. Рухоме та нерухоме майно, як і інші права, такі як заставні й інші подібні права; паї, акції, облігації, членські внески та будь-які інші цінні папери; грошові вимоги і права, вимоги щодо виконання зобов'язань згідно з контрактом, що має економічну цінність; авторські права, торговельні марки, патенти, промислові проекти та інші права інтелектуальної та промислової власності, ноу-хау, комерційні секрети, торго-вельні імена та гудвіл; будь-яке право економічного характеру, надане законом або контрактом, і будь-яка ліцензія або дозвіл згідно із законами про економічну діяльність, включаючи пошук, видобуток, розробку й експлуатацію природних ресурсів.

Інвестиція за кордон — господарська операція, яка передбачає придбання суб'єктами інвестицій основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав, цінних паперів та їх похідних в обмін на валютні цінності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Не є інвестиціями операції резидентів з перерахування коштів для утримання власних представництв (філій) за кордоном згідно з їх кошторисом витрат (за винятком придбання за кордоном нерухомого майна), оплата членських (вступних) внесків до іноземних (міжнародних) організацій та установ, включаючи оплату участі в міжнародних системах транспорту, телекомунікацій, зв'язку тощо, страхових та медичних послуг, а також відкриття рахунків у зарубіжних банках. Порядок здійснення зазначених операцій визначається іншими нормативними документами Національного банку України.

До інвестиційної діяльності не належать також створення і функціонування дипломатичних, консульських, торговельних та інших офіційних представництв за кордоном, що користуються імунітетом і дипломатичними привілеями.

Інвестор — 1. Головне підприємство, головний партнер, фізична особа або корпорація, здатні істотно впливати на одержувача інвестицій. 2. Будь-яка фізична або юридична особа однієї договірної сторони, яка зробила, робить або має намір зробити інвестиції на території іншої договірної сторони.

Індивідуальна ліцензія Національного банку України на здійснення інвестиції — належним чином оформлений письмовий дозвіл Національного банку України на право здійснення конкретним резидентом конкретної інвестиції. Для здійснення всіх видів інвестицій (незалежно від строків і сум) резидентам потрібно обов'язково попередньо одержати ліцензії. Здійснення резидентами інвестицій без одержання ліцензії зумовлює відповідальність згідно з чинним законодавством.

Індивідуальне підприємство — організація, заснована на особистій власності фізичної особи і виключно на її праці.

Індивідуально визначене майно — інвентарні об'єкти або групи інвентарних об'єктів та інше окреме майно, що може реалізуватися способами, визначеними законодавством як окремих самостійний об'єкт.

Індивідуально визначене майно — інвентарний об'єкт — будівлі, споруди, машини, устаткування та інші облікові одиниці основних засобів, нематеріальні активи, малоцінні та швидкозношувані предмети, виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, незавершене капітальне будівництво та інші цінності, що реалізуються окремо як самостійний об'єкт продажу.

Індикативна ціна — ціна на товар, яка відповідає цінам, що склалися чи складаються на відповідний товар на ринку експорту або імпорту на момент здійснення експортної (імпортної) операції з урахуванням умов поставки та здійснення розрахунків, визначених згідно із законодавством України.

Індосамент — спеціальний напис на векселі, за яким векселедержатель передає всі або певні права придбачу векселя. Індосамент має бути безумовним. Частковий індосамент недійсний. Індосамент буває передаточним, передорученим і заставним, кожний з яких, у свою чергу, може бути іменним, бланковим і на пред'явника.

Індосат — векселедержатель, який одержав вексель за індосаментом.

Інжиніринг — надання послуг (виконання робіт) зі складання технічних завдань, виконання наукових досліджень, скла-

дання проектних пропозицій, здійснення техніко-економічних обстежень та інженерно-розвідувальних робіт з будівництва об'єктів, розробка технічної документації, проектування та конструкторське опрацювання об'єктів техніки і технології, консультації та авторський нагляд під час монтажних та пускалагоджувальних робіт, а також консультації економічного, фінансового або іншого характеру, пов'язані з такими послугами (роботами).

ІНКОТЕРМС — міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів, розроблені Міжнародною торговельною палатою.

Інновації — новостворені (застосовані) і/або удосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і/або соціальної сфери.

Інноваційна діяльність — діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор та ін.) — підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і/або продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вираженні перевищує 70 % загального обсягу продукції і/або послуг.

Інноваційний проект — комплекс взаємопов'язаних заходів інвестиційного характеру, спрямованих на комерційне застосування науково-технічних розробок, освоєння нових видів продукції, послуг, впровадження новітніх технологій. Такий проект оформляється відповідно до вимог Державного інноваційного фонду у вигляді формалізованого опису і включає техніко-економічне обґрунтування та бізнес-план.

Іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної зарубіжної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилуча-

ються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях зарубіжних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться в банківські та інші кредитно-фінансові установи за межами України.

Іноземні інвестиції — усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в Україні, у результаті чого утворюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності — суб'єкт господарської діяльності, який має постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України, створений та/або діє відповідно до законодавства зарубіжної держави, зокрема юридичні особи, суб'єкт господарської діяльності, що не має статусу юридичної особи, об'єднання суб'єктів господарської діяльності, іноземний громадянин та особа без громадянства, які здійснюють господарську діяльність, а також громадянин України, що постійно проживає і здійснює господарську діяльність за межами України.

Інсайдер — споріднена до комерційного банку особа (фізична або юридична). Зокрема, це:

- фізичні особи: акціонери банку, які володіють 10 % і більшою часткою акцій банку; керівники банку, установ-засновників;
- контролери: керівники структурних підрозділів установ — засновників банку (або їх філій, дочірніх установ); особа, яка за дорученням використовує право голосу за 10 % і більше акцій установи — засновника банку; особи, які володіють 10 % і більше акцій установ — засновників банку; особа, яка була керівником або контролером установи — засновника тієї установи, яка є засновником банку, під час набрання нею статусу юридичної особи; особа, яка є працівником органів державної влади і управління (ВРУ, КМУ, АП, НБУ, міністерства), що обстоює інтереси банку на вищому рівні; має вплив на прийняття рішень про діяльність банку або його установ-засновників та призначення їх керівників;
- асоційовані особи: дружина, чоловік, діти, батьки, брати, сестри керівників і засновників; особи, які уклали з асоційованими особами угоду або мають домовленість про спільне

утримання, розпорядження, купівлю-продаж, використання акцій банку або його установ-засновників; керівники, які мають право впливати на діяльність банку, його установ-засновників, філій і дочірніх фірм;

- колишній інсайдер;
- особи, споріднені в межах некорпоративних установ, а саме керівники і контролери та асоційовані з ними особи, які обіймають керівні посади в установах, що пов'язані з банком фінансовими інтересами; володіють 10 % і більше акцій будь-якої установи, що пов'язана з банком фінансовими інтересами;
- юридичні особи: установи — акціонери (засновники) банку, які володіють 10 % і більше акцій; установи, споріднені банку або установі-засновнику в межах корпоративного об'єднання; банк повністю контролюється установою-засновником; установа-засновник контролюється третьою стороною (засновником корпоративного об'єднання);
- установа, споріднена (асоційована) до установи — засновника банку (установа, яка має кваліфікований фінансовий інтерес — 20 % значущих акцій установи — засновника банку);
- головна установа щодо установи — засновника банку (установа, яка має повний контроль над установою-засновником безпосередньо або за дорученням контролює 50 % і більше значущих акцій установи — засновника банку);
- асоційовані особи: установа, в якій керівником є дружина (чоловік), діти, батьки, брати і сестри керівників та контролерів банку, а також його установ-засновників; особа, яка уклала угоду або має домовленість з асоційованими особами про купівлю-продаж, розпорядження, утримання і використання акцій банку або його установ-засновників;
- некорпоративні установи, з якими керівники та контролери банку споріднені, тобто установи, в яких керівники, контролери та асоційовані з ними особи обіймають керівні посади; утримують 10 % і більше цієї установи; є представниками вищих органів влади та управління, які можуть приймати рішення, що впливають на діяльність цієї установи.

Інформаційна система — система обробки даних засобами нагромадження, зберігання, оновлення, а також їх пошуку і відображення.

Інформаційне агентство — зареєстрована як юридична особа суб'єкт інформаційної діяльності, що діє з метою надання інформаційних послуг.

Інформаційний продукт (продукція) — документована інформація, підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів.

Інформаційний ринок — система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу і купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг.

Інформаційний фонд реєстру — спеціально створена для надання широкому колу користувачів інформації з реєстру комп'ютерна інформаційна система у формі окремої бази даних, в якій зберігаються копії еталонних текстів нормативно-правових актів.

Інформація — відомості в будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості.

Іпотека — застава землі, нерухомого майна, згідно з якою земля та/або майно, що становить предмет застави, залишається у заставодавця або третьої особи.

Іпотечний договір — договір застави нерухомого майна.

Істотна шкода, що полягає в заподіянні матеріальних збитків — шкода, що у п'ять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а тяжкими наслідками за тієї самої умови вважається шкода, яка у двадцять п'ять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Істотний недолік — недолік, який робить неможливим чи недопустимим використання товару (роботи, послуги) відповідно до його цільового призначення і не може бути усунутий або для його усунення необхідні великі затрати праці й часу, або він робить товар (роботу, послугу) іншим, ніж передбачено договором, або виявляється знову після його усунення.

Капітал — різниця між загальними сумами активів і зобов'язань банківської установи. У фінансовій звітності капітал становить нефіксовану, неконтрактну частину вимог (претензій) до активів банку. Такі вимоги виникають у момент надання акціонерами (пайовиками, засновниками) коштів банку шляхом придбання акцій. Крім того, до капіталу входить не тільки сума випущених акцій, а й фонди банку, загальні резерви, нерозподілений фінансовий результат минулих років, фонд переоцінки основних засобів і результат поточного року.

Капітальна інвестиція — господарська операція, що передбачає придбання будівель, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації згідно із законом.

Квота антидемпінгова — граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антидемпінгового розслідування та/або антидемпінгових заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом встановленого строку і який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях.

Квота експортна (імпортна) — граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку і який визначається в натуральних чи вартісних одиницях.

Квота (контингент) індивідуальна — квота, що встановлюється за товаром (товарами) з визначенням конкретної країни, в яку товар (товари) може експортуватись або з якої може імпортуватись.

Квота (контингент) глобальна — квота, що встановлюється за товаром (товарами) без зазначення конкретних країн (груп країн), в які товар (товари) експортується або з яких імпортується.

Квота (контингент) групова — квота, що встановлюється за товаром (товарами) з визначенням групи країн, в які товар (товари) експортується або з яких імпортується.

Квота компенсаційна — граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антисубсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів, який дозво-

лено імпортувати в Україну протягом встановленого строку і який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях.

Квота спеціальна — граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом встановленого строку і який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях.

Керуючий санацією — фізична особа, яка відповідно до рішення господарського суду організовує санацію боржника.

Кінцева продукція професійної фінансової групи — продукція, включаючи науково-технічну документацію та інші об'єкти права інтелектуальної власності, з метою виробництва якої створюється ця група.

Кінцевий споживач — суб'єкт підприємницької діяльності України, Збройні Сили, інше військове формування України, іноземний суб'єкт господарської чи іншої діяльності, що безпосередньо є споживачем товарів, імпортованих в Україну або експортованих з України, з наданням гарантій щодо використання в заявлених цілях.

Кінцевий споживач товару — юридична особа, яка використовує товар для власних потреб.

Кліринг — система безготівкових розрахунків між банками шляхом заліку взаємних грошових вимог і зобов'язань.

Клірингова вимога — документ на переказ, сформований кліринговою установою за результатами клірингу, на підставі якого шляхом списання/зарахування коштів на рахунки членів платіжної системи, відкритих у розрахунковому банку цієї платіжної системи, здійснюються взаєморозрахунки між ними.

Клірингова установа — юридична особа, яка за результатами здійсненого нею клірингу формує клірингові вимоги та надає інформаційні послуги. Функції клірингової установи може виконувати юридична особа, що має відповідний дозвіл Національного банку України.

Клопотання — письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав, свобод тощо.

Кодекс усталеної практики (звід правил) — документ, що містить практичні правила чи процедури проектування, виго-

товлення, монтажу, технічного обслуговування, експлуатації обладнання, конструкцій чи виробів. Такий кодекс може бути стандартом, частиною стандарту або окремим документом.

Комерсант (торговець) — юридичні особи, фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють діяльність без створення юридичної особи, постійне представництво юридичної особи-нерезидента, що здійснюють свою діяльність у сфері продажу товарів і надання послуг відповідно до законодавства України.

Комерційна діяльність з цінних паперів (дилерська діяльність) — здійснення цивільно-правових угод про цінні папери, що передбачають оплату цінних паперів проти їх поставки новому власнику від свого імені та за власний рахунок з метою перепродажу третім особам (дилерська діяльність), крім випадків, передбачених законодавством.

Комерційна таємниця — склад і обсяг відомостей, що визначені керівником підприємства відповідно до ч. 1 ст. 30 Закону України “Про підприємства в Україні” та постанови Кабінету Міністрів України “Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці”. Не є комерційною таємницею установчі документи, документи на дозвіл займатися господарською діяльністю, інформація за всіма встановленими формами державної звітності, дані, потрібні для обчислення і сплати податків (інших обов'язкових платежів), а також документи про їх сплату і платоспроможність підприємства, установи, організації тощо.

Комерційна таємниця підприємства — відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передання, втрата) яких може завдати шкоди його інтересам.

Комерційний документ — рахунки, документи про відвантаження, про право власності, подібні або будь-які інші документи, які не є фінансовими документами.

Комісійна діяльність з цінних паперів (брокерська діяльність) — здійснення цивільно-правових угод про цінні папери, що передбачають оплату цінних паперів проти їх поставки но-

вому власнику на підставі договорів доручення чи комісії за рахунок своїх клієнтів.

Компенсаційний лізинг — форма лізингу, яка передбачає як лізингові платежі поставку лізингоодержувачем лізингодавцю товарів, вироблених з використанням об'єкта лізингу.

Компенсація грошова — відшкодування вартості майна в повному розмірі, що виплачується за цінами, встановленими на момент припинення права власності.

Комунальна власність — майно, яке передається безоплатно державою, іншими суб'єктами права власності, майно, яке створюється і купується органами місцевого самоврядування за рахунок належних їм коштів, а також майно, перелік якого встановлено законом про власність.

Комунальні послуги — водопостачання, включаючи постачання привізною водою для господарсько-побутових потреб; гаряче водопостачання; користування тепловою енергією; вивезення побутових відходів; водовідведення, включаючи обслуговування вигрібних ям загального та особистого користування в садибах житлових будинків; газ, у тому числі зріджений, що використовується для опалення житлових приміщень, підігріву води в будинках, які не мають централізованого гарячого водопостачання; користування електроенергією.

Комунальне об'єднання територіальних громад — соціально-політичне, територіальне утворення, що одночасно є територіальною спільністю людей — суб'єктів місцевого самоврядування і низовою одиницею в системі адміністративно-територіального поділу.

Конвертована валюта — іноземна валюта, зарахована до цієї категорії Національним банком України.

Конкуренція — змагальність суб'єктів господарювання, коли їх самостійні дії ефективно обмежують можливості кожного з них однобічно впливати на загальні умови обігу товарів на відповідному товарному ринку і стимулюють виробництво необхідних споживачеві товарів.

Конкурс (тендер) — форма розміщення замовлення на виконання робіт, послуг, поставку продукції (медичної техніки, об-

ладнання), яка передбачає вибір претендента шляхом оцінки його пропозиції.

Консенсус — загальна згода, яка характеризується відсутністю істотних заперечень щодо суттєвих питань у більшості заінтересованих сторін і досягається в результаті процедури, спрямованої на врахування думки всіх сторін і зближення розбіжних поглядів.

Консорціум — тимчасове статутне об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети.

Консультативна рада з питань іноземних інвестицій в Україні — консультативний орган при Президентові України, утворений з метою забезпечення розробки і реалізації державної політики щодо залучення й ефективного використання іноземних інвестицій в економіку України, прискорення її інтеграції у світові економічні процеси.

Континентальний шельф — поверхня і надра морського дна до глибини моря 200 метрів у районах, прилеглих до узбережжя або до островів держави, але які перебувають за межами зони територіального моря або за цією межею, до місця, де глибина покривних вод дає змогу розробляти природні багатства в цих районах. Якщо встановлення меж континентального шельфу відповідно до зазначених ознак суперечить юрисдикції суміжних прибережних держав, то межі континентального шельфу визначаються за спеціальними міждержавними угодами.

Контрафактний товар — об'єкт інтелектуальної власності, переміщення якого через митний кордон України призводить до порушення прав правовласника, що захищаються відповідно до законодавства та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Контрольний пакет акцій — пакет акцій, який дає змогу здійснювати контроль за діяльністю відповідного суб'єкта господарювання.

Конфіденційна інформація — 1. Відомості, якими володіють, користуються або розпоряджаються окремі фізичні чи юридичні особи і які поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов. 2. Статистична інформація, яка належить до інформації з обмеженим доступом і якою володіє,

користується або розпоряджається окремих респондент; поширюється така інформація виключно за згодою респондента відповідно до погоджених з ним умов.

Концерн — статутне об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі повної фінансової залежності від одного або групи підприємств.

Концесіодавець — орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування, уповноважений відповідно Кабінетом Міністрів України чи органами місцевого самоврядування на укладення концесійного договору.

Концесіонер — суб'єкт підприємницької діяльності, який відповідно до закону на підставі договору отримав концесію.

Концесія — надання з метою задоволення громадських потреб уповноваженим органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній та строковій основі юридичній або фізичній особі (суб'єкту підприємницької діяльності) права на створення (будівництво) та/або управління (експлуатацію) об'єкта концесії (строкове платне володіння) за умови взяття суб'єктом підприємницької діяльності (концесіонером) на себе зобов'язань зі створення (будівництва) та/або управління (експлуатації) об'єктом концесії майнової відповідальності та можливого підприємницького ризику.

Кооператив — вид підприємства, що створене громадянами України, які добровільно об'єдналися на основі членства для спільного здійснення господарської та іншої діяльності.

Координаційна рада з питань біржового товарного ринку — консультативно-дорадчий орган Міністерства аграрної політики України, який сприяє забезпеченню реалізації державної політики щодо розвитку біржового ринку продукції агропромислового комплексу та необхідних для його потреб матеріально-технічних ресурсів.

Копіювання зовнішнього вигляду виробу — відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) і введення його в господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до змі-

шування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця).

Корисна модель — нове і промислово придатне конструктивне виконання пристрою.

Корпоратизація — перетворення державних підприємств, закритих акціонерних товариств, більше 75 % статутного фонду яких перебуває в державній власності, а також виробничих і науково-виробничих об'єднань, правовий статус яких раніше не був приведений у відповідність з чинним законодавством, у відкриті акціонерні товариства.

Корпорація — договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з її учасників.

Корупція — діяльність уповноважених виконувати функції держави осіб, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг.

Кошти — валютні цінності, виражені у гривнях або в іноземній валюті.

Країна експорту — країна походження товару, що імпортується в Україну. Країною експорту може вважатися також країна-посередник (митний союз або економічне угруповання), за винятком випадків, коли зазначений товар перевозиться транзитом через цю країну, у ній не виробляється або в цій країні немає порівнянної ціни для цього товару.

Країна походження — країна (митний союз або економічне угруповання), в якій товар було повністю вироблено або піддано значній переробці чи обробці.

Кредит — кошти і матеріальні цінності, які надаються резидентами або нерезидентами в користування юридичним або фізичним особам на визначений строк під проценти. Кредит розподіляється на фінансовий, товарний, інвестиційний, податковий, під цінні папери, що засвідчують відносини позики.

Кредитна спілка — громадська організація, основна мета якої полягає у фінансовому та соціальному захисті її членів

шляхом залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування.

Кредитор — юридична або фізична особа, яка має у встановленому порядку підтвержені документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника, щодо виплати заборгованості із заробітної плати працівникам боржника, а також органи державної податкової служби та інші державні органи, які здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів (обов'язкових платежів).

Кредиторська заборгованість — кошти підприємства, організації або установи, які підлягають сплаті відповідним юридичним або фізичним особам.

Кредитоспроможність — наявність передумов для отримання кредиту і здатність повернути його. Визначається показниками, які характеризують позичальника: акуратність при розрахунках за раніше отримані кредити, його поточний фінансовий стан, здатність у разі потреби мобілізувати кошти з різних джерел.

Купівля-продаж товарів, виконання робіт, надання послуг з примусовим асортиментом — купівля-продаж одних товарів, виконання робіт, надання послуг за умови купівлі-продажу інших товарів, виконання робіт, надання послуг, не потрібних споживачу або контрагенту.

Легалізація — надання юридичної сили документам, які були видані на території зарубіжної держави. Ці документи мають бути нотаріально засвідчені за місцем їх видачі, перекладені українською мовою і легалізовані в консульській установі України, якщо міжнародними договорами, в яких бере участь Україна, не передбачено інше. Зазначені документи можуть бути також засвідчені в посольстві відповідної держави в Україні та легалізовані в Міністерстві закордонних справ України.

Лізинг — підприємницька діяльність, що спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і

погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Лізинг — фінансова оренда — вид інвестиційно-підприємницької діяльності, пов'язаної з придбанням і передаванням майна в користування за договором державі в особі її уповноважених органів, фізичній або юридичній особі на визначений термін з метою одержання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту з урахуванням амортизації предмета лізингу за участю лізингодавця, постачальника, лізингоодержувача та інших учасників лізингового проекту.

Лізинговий платіж — платіжна операція лізингоодержувача (фінансова, майнова або інша) на адресу лізингодавця, що включає вартість амортизації предмета лізингу, плату за залучені кредитні ресурси на реалізацію лізингової угоди, лізингову маржу і ризикову премію та інші платежі відповідно до договору лізингу й національного законодавства.

Лізинговий проект (операція, угода) — комплекс дій (багатосторонніх, консенсуальних, реальних, відплатних) суб'єктів і учасників міждержавної лізингової діяльності, спрямованих на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків щодо предмета лізингу.

Лізингодавець — суб'єкт підприємницької діяльності, у тому числі банківська або небанківська фінансова установа, який передає в користування об'єкти лізингу за договором лізингу.

Лізингоодержувач — суб'єкт підприємницької діяльності, який одержує в користування об'єкти лізингу за договором лізингу.

Ліквідатор — 1. Фізична особа, яка відповідно до рішення господарського суду організує здійснення ліквідаційної процедури щодо боржника, визнаного банкрутом, і забезпечує задоволення визнаних судом вимог кредиторів у встановленому законом порядку. 2. Юридична або фізична особа, яка здійснює функції припинення діяльності банку і задоволення вимог кредиторів.

Ліквідаційна вартість — сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією).

Ліквідаційна маса — усі види майнових активів (майно і майнові права) банку, які належать йому на праві власності на день відкриття ліквідаційної процедури і виявлені у процесі ліквідації.

Ліквідація — припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна.

Ліквідність — здатність банку забезпечити своєчасне виконання грошових зобов'язань. Ліквідність банку визначається збалансованістю активів і пасивів балансу банку, відповідністю строків розміщення активів строкам залучення пасивів банку.

Лістинг — внесення цінних паперів до списку цінних паперів, які котируються на фондовій біржі або можуть бути предметом укладення угод у торговельно-інформаційній системі, якщо це передбачено їх правилами.

Ліцензіар — орган, уповноважений Кабінетом Міністрів України видавати ліцензії на певні види підприємницької діяльності.

Ліцензіат — суб'єкт господарювання, який одержав ліцензію на здійснення певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

Ліцензійний реєстр — список суб'єктів господарювання — ліцензіатів, який формується й ведеться органом ліцензування відповідно до отриманої ліцензіатами ліцензії як автоматизована система збирання, нагромадження, захисту й обліку відомостей про цих суб'єктів.

Ліцензійні операції — продаж і придбання виключних прав на запатентований винахід або дозволу на використання винаходу чи ноу-хау з дотриманням певних юридичних заходів.

Ліцензійні умови — встановлений з урахуванням вимог законів вичерпний перелік організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання при здійсненні певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

Ліцензія — 1. Документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов. 2. Дозвіл власника патенту (ліцензіара), що видається іншій особі (ліцензіату), на використання винаходу (корисної моделі) на певних умовах.

Ліцензія антидемпінгова — відповідно оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом антидемпінгового розслідування та/або антидемпінгових заходів.

Ліцензія виключна — передання власником патенту або його правонаступником (ліцензіаром) права на користування зазначеного в патенті будь-якій особі (ліцензіату), включаючи право продажу ліцензій на зазначене в патенті третім особам.

Ліцензія відкрита (індивідуальна) — дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу.

Ліцензія генеральна — відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції з певним товаром (товарами) та/або з певною країною (групою країн) протягом строку дії режиму ліцензування щодо цього товару (товарів).

Ліцензія експортна (імпортна) — відповідно оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій і кредитування.

Ліцензія компенсаційна — відповідно оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом антисубсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів.

Ліцензія на виконання окремої операції для банківської корпорації — документ, який видає Національний банк України банківській корпорації в порядку і на умовах, визначених

Законом України “Про банки і банківську діяльність” та відповідним Положенням, виходячи з розміру зведеного (консолідованого) регулятивного капіталу банків — учасників банківської корпорації, і на підставі якого банківська корпорація має право виконувати окрему операцію.

Ліцензія разова (індивідуальна) — разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб’єктом зовнішньоекономічної діяльності на період, не менший від того, що необхідний для здійснення експортної (імпортної) операції.

Ліцензія спеціальна — відповідно оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який є об’єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів.

Ліцензування — видання, переоформлення і анулювання ліцензій, видання дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видання розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов і законодавства у сфері ліцензування.

Ліцитатор — член Аукціонної комісії, який проводить аукціон.

Логотип (фірмовий, торговий знак) — постійний словесний, образотворчий або об’ємний знак, комбінований з літерами, цифрами, словами або без них, що є емблемою телерадіоорганізації, студії, агентства чи окремої особи, які представляють свої телерадіопрограми чи передачі.

Локальна новизна — новизна, що встановлюється за виданими в Україні патентами і поданими до установи заявками на видачу патентів.

Локальний депозитарій — депозитарій, утворений на умовах, визначених відповідним Положенням, для здійснення зберігання, обліку, клірингу та розрахунків за угодами з цінними паперами, і при отриманні відповідного дозволу, грошових розрахунків і клірингу грошових зобов’язань та вимог, що випливають з угод із цінними паперами та виконання інших операцій для держателів рахунків у цьому депозитарії.

Майно підприємства — основні фонди та обігові кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства.

Майнове право — права володіння, користування і розпорядження своїм майном.

Майновий пай — частка майна члена підприємства в пайовому фондї, виражена у грошовій формі та у відсотках розміру пайового фонду.

Майновий сертифікат — іменний документ, який видається споживчим товариством, споживчою спілкою пайовику і засвідчує право на пай (частку) у майні споживчого товариства, підприємства споживчої спілки.

Майново-господарські зобов'язання — цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматись від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Мала архітектурна форма для здійснення підприємницької діяльності — невелика споруда, яка виконується з полегшених конструкцій і встановлюється тимчасово без влаштування фундаментів.

Малий та середній підприємець — суб'єкт господарювання, дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній фінансовий рік чи вартість активів якого не перевищує суми, еквівалентної 500 тисячам євро, визначеної за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року, якщо на ринках, де діє цей підприємець, є конкуренти із значно більшою ринковою часткою.

Маржа банківська — різниця між середньозваженою ставкою доходу, який банківська установа отримує від підпроцентних активів, і середньозваженою ставкою витрат, які банківська установа виплачує за своїми підпроцентними зобов'язаннями.

Марка акцизного збору — спеціальний знак, яким маркуються алкогольні напої та тютюнові вироби. Наявність такої

марки на цих товарах підтверджує сплату акцизного збору, легальність ввезення та реалізації на території України цих виробів. Марки акцизного збору для алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що вироблені в Україні, відрізняються від марок для імпортованих алкогольних напоїв та тютюнових виробів дизайном і кольором відповідно до зразків, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Матеріальне виробництво — галузі, які визначаються видами діяльності, що створюють, відновлюють або знаходять матеріальні блага (продукцію, енергію, природні ресурси), а також продовжують виробництво у сфері обігу (реалізації) шляхом переміщення, зберігання, сортування, пакування продукції чи інших видів діяльності.

Матеріальна шкода, що вважається завданою у великому розмірі — вид шкоди, коли вартість примірників незаконно відтворених чи розповсюджених творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань фонограм і програм мовлення, аудіо- та відеокасет, дискет, інших носіїв інформації або сума доходу, отриманого в результаті незаконного опублікування, виконання, показу чи публічного оприлюднення творів, комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, продажу аудіо- та відеокасет, дискет, інших носіїв інформації у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; завданою в особливо великому розмірі вважається шкода, коли вартість переліченого або сума доходу в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Меценатство — добровільна безкорислива матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними особами набувачів благодійної допомоги.

Мирова угода — домовленість між боржником і кредитором (групою кредиторів) про відстрочку та/або розстрочку платежів або припинення зобов'язання за угодою сторін.

Митний брокер (посередник) — підприємство, що здійснює декларування товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, і має ліцензію на право здійснення митної брокерської діяльності, видану спеціально

уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи. Митним брокером може бути тільки підприємство-резидент. Від імені цього підприємства декларування товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, може здійснювати його відокремлений структурний підрозділ (філія, представництво тощо).

Митний орган — спеціально уповноважений орган виконавчої влади в галузі митної справи, на який відповідно із законодавством покладено безпосереднє здійснення митної діяльності.

Міжбанківські розрахунки — система безготівкових розрахунків за грошовими вимогами і зобов'язаннями, що виникають між банківськими установами або їх клієнтами у процесі їхньої діяльності.

Міжнародна кооперація — взаємодія двох або більше суб'єктів господарської діяльності, серед яких хоча б один є іноземним, що передбачає спільну розробку або спільне виробництво, спільну реалізацію кінцевої продукції та інших товарів на основі спеціалізації у виробництві проміжної продукції (деталей, вузлів, матеріалів, а також устаткування, що використовується в комплексних поставках) або спеціалізації на окремих технологічних стадіях (функціях) науково-дослідних робіт, виробництва та реалізації з координацією відповідних програм господарської діяльності.

Міжнародний лізинг — договір лізингу, що здійснюється суб'єктами лізингу, які перебувають під юрисдикцією різних держав, або якщо майно чи платежі перетинають державні кордони.

Міжнародні торги (тендер) — спосіб приватизації, що застосовується для продажу на конкурентних засадах пакетів акцій високоефективних і привабливих для покупців підприємств й може здійснюватися за участю уповноважених Фондом державного майна України осіб — комерційних банків та інвестиційних компаній.

Монополізація — досягнення суб'єктом господарювання монопольного (домінуючого) становища на ринку товару, підтримання або посилення цього становища.

Монопольна діяльність — дії (бездіяльність) суб'єктів господарювання за умови монопольного становища на ринку одного суб'єкта господарювання (групи суб'єктів господарювання) у виробництві та реалізації товарів, а також дії (бездіяльність) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю, спрямовані на недопущення, істотне обмеження чи усунення конкуренції.

Монопольна ціна — ціна, яка встановлюється суб'єктом господарювання, що займає монопольне становище на ринку, і призводить до обмеження конкуренції або порушення прав споживача.

Монопольне (домінуюче) становище суб'єкта господарювання — становище суб'єкта господарювання на ринку, яке надає йому можливість самостійно або разом з іншими суб'єктами господарювання визначати умови обороту товарів на ринку завдяки тому, що суб'єкт господарювання не має на ринку товару жодного конкурента або не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин; є одним з двох чи більше суб'єктів господарювання, що діють на ринку товару, якщо між ними немає конкуренції або є незначна конкуренція, і при цьому вони разом узяті не мають на ринку товару жодного конкурента або не зазнають значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин. Зокрема, якщо суб'єкт господарювання є одним з таких суб'єктів господарювання і при цьому зазначеним суб'єктам господарювання у складі не більше трьох належать найбільші частки на ринку, які в сукупності перевищують 50 % або не більше п'яти, що в сукупності перевищують 70 %.

Монопольне утворення — підприємство, об'єднання, господарське товариство чи інше утворення, що займає монопольне становище на ринку.

Моральна шкода — шкода, яку заподіяно особистим немайновим правам суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та яка призвела або може призвести до збитків, що мають матеріальне вираження.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів — зупинення виконання боржником усіх вимог кредиторів за зобов'язаннями, що виникли до дня порушення провадження у справі про банкрутство, включаючи вимоги за зобов'язаннями, що виникли після порушення справи, але згідно із законодавством належать до вимог конкурсних кредиторів, а також зупинення будь-яких заходів, спрямованих на забезпечення примусового виконання таких вимог.

Надзвичайний стан — особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до законодавства повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, зумовлене загрозою обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини та громадянина й прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Назва місця походження товару — назва географічного місця, яка вживається як позначення в назві товару, що походить із зазначеного географічного місця і має особливі властивості, виключно або здебільшого зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для цього географічного місця людським фактором.

Національне агентство України з управління державними корпоративними правами — центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України здійснювати управління корпоративними правами держави на території України та за її межами.

Національний товаровиробник — сукупність виробників подібного товару або тих із них, сукупне виробництво яких становить основну частину сукупного обсягу виробництва в Україні цього товару.

Недобросовісна конкуренція — будь-які дії в конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності.

Недобросовісна реклама — реклама, яка внаслідок неточності, недостовірності, двозначності, перебільшення, умовчання, порушення вимог щодо часу, місця і способу поширення та інших передбачених законодавством України вимог вводить або може ввести в оману споживачів реклами, завдати шкоди особам і державі.

Некомерційне господарювання — самостійний систематичний вид господарської діяльності суб'єктів господарювання, спрямований на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку. Здійснюється суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки в галузях (видах діяльності), де відповідно до законодавства забороняється підприємництво, на основі рішення відповідного органу державної влади чи місцевого самоврядування.

Нематеріальні активи — об'єкти інтелектуальної, у тому числі промислової, власності, а також інші аналогічні права, визнані в порядку, встановленому відповідним законодавством, об'єктами права власності резидента.

Непереборна сила — наслідки надзвичайних ситуацій техногенного, природного або екологічного характеру (великі аварії в системах водо-, теплопостачання і водовідведення, руйнування цих систем, спричинені землетрусами, повеннями, буреломами тощо), які унеможливають роботу централізованих систем водо-, теплопостачання і водовідведення й надання відповідних послуг.

Неплатоспроможність — неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Неправомірне використання комерційної таємниці — впровадження у виробництво або врахування при плануванні чи здійсненні підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять відповідно до законодавства України комерційну таємницю.

Неправомірне використання товару іншого виробника — введення у господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи.

Неправомірне збирання комерційної таємниці — добування протиправним способом відомостей, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, якщо це завдало чи могло завдати шкоди господарюючому суб'єкту (підприємцю).

Неправомірне укладення угод між підприємцями — укладення угод, спрямованих на встановлення (підтримання) монопольних цін (тарифів), знижок, надбавок (доплат), націнок, розподіл ринків за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи закупівель або за колом споживачів чи за іншими ознаками з метою їх монополізації, усунення з ринку або обмеження доступу на нього продавців, покупців, інших підприємців.

Нерухоме майно (нерухомість) — земельні ділянки і все, що розташоване на них й тісно пов'язане з ними, тобто об'єкти, перемістити які без непропорційної шкоди їх призначенню неможливо. До нерухомого майна належать також повітряні та морські судна, судна внутрішньодержавного плавання, космічні об'єкти.

Номінальний утримувач — 1. Юридична особа, зареєстрована в системі реєстру власників іменних цінних паперів, якій

цінні папери передані для здійснення операцій з ними за дорученням і в інтересах власника. 2. Депозитарій або зберігач цінних паперів, зареєстрований у реєстрі власників іменних цінних паперів як юридична особа, якій ці цінні папери передано за дорученням і в інтересах власників цінних паперів для здійснення операцій у національній депозитарній системі.

Ноу-хау — конфіденційна інформація технічного, економічного, адміністративного та фінансового характеру, яка є власністю продавця і не доступна будь-якій особі при використанні патенту або в результаті простого виявлення.

Об'єднання підприємств — господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності при розв'язанні спільних економічних та соціальних завдань.

Оперативний лізинг — договір лізингу, у результаті укладення якого лізингоодержувач на своє замовлення отримує у платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на строк, не менший від такого, за який амортизується 90 % вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору.

Оперативно-господарські санкції — заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються сторонами зобов'язання в односторонньому порядку.

Органи адміністративно-господарського управління і контролю — об'єднання підприємств, інші суб'єкти господарювання, громадські організації при виконанні ними функцій управління та контролю в межах делегованих їм повноважень органів державної влади чи місцевого самоврядування.

Організаційно-правова форма — форма юридичної особи — суб'єкта господарювання, що характеризує специфіку його створення, майнового статусу, характеру його прав та особливості відповідальності за зобов'язаннями суб'єкта.

Оренда — засноване на договорі строкове платне користування майном, що необхідне орендареві для здійснення підприємницької та іншої діяльності.

Пайовий лізинг — здійснення лізингу за участю суб'єктів лізингу на основі укладення багатостороннього договору і залу-

чення одного або кількох кредиторів, які беруть участь у здійсненні лізингу, інвестуючи свої кошти. При цьому сума інвестованих кредиторами коштів не може перевищувати 80 % вартості набутого для лізингу майна.

Патентування — необхідна умова здійснення окремих видів підприємницької діяльності, що означає необхідність одержання торгового патенту у встановленому законодавством порядку. Патентування обов'язкове для здійснення торговельної діяльності за готівкові кошти, а також з використанням інших форм розрахунків і кредитних карток на території України, діяльності з обміну готівкових валютних цінностей (включаючи операції з готівковими платіжними засобами, вираженими в іноземній валюті, і з кредитними картками), а також діяльності з надання послуг у сфері грального бізнесу та побутових послуг.

Перереєстрація — необхідна умова продовження здійснення підприємницької діяльності в разі зміни назви, організаційно-правової форми суб'єкта господарювання, а також форми власності, що здійснюється в порядку, встановленому для державної реєстрації.

Перетворення — різновид реорганізації, коли суб'єкт господарювання — юридична особа змінює організаційно-правову форму.

Підприємницька діяльність — спрямована на одержання прибутку економічна діяльність з виробництва товарів, виконання робіт, надання послуг, яка має самостійний, ініціативний, систематичний, ризикований характер.

Підприємство — самостійний статутний суб'єкт господарювання, що має права юридичної особи і здійснює виробничу, науково-дослідницьку та комерційну діяльність з метою отримання прибутку.

Підприємство з іноземними інвестиціями — створений відповідно до законодавства України суб'єкт господарювання будь-якої організаційно-правової форми, іноземна інвестиція у статутному фонді якого становить не менше 10 %.

Підприємство колективне — вид підприємства, заснований на власності трудового колективу підприємства, кооперативу,

іншого статутного товариства, громадської чи релігійної організації.

Підприємство приватне — підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його(їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним вважається також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання — юридичної особи.

Пільговий торговий патент — патент, що видається суб'єктам господарювання або їх структурним підрозділам, які здійснюють торговельну діяльність виключно з використанням певних видів товарів вітчизняного виробництва, зазначених у Законі України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”.

Поділ — різновид реорганізації, коли юридична особа поділяється на дві або більше нових осіб; усі майнові права та обов'язки реорганізованої особи переходять за відокремлювальним актом до нових суб'єктів.

Право господарського відання — речове право суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, що закріплене за ним власником, з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених законом.

Право корпоративне — 1. Право власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства про господарські товариства, включаючи право на управління й отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи. 2. Право власності на статутний фонд (капітал) юридичної особи або його частку (пай), включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також активів у разі її ліквідації відповідно до чинного законодавства незалежно від того, створена така юридична особа у формі господарського товариства, підприємства, заснованого на власності однієї юридичної або фізичної особи, чи в інших організаційно-правових формах.

Промислово-фінансова група — об'єднання, до якого можуть входити промислові, сільськогосподарські підприємства,

банки, наукові та проектні установи, інші установи і організації всіх форм власності, що мають на меті отримання прибутку, і яке створюється за рішенням Кабінету Міністрів України.

Реклама — спеціальна інформація про осіб чи продукцію, що поширюється в будь-якій формі та в будь-який спосіб з метою прямого або опосередкованого одержання прибутку.

Рекламодавець — особа, яка є замовником реклами для її виробництва та/або поширення.

Реорганізація суб'єкта господарювання (юридичної особи) — форма припинення діяльності, коли відбувається універсальне правонаступництво.

Реструктуризація підприємства — здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових і технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства і задоволенню вимог кредиторів.

Розголошення комерційної таємниці — ознайомлення іншої особи без згоди особи на це уповноваженої з відомостями, що відповідно до чинного законодавства України становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Санація — система заходів, що здійснюються при провадженні у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом і його ліквідації, спрямовані на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та/або зміну організаційно-правової структури боржника.

Скасування державної реєстрації суб'єкта підприємництва — визнання державної реєстрації недійсною, що можливо як у добровільному порядку (за особистою заявою суб'єкта), так і у примусовому (судовому) порядку на підставах, передбачених

законодавством. Це є підставою для виключення суб'єкта господарювання з Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України чи Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності.

Спеціальна (вільна) економічна зона — частина території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок заснування й дії законодавства України.

Спеціальний торговий патент — державне свідоцтво, яке засвідчує право суб'єкта господарювання на особливий порядок оподаткування, що набувається суб'єктом господарювання, який здійснює торговельну діяльність і діяльність з надання побутових послуг на територіях, визначених Кабінетом Міністрів України.

Споживча кооперація — система самоврядних організацій громадян (споживчих товариств, їх спілок, об'єднань), а також підприємств і установ цих організацій, яка є самостійною організаційною формою кооперативного руху.

Статут суб'єкта господарювання — статут, що повинен містити відомості про його найменування і місцезнаходження, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також передбачені законодавством інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання.

Створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції — дискредитація суб'єкта господарювання; купівля-продаж товарів, виконання робіт, надання послуг із примусовим асортиментом; схиляння до бойкоту суб'єкта господарювання; схиляння постачальника до дискримінації покупця (замовника); схиляння суб'єкта господарювання до розірвання договору з конкурентом; підкуп працівника постачальника; підкуп працівника покупця (замовника); досягнення неправомірних переваг у конкуренції.

Суб'єкт господарювання — юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності або фізична особа, яка займається діяльністю з виробництва, реалізації, при-

дбання товарів, іншою господарською діяльністю; будь-яка юридична або фізична особа, яка здійснює контроль над суб'єктами господарювання; група суб'єктів господарювання, якщо один або кілька з них здійснюють контроль над іншими. Суб'єктами господарювання визнаються також органи державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю в частині їх діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів або іншої господарської діяльності.

Суб'єкт малого підприємництва — індивідуальний підприємець, тобто фізична особа, зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності, який займається нею без створення юридичної особи; підприємницька організація зі статусом юридичної особи будь-якої організаційно-правової форми і форми власності (крім довірчих товариств, банків, страхових компаній, інших фінансово-кредитних і небанківських фінансових установ), а також суб'єкт підприємництва, у статутному фонді якого частки, що належать юридичним особам — учасникам і засновникам суб'єкта, які не є суб'єктами малого підприємництва, не перевищують 25 %. Цей суб'єкт повинен відповідати таким критеріям: середньооблікова чисельність працюючих за звітний період — до 50 осіб (при цьому враховуються всі працівники, у тому числі й ті, які працюють за цивільно-правовими договорами і за сумісництвом); розмір річної виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 1 млн грн.

Суб'єкт підприємницької діяльності — фізична або юридична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність.

Товариство господарське — підприємство, установа чи організація, створена на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. До господарських належать такі товариства: акціонерні, з обмеженою, додатковою відповідальністю, повні та командитні.

Товариство з додатковою відповідальністю — товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів. Учасники такого товариства відповідають за його боргами своїми внесками до статутного фонду, а при недостатності цих сум — додатково належним їм

майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного учасника.

Товариство з обмеженою відповідальністю — господарське товариство, що має статутний фонд, розділений на частки, розмір яких визначається установчими документами. Учасники товариства відповідають у межах їхніх внесків до статутного фонду.

Товариство командитне — вид товариства, в якому разом з одним або більше учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників).

Товариство повне — товариство, учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном.

Товариство споживче — самоврядна організація громадян, які на основі добровільності членства, майнової участі та взаємодопомоги об'єднуються для спільної господарської діяльності з метою колективного організованого забезпечення своїх економічних і соціальних інтересів. Це товариство є юридичною особою і діє на основі статуту.

Товарна біржа — організація, яка об'єднує юридичних і фізичних осіб, що здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має на меті надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозиції на товари, вивчення, упорядкування і полегшення товарообігу й пов'язаних з ним торговельних операцій.

Торговий патент — державне свідоцтво, яке засвідчує право суб'єкта господарювання чи його структурного (відокремленого) підрозділу займатися окремими видами діяльності, зазначеними в Законі України “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”.

Торгово-промислова палата — недержавна неприбуткова самоврядна організація, яка об'єднує юридичних осіб, що створені й діють відповідно до законодавства України, громадян

України, зареєстрованих як підприємці, і їх об'єднання.

Туристсько-рекреаційна зона — вільна економічна зона, яка створюється в регіоні з багатим природним, рекреаційним та історико-культурним потенціалом для ефективного його використання і збереження, а також активізації підприємницької діяльності у сфері рекреаційно-туристичного бізнесу.

Установчий документ — статут та/або установчий договір, необхідні для регулювання порядку, умов узгодженої діяльності засновників, а також визначення правового статусу створеного суб'єкта підприємництва — юридичної особи.

Учасник відносин у сфері господарювання — суб'єкт господарювання, споживач, орган державної влади та місцевого самоврядування, наділений господарською компетенцією, а також громадянин, громадська та інша організація, що є засновником суб'єктів господарювання або здійснює щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Філія — відокремлений підрозділ юридичної особи, розташований поза місцем її знаходження, що здійснює всі або частину її функцій.

Фінансовий лізинг — договір лізингу, у результаті укладення якого лізингоодержувач за власним замовленням отримує у платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на строк, за який амортизується 60 % вартості об'єкта лізингу, з можливістю його подальшого викупу за залишковою вартістю.

Фондова біржа — організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами. Як правило, створюється у вигляді акціонерного товариства, яке зосереджує попит і пропозицію цінних паперів, сприяє формуванню їх біржового курсу і здійснює діяльність відповідно до Закону України “Про цінні папери та фондову біржу”.

Холдингова компанія — суб'єкт господарювання, який володіє контрольним пакетом акцій інших суб'єктів господарювання для здійснення оперативного-господарського управління.

Цінні папери — документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошове або інше майнове право і визначають відносини між суб'єктом господарювання,

який їх випустив, і власником, передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передавання прав, що випливають з цього документа, іншим особам.

Штрафні санкції — господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити в разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

Юридична особа — організація, яка має відокремлене майно, відповідає за своїми зобов'язаннями всім своїм майном, виступає від свого імені в суді, господарському суді та третейському суді.

МАУП

Зміст

Вступ	3
Навчально-тематичний план курсу “Господарське право”	6
Навчальна програма курсу “Господарське право”	7
Список рекомендованої літератури	14
Методичні рекомендації до підготовки і проведення семінарських занять	24
Плани семінарських занять	25
Самостійна робота студентів	101
Питання для самостійного вивчення	102
Питання для самоконтролю	105
Теми курсових робіт	111
Критерії оцінювання знань студентів	112
Варіанти контрольних робіт для студентів заочної та дистанційної форм навчання	114
Термінологічний словник	120

Educational and methodic manual contains educational program of the course, methodic recommendations on preparation and teaching of seminar classes, as well as plants of seminar classes briefly highlighting topics, self-studying questions, self-control questions, course paper topics, test variants, terminology glossary.

For students, teachers, for all who want to master the constitutional basis of economic sphere in Ukraine.

Навчальне видання
Голяк Людмила Володимирівна
ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО
Навчально-методичний посібник

Educational edition
Golyak, Lyudmyla V.
ECONOMIC LAW
Educational and methodic work

Відповідальний редактор *С. Г. Рогузько*
Редактор *І. В. Хронюк*
Коректор *Є. В. Оратовська*
Комп'ютерне верстання *Т. І. Губанова*
Оформлення обкладинки *Д. В. Кругленко*

Підп. до друку 04.07.05. Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 11,62. Обл.-вид. арк. 11,2. Тираж 5000 пр. Зам. № 52

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 8 від 23.02.2000*

Поліграфічний центр УТОГ
03038 Київ-38, вул. Нововокзальна, 8

Свідоцтво КІ № 35 від 02.08.2000